

Міністерство освіти і науки України Інститут
спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України

ТИПОВА ОСВІТНЯ
ПРОГРАМА ДЛЯ 3-4 КЛАСІВ
СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ
ОСВІТИ ДЛЯ ОСІБ ІЗ
ПОРУШЕННЯМИ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО
РОЗВИТКУ

Київ – 2022

Типова освітня програма для 3-4 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для осіб із порушеннями інтелектуального розвитку (розроблена під керівництвом Чеботарьової О. В.)

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства освіти і науки України № 836 від 19.09.2022
«Про затвердження типових освітніх програм для 1-2 та 3-4 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для осіб із порушеннями інтелектуального розвитку та визнання такими, що втратили чинність, деяких наказів Міністерства освіти і науки України»

Програму підготовлено колективом авторів Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України із залученням педагогічних працівників спеціальних закладів загальної середньої освіти:

3 клас

Чеботарьова О.В. (пояснювальна записка, трудове навчання); Блеч Г.О., Остапенко Л.І. (українська мова), Остапенко Л.І., Ярмола Н.А. (літературне читання); Гладченко І.В., Королько Н.І. (математика); Дмитрієва І.В. (образотворче мистецтво); Трикоз С.В. (я досліджую світ); Бобренко І.В. (фізична культура); Гладченко І.В., Гломозда І.В. Чухліб О.А. (музика).

4 клас

Чеботарьова О.В. (пояснювальна записка, трудове навчання, мистецтво); Блеч Г.О. (українська мова); Остапенко Л.І., Дегтярьова Н.Я. (літературне читання); Гладченко І.В., Королько Н.І. (математика); Дмитрієва І.В. (мистецтво, образотворче мистецтво); Трикоз С.В. (я досліджую світ); Бобренко І.В. (фізична культура); Гладченко І.В., Гломозда І.В. Чухліб О.А. (музичне мистецтво).

Типова освітня програма початкової освіти спеціальних закладів загальної середньої освіти для учнів 3-4 класів з інтелектуальними порушеннями передбачає орієнтовний зміст навчального матеріалу, предметно-орієнтовані та життєві компетентності учнів. Інноваційне програмне забезпечення розроблено на основі провідних позиції компетентнісної та особистісно орієнтованої моделі навчання в світлі Концепції НУШ та представлено як основоположний базис для розроблення освітніх робочих програм навчальних закладів, де отримують освіту діти з порушеннями інтелектуального розвитку.

Програму призначено педагогам спеціальних закладів освіти та закладів з інклюзивним навчанням, методистам, усім, хто цікавиться змістом сучасного навчання дітей з інтелектуальними порушеннями. Програма сприятиме ефективному навчання та розробленню інноваційних стратегій освіти школярів з інтелектуальними порушеннями, підготовці їх до самостійної життєдіяльності та формуванню життєвої компетентності для успішної подальшої соціальної адаптації.

© Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка
НАПН України, 2022

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства освіти і
науки України
19 09 2022 р. № 236

Типова освітня програма для 3-4 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для осіб із порушеннями інтелектуального розвитку (розроблена під керівництвом Чеботарьової О. В.)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Метою початкової освіти дітей із порушеннями інтелектуального розвитку є особистісне становлення учнів, розвиток їхніх пізнавальних здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей та розвиток самостійності, творчості, пізнавальної активності, що забезпечують їхню готовність до життя в демократичному суспільстві, продовження навчання в основній ланці школи.

Типову освітню програму для учнів 3-4 класів із порушеннями інтелектуального розвитку розроблено відповідно до Закону України «Про освіту», Концепції Нової української школи, Державного стандарту початкової освіти з урахуванням Типових освітніх програм для закладів загальної середньої освіти¹, сучасних досягнень спеціальної педагогіки та психології щодо навчально-пізнавальних можливостей дітей із порушеннями інтелектуального розвитку.

Реалізація корекційно-розвиткових завдань у процесі навчання учнів із порушеннями інтелектуального розвитку полягає в особистісному розвитку школярів, активізації їхньої пізнавальної діяльності та створенні позитивної мотивації учнів до навчання; розвитку мовлення та комунікативної діяльності, сприянні розумовому, моральному, фізичному, соціокультурному та естетичному розвитку особистості; формуванні вміння вчитися.

Типова освітня програма для 3-4 класів є логічним продовженням Типової освітньої програми для 1-2 класів та окреслює рекомендовані підходи до планування й організації закладом початкової освіти єдиного комплексу освітніх компонентів для досягнення учнями доступних результатів навчання.

У програмі вказано відповідний зміст кожного навчального предмету чи інтегрованого курсу, визначено вимоги до конкретних очікуваних результатів навчання (предметно-орієнтовані компетентності); охарактеризовано життєву компетентність учнів. У пояснювальній записці до кожного предмету чи інтегрованого курсу представлено корекційно-розвивальні завдання, реалізація яких є обов'язковою умовою навчання. Змістові лінії кожної освітньої галузі реалізуються паралельно та розкриваються через «Орієнтовний зміст навчального матеріалу», який окреслює можливий навчальний матеріал, на

¹ Типова освітня програма під керівництвом О.Я. Савченко; <https://mon.gov.ua>
Типова освітня програма під керівництвом Р.Б. Шияна. <https://mon.gov.ua>

підставі якого будуть формуватися очікувані предметно-орієнтовані компетентності та відповідні соціально-адаптивні навички.

Програму побудовано із врахуванням таких принципів:

- дитиноцентрованості і природовідповідності;
- корекційно-розвиткової спрямованості навчання;
- узгодження цілей, змісту й очікуваних результатів навчання;
- науковості, доступності і практичної спрямованості змісту;
- наступності і перспективності навчання;
- взаємозв'язаного формування ключових і предметних компетентностей;
- логічної послідовності і достатності засвоєння учнями предметних компетентностей;
- можливостей реалізації змісту освіти через предмети або інтегровані курси;
- творчого використання вчителем програми залежно від умов навчання;
- адаптації до індивідуальних особливостей, інтелектуальних і фізичних можливостей, потреб та інтересів дітей.

Зміст програми має потенціал для формування у школярів з інтелектуальними порушеннями таких ключових компетентностей:

- володіння державною мовою; що передбачає елементарні уміння та навички (у межах мовленнєвих можливостей) усно і письмово висловлювати свої думки, усвідомлення ролі мови для спілкування та культурного самовираження;
- можливість спілкуватися рідною мовою (у межах пізнавальних можливостей), що передбачає використання рідної мови в різних комунікативних ситуаціях, зокрема в побуті, освітньому процесі, культурному житті громади;
- математична компетентність, що передбачає застосування (у межах пізнавальних можливостей) математичних знань та вмінь в особистому і суспільному житті людини;
- компетентності у галузі природничих наук, що передбачають формування пізнавального досвіду, прагнення самостійно чи в групі спостерігати та досліджувати, пізнавати себе і навколишній світ шляхом спостереження та дослідження;
- соціально-трудова компетентність, що передбачає формування трудових умінь та навичок, що забезпечують подальшу здатність до успішного опанування основ професійно-трудова діяльності, набуття навичок практичної життєдіяльності;
- екологічна компетентність, що передбачає сформованість уявлень щодо екологічного природокористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання та збереження природних ресурсів;
- інформаційно-комунікаційна компетентність, що передбачає опанування елементарними основами цифрової грамотності для розвитку і

спілкування, можливість безпечного використання інформаційно-комунікаційних засобів у навчанні та інших життєвих ситуаціях;

- навчання впродовж життя, що передбачає опанування життєво необхідними базовими вміннями і навичками, що сприятимуть подальшій соціальній адаптації та інтеграції у суспільство;

- громадянські та соціальні компетентності, що передбачає вміння діяти (у межах своїх можливостей) у життєвих ситуаціях, ідентифікувати себе як громадянина України, дбайливе ставлення до власного здоров'я та здоров'я інших людей, дотримання здорового способу життя;

- культурна компетентність, що передбачає залучення до різних видів мистецької творчості (образотворче, музичне та інші види мистецтв) шляхом розкриття і розвитку природних здібностей, творчого вираження особистості, формування навичок культури поведінки в соціумі;

- основи фінансової грамотності, що передбачає формування уявлень про грошові одиниці, необхідні для здійснення та організації побутової життєдіяльності, залучення до сфери соціально-побутової та елементарної економічної діяльності.

Спільними для всіх ключових компетентностей є такі вміння: спілкуватися, взаємодіяти та співпрацювати з дорослим та однолітками, сприймати інструкції та навчальні завдання, керувати емоціями, регулювати власну поведінку.

Вимоги до дітей із порушеннями інтелектуального розвитку, котрі розпочинають навчання у початковій школі, мають враховувати досягнення попереднього етапу їхнього розвитку. Предметні компетентності для дітей із різним рівнем інтелектуальних порушень мають диференційований характер (для дітей з легким та помірним ступенем). Програмові компетенції для дітей із помірним ступенем інтелектуального порушення виокремлено під спеціальним позначенням - *. Зміст навчання добирається індивідуально, у відповідності до пізнавальних можливостей.

Програму подано за табличною структурою, що складається з кількох колонок. У колонці «Орієнтовний зміст навчального матеріалу» подано оновлений та апробований у закладах освіти для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку зміст навчального матеріалу. Колонка «Предметно-орієнтовані компетентності» ознайомлює вчителя з переліком знань і вмінь, якими мають оволодіти учні в процесі навчання. Матеріали колонки «Життєва компетентність» інформують учителя щодо результатів сформованості в учнів пізнавальних здібностей та соціально-адаптивних навичок у відповідності до мети та змістового наповнення освітньої галузі.

Зберігаючи наступність із дошкільним періодом дитинства, початкова школа забезпечує подальше становлення особистості дитини, її фізичний, інтелектуальний, соціальний розвиток; формує здатність до творчого самовираження, розвитку пізнавальної діяльності, виховує ціннісне ставлення до держави, рідного краю, української культури, пошанування своєї гідності та інших людей, збереження здоров'я.

Згідно із Законом України «Про освіту», на основі Державного стандарту й Типової освітньої програми заклади освіти, наукові установи та інші суб'єкти освітньої діяльності можуть розробляти освітні програми – єдиний комплекс освітніх компонентів (предметів, індивідуальних проектів, контрольних заходів тощо), спланованих і організованих для досягнення визначених результатів навчання. Освітні програми можуть відрізнятися від Типової освітньої програми послідовністю викладання навчального матеріалу, обсягом його вивчення, наявністю додаткових компонентів змісту або використанням оригінальних форм, методів і засобів навчання.

Розподіл навчальних годин за темами, розділами, вибір форм і методів навчання вчитель визначає самостійно, враховуючи пізнавальні здібності та можливості учнів з порушеннями інтелектуального розвитку, конкретні умови роботи, забезпечуючи водночас досягнення корекційно-розвивальних завдань та орієнтованих очікуваних результатів, зазначених у програмі.

Контроль і оцінювання навчальних досягнень учнів із порушеннями інтелектуального розвитку здійснюються на суб'єкт-суб'єктних засадах, що передбачає систематичне відстеження їхнього індивідуального розвитку у процесі навчання. Контроль спрямований на пошук ефективних шляхів поступу кожного учня у навчанні, а визначення особистих результатів здобувачів не передбачає порівняння із досягненнями інших і не підлягає статистичному обліку з боку адміністративних органів.

Упродовж навчання в початковій школі учні навчаються способам самоконтролю, що сприяє вихованню відповідальності, розвитку інтересу, своєчасному виявленню прогалин у знаннях, уміннях, навичках та їх корекції.

Навчальні досягнення учнів у 1-2-3-4 класах підлягають вербальному, формульованому оцінюванню, у 3-4 класі – (за рішенням педагогічної ради школи) формульованому та підсумковому (бальному оцінюванню).

Формульоване оцінювання має на меті: підтримати навчальний розвиток дітей; вибудувати індивідуальну траєкторію їхнього розвитку; діагностувати досягнення на кожному з етапів процесу навчання; вчасно виявляти проблеми й запобігати їх нашаруванню; аналізувати хід реалізації навчальної програми й ухвалювати рішення щодо коригування програми і методів навчання відповідно до індивідуальних потреб дитини; мотивувати прагнення здобути максимально можливі результати; виховувати ціннісні якості особистості, бажання навчатися, переконання у власних можливостях і здібностях.

Підсумкове оцінювання передбачає зіставлення навчальних досягнень учнів з конкретними очікуваними результатами навчання, визначеними освітньою програмою.

**Типовий навчальний план
початкової освіти для спеціальних закладів (класів) загальної середньої
освіти з українською мовою навчання дітей із порушеннями
інтелектуального розвитку**

Освітні галузі	Предмети	Кількість годин на тиждень у класах				
		1	2	3	4	Разом
Мовно-літературна	Українська мова та літературне читання	7	7	7	7	28
Математична	Математика	4	4	4	4	16
Природнича Соціальна і здоров'язбережувальна Громадянська та історична	Я досліджую світ	3	4	4	4	15
Технологічна Інформатична	Трудове навчання	2	2	2	2	8
Мистецька	Мистецтво * (інтегрований курс)	2	2	2	2	8
Фізкультурна*	Фізична культура	3	3	3	3	12
Усього:		21	22	22	22	87
Корекційно-розвиткова робота*	Розвиток мовлення	4	4	4	4	16
	Лікувальна фізкультура	1	1	1	1	4
	Ритміка	1	1	1	1	4
	Соціально-побутове орієнтування	2	2	2	2	8
Додатковий час на предмети, факультативи, індивідуальні заняття та консультації		2	2	3	3	10
Гранично допустиме навчальне навантаження		20	21	22	22	85

* Години, передбачені для фізичної культури та корекційно-розвиткової роботи, не враховуються під час визначення гранично допустимого навантаження учнів.

* Мистецька освітня галузь може реалізуватися через інтегровані курси або предмети вивчення за окремими видами мистецтва: музичне мистецтво, образотворче мистецтво.

МОВНО-ЛІТЕРАТУРНА ГАЛУЗЬ

Українська мова

Основна мета мовно-літературної галузі полягає у формуванні ключової *комунікативної компетентності* молодшого школяра, яка виявляється у здатності успішно користуватися мовою (всіма видами мовленнєвої діяльності) в процесі спілкування, пізнання навколишнього світу, вирішення життєво важливих завдань.

Курс української мови – важлива складова загального змісту початкової освіти, оскільки мова є не тільки окремим навчальним предметом, а й основним засобом опанування всіх інших шкільних дисциплін. Метою навчання української мови у початкових класах є забезпечення початкового рівня комунікативної компетентності з урахуванням інтересів і можливостей учнів, формування у них елементарних знань з мови і правопису та відповідних їм умінь, корекція недоліків психофізичного розвитку.

Для досягнення зазначеної мети передбачається вирішення таких завдань:

- створення позитивної мотивації до вивчення української мови;
- формування елементарних навичок і вмінь з усіх видів мовленнєвої діяльності (слухання, говоріння, читання і письма), забезпечення їх гармонійного розвитку;
- формування елементарних знань про найважливіші мовні одиниці, необхідні та достатні для формування мовленнєвих навичок і вмінь;
- залучення до національної культури народу, мова якого вивчається;
- сприяння розумовому, моральному, соціокультурному та естетичному розвитку особистості;
- формування вміння вчитися.

Водночас із розвитком основних видів мовленнєвої діяльності в початкових класах для дітей з інтелектуальними порушеннями розв'язуються й специфічні завдання, спрямовані на корекцію відхилень у розвитку. Такими є: порушення процесів пізнавальної діяльності (сприймання, уяви, пам'яті, уваги, мовлення й мислення), недорозвиток емоційно-вольової сфери, недостатня розвиненість артикуляційної моторики та координації рухів та ін.

Саме тому спеціальним завданням навчального курсу української мови визначено формування та корекцію зв'язного мовлення, що має відбуватися в тісному зв'язку з розвитком пізнавальної діяльності дітей, зокрема, сенсорики, предметно-дієвого, наочно-образного, словесно-логічного, абстрактного мислення, спостережливості, уваги тощо. Відтак зміст цього навчального предмета, з метою посилення його компенсаторно-корекційних та розвивальних функцій, має комунікативно-практичну спрямованість: містить фактичний матеріал, опанування якого має забезпечити формування комунікативних умінь, конкретизацію в слові чуттєвого і практичного досвіду учнів, розвиток основних пізнавальних процесів на предметно-практичній і вербальній основі.

У процесі початкового навчання української мови постійно проводиться робота над формуванням компетентності уміння вчитися. Важливо навчити молодших школярів організовувати свою навчальну діяльність.

Відповідно до зазначених мети і завдань виділено такі змістові лінії:

«Взаємодіємо усно та з допомогою альтернативних засобів комунікації», «Навчаємось читати», «Взаємодіємо письмово», «Навчаємось сприймати медіа».

Змістова лінія «Взаємодіємо усно та з допомогою альтернативних засобів комунікації» спрямована на формування в молодших школярів умінь сприймати, розуміти звернене мовлення, усну інформацію та використовувати її в різних комунікативних ситуаціях, спілкуватися усно з іншими людьми в діалогічній і монологічній формах заради досягнення певних життєвих цілей.

Надзвичайно важливо навчити дітей сприймати і правильно розуміти фактичний зміст сприйнятого висловлювання (тексту, завдання, пояснення, інструкції тощо). При цьому не завжди передбачається виконання учнями якогось усного чи письмового завдання. Завданням, наприклад, може бути виконання доручення та дотримання інструкції вчителя про його виконання; виконання описаної в тексті дії; підбір предметів (малюнків, піктограм) до змісту тексту (альтернативні засоби комунікації).

Головна мета з розвитку усного мовлення (*говоріння*) – навчати школярів будувати власні висловлювання (у вигляді простих коротких речень); формувати у них елементарні навички діалогічного та монологічного мовлення. Слід також навчати учнів правильно, емоційно сприймати мовлення дорослих і однолітків, використовувати під час спілкування різні засоби: природні жести, міміку, інтонацію тощо. Необхідно залучати школярів до діалогу, до участі в колективних видах роботи (обговоренні прочитаного, побаченого; інсценуванні), до передачі змісту епізодів прочитаного тексту; залучати їх до спеціально створюваних ситуацій, які спонукали б їх висловлюватися, виявляти відповідні емоції.

Розширення словника дітей доцільно здійснювати на предметно-практичній основі у процесі живого спілкування, навчання, ситуація та умови якого є вирішальними для добору словесного матеріалу. Робота з лексикою має індивідуальний характер і зорієнтована на збагачення словника кожної дитини, оскільки, залежно від задатків, інтелектуальних можливостей, рівня підготовки дитини лексичний запас на початкових етапах навчання може суттєво різнитися.

Навчаючи дітей, що не володіють навичками говоріння, потрібно залучення учнів до реальної писемної практики, зокрема за допомогою цифрових пристроїв чи підбором малюнків, піктограм до змісту інструкції, тексту (альтернативні засоби комунікації).

Змістова лінія «Навчаємось читати» передбачає формування в учнів розуміння прочитаного, а також правильного вимовляння звуків і слів, наголошування слів, інтонування різних за метою висловлювання речень, дотримання пауз як у середині речень, так і між реченнями та частинами тексту. Варто також звернути увагу на добір мовленнєвого матеріалу (зокрема формулювання завдань), який повинен відповідати можливостям дітей (знайомі слова, прості конструкції, адаптовані тексти тощо).

У 3-4 класах для роботи з читання відведено спеціальні уроки, але й на уроках з української мови цьому виду мовленнєвої діяльності важливо

приділяти належну увагу. Специфікою роботи з читання на уроках мови є те, що увагу дітей слід особливо привертати до правильного вимовляння, значення слів, інтонації речень, різних за структурою, змістового поділу речень за допомогою пауз, мелодики та ін.

Змістова лінія «**Взаємодіємо письмово**» спрямована на формування в молодших школярів вміння виконувати вправи: списування, в тому числі вибіркоче, нескладних слів, речень, текстів; написання під диктовку (з навчальною, а не контрольною метою).

Змістова лінія «**Навчаємось сприймати медіа**» передбачає формування в учнів умінь сприймати, слухати, розуміти інформацію в медіатекстах (світлинах, журналах, презентаціях).

Типова освітня програма є орієнтиром при написанні освітньої програми, в якій передбачено варіативність використання оригінальних форм, методів і засобів навчання, може змінюватись послідовність викладання навчального матеріалу, обсяг його вивчення, наявність додаткових компонентів змісту в залежності від пізнавальних здібностей та можливостей учнів із порушеннями інтелектуального розвитку, при цьому забезпечуючи водночас досягнення корекційно-розвиткових завдань та орієнтовних очікуваних результатів, зазначених у типовій освітній програмі.

Результати навчання й орієнтовний зміст навчання 3 клас

Орієнтовний зміст навчального матеріалу	Предметно-орієнтовані компетентності
Змістова лінія «Взаємодіємо усно та з допомогою альтернативних засобів комунікації»	
<p>Розвиток слухового сприймання та слухової уваги.</p> <p>Розвиток вміння висловлювати свої прохання вербально, або жестово-мімічними засобами, працювати відповідно до інструкцій вчителя; використовувати жести в спілкуванні, під час розв'язання задач побутового або навчального характеру.</p> <p>Розвиток словника, вміння використовувати засоби альтернативної комунікації;</p> <p>Формування усвідомленого розуміння запитань, порад, вказівок учителя.</p> <p>Розрізнення інтонацій, їх наслідування.</p> <p>Розвиток органів артикуляції.</p>	<p>Учень/учениця з допомогою вчителя:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>сприймає</i> усне мовлення співрозмовника; • <i>реагує</i> на усне мовлення співрозмовника; • <i>повторює</i> за вчителем жести, рухи, наслідує міміку; • <i>виконує</i> навчальні та ігрові дії відповідно до прослуханої інструкції; • <i>слухає</i> й <i>розуміє</i> коротке монологічне висловлення; • <i>намагається контролювати</i> правильний артикуляційний уклад під час вимовляння звуків; • <i>наслідує</i> вчителя, <i>промовляє</i> слова, словосполучення і прості речення з різною силою

<p>Формування мовленнєвого дихання, сили голосу.</p> <p>Розрізнення голосних та приголосних звуків.</p> <p>Сприймання на слух зверненого мовлення, простого (доступного учням) мовного матеріалу.</p> <p>Сприймання текстів на слух.</p> <p>Практичне ознайомлення зі словами, що означають назви предметів, їх дії, ознаки, приналежність.</p> <p>Відтворення основного змісту усного повідомлення відповідно до мети; на основі почутого співставлення слів до ілюстрації.</p> <p>Практичне оволодіння діалогічною формою мовлення, етикетними нормами культури спілкування.</p>	<p>голосу та у різному темпі (відповідно до можливостей мовленнєвого розвитку);</p> <p>*наслідуючи вчителя, намагається <i>промовляти</i> слова (відповідно до можливостей мовленнєвого розвитку);</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>намагається регулювати</i> дихання, силу голосу і темп мовлення у процесі спілкування; • <i>реагує та розрізняє</i> звучання голосу різної сили та промовляння у різному темпі; • <i>слухає</i> та намагається <i>повторювати</i> за вчителем окремі звуки, звукосполучення, прості за структурою слова (відповідно до можливостей мовленнєвого розвитку); • <i>уважно слухає</i> та <i>розуміє</i> зміст невеликого тексту, відповідає на запитання за змістом прослуханого (показує малюнки до тексту); <p>*<i>співвідносить</i> знайомі слова з малюнками;</p> <p>*з допомогою вчителя <i>добирає</i> малюнки до названих предметів, дій; ознак;</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>знаходить</i> предмети за словесним описом, вказівками вчителя; • <i>користується</i> мовленнєвим етикетом у ситуаціях навчального та побутового спілкування (вітання, прощання, вибачення, подяка, звернення з проханням); <p>повторює за вчителем слова-ознаки предмета;</p> <p>–* з допомогою вчителя визначає та називає дії, пов'язані з рухом предмета у просторі та на малюнках, повторює за вчителем запитання та відповіді на запитання: «Що робить?»;</p>
--	--

	<p>–* повторює за вчителем запитання та відповіді на запитання: «Який?», «Яка?», «Яке?»;</p> <p>– знаходить предмети за словесним описом, вказівками вчителя (з допомогою табличок).</p>
Змістова лінія «Навчаємось читати»	
<p>Слухання прочитаного педагогом тексту, розгляд ілюстрацій.</p> <p>Практичне ознайомлення з мовними одиницями. Практичне знайомство із словом як одиницею мовлення: виділення слова з ряду інших слів.</p> <p>Робота з сюжетними малюнками, схемами, піктограмами.</p> <p>Робота з малюнками на визначення послідовності подій у тексті.</p> <p>Робота з дитячою книжкою, текстами.</p> <p>Робота щодо звукобуквенного аналізу.</p> <p>Побудова звукової схеми слів.</p> <p>Складання з розрізної азбуки складів, слів із трьох-чотирьох букв.</p> <p>Читання по складах слів, простих речень.</p> <p>Читання окремих добре знайомих слів цілим словом.</p> <p>Практичне ознайомлення з реченням, коротким текстом.</p> <p>Виділення речення з мовленнєвого потоку, визначення меж речення в усному мовленні.</p> <p>Читання простих словосполучень, речень.</p> <p>Розпізнавання складів у слові, слів у реченні та речень у тексті за певними візуальними характеристиками.</p> <p>Основні правила поводження з книжкою.</p> <p>Формування позитивного</p>	<p>Учень/учениця з допомогою вчителя:</p> <ul style="list-style-type: none"> • уважно <i>слухає</i> та <i>розуміє</i> зміст прочитаного педагогом тексту; • <i>слухає, розуміє і виконує</i> навчальні та ігрові дії відповідно до прослуханої інструкції, продуктивно використовує допомогу; <p>*зосереджує увагу на змісті тексту, прочитаного педагогом;</p> <ul style="list-style-type: none"> • з допомогою <i>розрізняє</i> сприйняті на слух слова, виокремлює в ряду інших слів (з допомогою сигнальних карток, або оплесків); • з допомогою вчителя <i>відповідає</i> на запитання «Що це?», «Хто це?», «Що робить?» щодо змісту предметних і сюжетних малюнків; (*повторює за вчителем); • <i>дає відповіді</i> на запитання за змістом прослуханого тексту, використовуючи альтернативні засоби комунікації, малюнки, піктограми; • з допомогою вчителя <i>переказує</i> просту казку, текст за ілюстраціями та запитаннями; • <i>співвідносить</i> знайомі слова і реальні предмети (об'єкти); • разом з учителем <i>знаходить</i> предмети за словесним описом, вказівками вчителя; • разом з вчителем <i>підбирає</i> малюнки до названих предметів, ініційованих дій;

<p>ставлення до книжки.</p>	<ul style="list-style-type: none"> •<i>читає</i> по складах прості (з двох засвоєних складових структур) слова, та короткі (два-три слова) речення;); *робить спроби <i>читати</i> слова з допомогою вчителя, після відповідної підготовки (звукобуквенного аналізу, роботи з розрізною азбукою тощо); *з допомогою вчителя <i>розпізнає</i> в реченні знайомі найуживаніші слова з двох-трьох букв; • <i>розпізнає</i> в тексті, не перечитуючи його, речення за певними характеристиками (велика буква на початку – крапка в кінці, інтервал) (за необхідності – з допомогою вчителя); • <i>ознайомлений з правилами</i> збереження книжки та гігієни читання; •* <i>виявляє інтерес, позитивне ставлення до книжки, називає</i> своїх улюблених літературних героїв.
<p>Змістова лінія «Взаємодіємо письмово»</p>	
<p>Букви голосні та приголосні. Їх написання та розрізнення. Складова структура слова. Слово. Місце звука (букви) у слові. Списування слів. Велика буква на початку речення, крапка в кінці речення. Списування тексту (двох слів) після попереднього аналізу. Написання під диктування букв.</p>	<p>Учень/учениця з допомогою вчителя:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>визначає і промовляє</i> голосні та приголосні звуки; •з допомогою вчителя <i>визначає</i> місце звука (букви) в слові (на початку, в кінці слова); •<i>стисує</i> по складах з проговорюванням прочитані та проаналізовані двоскладові слова з вивченими буквами; •знає про написання крапки в кінці речення та великої букви на початку речення; •під час списування речень (з двох слів) дотримується розділових знаків; •<i>списує</i> з проговорюванням під контролем учителя слова, прості

	<p>речення; * вміє використовувати допомогу вчителя; *за зразком <i>пише</i> букви, склади; *знає про написання великої букви на початку речення та про крапку в кінці речення; •пише під диктування букви (під контролем учителя).</p>
Змістова лінія «Навчаємось сприймати медіа»	
<p>Ознайомлення з різними джерелами та видами інформації. Робота з медіапродукцією.</p>	<p>Учень/учениця з допомогою вчителя:</p> <ul style="list-style-type: none"> • бере участь в обговоренні змісту і форми медіапродуктів; • висловлює почуття з приводу прослуханих/переглянутих простих медіатекстів (світлина, мультфільми, комп'ютерні ігри, реклама тощо); *сприймає прості медіапродукти (світлина, дитячі журнали тощо).
Життєва компетентність	
<p>Учень/учениця намагається:</p> <ul style="list-style-type: none"> – уважно слухати і розуміти звернене мовлення (питання, завдання, інструкції тощо); – *сприймати та розпізнавати звуки довкілля; мовленнєві звуки; – відповідати на поставлені запитання у межах знайомого мовленнєвого матеріалу, повторювати відповідь за вчителем (залежно від мовленнєвих можливостей учня); – повторювати за вчителем доступні вправи, спрямовані на розвиток мовленнєвого дихання, сили голосу; – правильно вимовляти звуки (відповідно стану мовленнєвого розвитку); – *слухати та повторювати за вчителем окремі звуки, звукосполучення, прості за структурою слова (відповідно стану мовленнєвого розвитку); – з допомогою вчителя переказувати просту казку за ілюстраціями та запитаннями; – читати слова, робить спроби читати прості речення за допомогою вчителя, в тому числі засобами глобального читання; – розрізняти голосні та приголосні звуки; – *співвідносити графічний образ букви з її звучанням; – *сприймати елементи букви та її цілісний графічний образ; 	

- з допомогою вчителя намагається складати й читати прості складові структури;
- за зразком писати букви, склади;
- списувати по складах з проговорюванням прочитані та проаналізовані двоскладові слова з вивченими буквами;
- під контролем учителя дотримується правильної постави під час письма;
- дотримуватись правил збереження книжки та гігієни читання;
- *проявляти інтерес, позитивне ставлення до книжки;
- сприймати медіапродукти.

4 клас

Орієнтовний зміст навчального матеріалу	Предметно-орієнтовані компетентності
Змістова лінія «Взаємодіємо усно та з допомогою альтернативних засобів комунікації»	
<p>Розвиток слухового сприймання та слухової уваги.</p> <p>Розвиток вміння висловлювати свої прохання вербально, або жестово-мімічними засобами, працювати відповідно до інструкцій вчителя; використовувати жести в спілкуванні, під час розв'язання задач побутового або навчального характеру.</p> <p>Розвиток словника, вміння використовувати засоби альтернативної комунікації;</p> <p>Формування усвідомленого розуміння запитань, порад, вказівок вчителя.</p> <p>Розрізнення інтонацій, їх наслідування.</p> <p>Розвиток органів артикуляції.</p> <p>Формування мовленнєвого дихання, сили голосу.</p> <p>Розрізнення голосних та приголосних звуків.</p> <p>Сприймання на слух зверненого мовлення, простого (доступного учням) мовного матеріалу.</p> <p>Сприймання текстів на слух.</p> <p>Практичне ознайомлення зі словами, що означають назви</p>	<p>Учень/учениця з допомогою вчителя:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>сприймає</i> усне мовлення співрозмовника; • *<i>реагує</i> на усне мовлення співрозмовника; • *<i>повторює</i> за вчителем жести, рухи, наслідує міміку; • <i>виконує</i> навчальні та ігрові дії відповідно до прослуханої інструкції; • <i>слухає</i> й <i>розуміє</i> коротке монологічне висловлення; • намагається <i>контролювати</i> правильний артикуляційний уклад під час вимовляння звуків; • наслідуючи вчителя, <i>промовляє</i> слова, словосполучення і прості речення з різною силою голосу та у різному темпі (відповідно до можливостей мовленнєвого розвитку); • *наслідуючи вчителя, намагається <i>промовляти</i> слова (відповідно до можливостей мовленнєвого розвитку); • <i>намагається регулювати</i> дихання, силу голосу і темп мовлення у процесі спілкування;

<p>предметів, їх дії, ознаки, приналежність.</p> <p>Відтворення основного змісту усного повідомлення відповідно до мети; на основі почутого співставлення слів до ілюстрації.</p> <p>Практичне оволодіння діалогічною формою мовлення, етикетними нормами культури спілкування.</p> <p>Розвиток усних монологічних висловлювань (розповідь, опис) за спостереженнями в навколишньому світі, ілюстрацією, за опорними словами, за складеним планом.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>реагує та розрізняє</i> звучання голосу різної сили та промовляння у різному темпі; • <i>слухає</i> та намагається <i>повторювати</i> за вчителем окремі звуки, звукосполучення, прості за структурою слова (відповідно до можливостей мовленнєвого розвитку); • <i>уважно слухає та розуміє</i> зміст невеликого тексту, відповідає на запитання за змістом прослуханого (показує малюнки до тексту); *<i>співвідносить</i> знайомі слова з малюнками; *з допомогою вчителя <i>добирає</i> малюнки до названих предметів, дій; ознак; • <i>знаходить</i> предмети за словесним описом, вказівками вчителя; • <i>користується</i> мовленнєвим етикетом в ситуаціях навчального та побутового спілкування (вітання, прощання, вибачення, подяка, звернення з проханням); • <i>обирає</i> вербальні й невербальні засоби спілкування для досягнення мети висловлювання; • <i>намагається будувати</i> усне зв'язне висловлення (коротку розповідь, опис) за спостереженнями в навколишньому світі, ілюстрацією, за опорними словами, за складеним планом.
Змістова лінія «Навчасмось читати»	
<p>Слухання прочитаного педагогом тексту, розгляд ілюстрацій.</p> <p>Практичне ознайомлення з мовними одиницями. Практичне знайомство із словом як одиницею мовлення: виділення слова з ряду інших слів.</p>	<p>Учень/учениця з допомогою вчителя:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>уважно слухає та розуміє</i> зміст прочитаного педагогом тексту; • <i>слухає, розуміє і виконує</i> навчальні та ігрові дії відповідно до прослуханої інструкції,

<p>Робота з сюжетними малюнками, схемами, піктограмами.</p> <p>Робота з малюнками на визначення послідовності подій у тексті.</p> <p>Робота з дитячою книжкою, текстами.</p> <p>Робота щодо звукобуквенного аналізу.</p> <p>Побудова звукової схеми слів.</p> <p>Складання з розрізної азбуки слів.</p> <p>Читання окремих знайомих слів цілим словом.</p> <p>Практичне ознайомлення з реченням, текстом.</p> <p>Виділення речення з мовленнєвого потоку, визначення меж речення в усному мовленні.</p> <p>Читання простих словосполучень, речень.</p> <p>Розпізнавання складів у слові, слів у реченні та речень у тексті за певними візуальними характеристиками.</p> <p>Побудова речень зі слів, запропонованих учителем, до малюнків.</p> <p>Побудова простих речень за зразком, запитаннями, малюнками.</p> <p>Виконання практичних завдань з реченням (вставити потрібне слово, продовжити речення, виділити з речення певне слово; вибрати із кількох речень те, яке відповідає певному малюнку та ін.).</p> <p>Основні правила поводження з книжкою.</p> <p>Формування позитивного ставлення до книжки.</p>	<p>продуктивно використовує допомогу;</p> <p>*зосереджує увагу на змісті тексту, прочитаного педагогом;</p> <ul style="list-style-type: none"> • з допомогою <i>розрізняє</i> сприйняті на слух слова, виокремлює в ряду інших слів (з допомогою сигнальних карток, або оплесків); • з допомогою вчителя <i>відповідає</i> на запитання «Що це?», «Хто це?», «Що робить?» щодо змісту предметних і сюжетних малюнків; (*повторює за вчителем); * <i>дає відповіді</i> на запитання за змістом прослуханого тексту, використовуючи альтернативні засоби комунікації, малюнки, піктограми; • з допомогою вчителя <i>переказує</i> просту казку, текст за ілюстраціями та запитаннями; • за питаннями вчителя правильно <i>називає</i> дійових осіб прослуханого твору; • <i>визначає</i> послідовність подій (з допомогою вчителя, з опорою на малюнки); • <i>відповідає</i> на запитання: «Про кого?» або «Про що?» йдеться в прочитаному; • для відповідей на запитання <i>використовує</i> ілюстрації до прочитаних творів; • <i>співвідносить</i> знайомі слова і реальні предмети (об'єкти); *разом з учителем <i>знаходить</i> предмети за словесним описом, вказівками вчителя; *разом з вчителем <i>підбирає</i> малюнки до названих предметів, ініційованих дій; • <i>читає</i> слова та короткі речення; *робить спроби <i>читати</i> слова
---	--

	<p>з допомогою вчителя, після відповідної підготовки (звуко-буквеного аналізу, роботи з розрізною азбукою тощо);</p> <p>*з допомогою вчителя <i>розпізнає</i> в реченні знайомі найуживаніші слова з двох-трьох букв;</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>розпізнає</i> в тексті, не перечитуючи його, речення за певними характеристиками (велика буква на початку – крапка в кінці, інтервал) (за необхідності – з допомогою вчителя); • <i>складає</i> речення із запропонованих слів, словосполучень (з допомогою вчителя); • з допомогою та за питаннями вчителя <i>складає</i> речення до малюнків; • під контролем учителя <i>виконує</i> практичні завдання з реченням (вставити потрібне слово, продовжити речення, виділити з речення певне слово; вибрати із кількох речень те, яке відповідає певному малюнку та ін.); • <i>ознайомлений з правилами</i> збереження книжки та гігієни читання; • <i>виявляє інтерес, позитивне ставлення</i> до книжки, <i>називає</i> своїх улюблених літературних героїв.
Змістова лінія «Взаємодіємо письмово»	
<p>Букви голосні та приголосні. Їх написання та розрізнення.</p> <p>Складова структура слова.</p> <p>Слово. Місце звука (букви) у слові.</p> <p>Списування слів.</p> <p>Велика буква на початку речення, крапка в кінці речення.</p> <p>Види речень за інтонацією: розповідні, питальні, окличні.</p>	<p>Учень/учениця з допомогою вчителя:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>визначає і промовляє</i> голосні та приголосні звуки; • з допомогою вчителя <i>визначає</i> місце звука (букви) в слові (на початку, в кінці слова); • <i>стисує</i> по складах з проговорюванням прочитані та проаналізовані слова;

<p>Розділові знаки в кінці цих речень.</p> <p>Списування короткого тексту після попереднього аналізу. Слова – назви предметів, слова – назви дій, слова – ознаки предмета. Слова – на, до, у, з, під, над, від, через, біля – служать для зв'язку слів у реченні. Написання слів.</p> <p>Текст. Основні частини тексту: зачин, основна частина, кінцівка. Робота з мнемотаблицями.</p> <p>Вибіркове списування за завданням учителя.</p> <p>Написання під диктування складів, слів, простих речень.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>знає</i> про написання крапки в кінці речення та великої букви на початку речення; • <i>знає</i> основні ознаки писемного мовлення (вживання великої літери, розділових знаків), <i>дотримується</i> їх при письмі; (*дотримується під контролем учителя); • <i>стисує</i> з проговорюванням під контролем учителя слова, прості речення, короткі тексти; за завданням та з допомогою вчителя <i>знаходить</i> у тексті і <i>стисує</i> окремі нескладні слова, словосполучення, речення; * <i>вміє</i> використовувати допомогу вчителя; * за зразком робить спроби <i>стисувати</i> склади, слова, прості речення (після їх звуко-буквеного аналізу); * <i>знає</i> про написання великої букви на початку речення та про крапку в кінці речення; • <i>пише</i> під диктування склади, слова, прості речення (під контролем учителя); * робить перші спроби письма на слух під диктування вчителя, після відповідної підготовчої роботи).
Змістова лінія «Навчаємось сприймати медіа»	
<p>Ознайомлення з різними джерелами та видами інформації. Робота з медіапродукцією.</p>	<p>Учень/учениця з допомогою вчителя:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>бере участь</i> в обговоренні змісту і форми медіапродуктів; • висловлює почуття з приводу прослуханих/переглянутих простих медіа текстів (світлина, мультфільми, комп'ютерні ігри, реклама тощо); * <i>сприймає</i> прості медіапродукти (світлина, дитячі журнали тощо).
Життєва компетентність	

Учень/учениця намагається:

- уважно слухати і розуміти звернене мовлення (питання, завдання, інструкції тощо);
- сприймати та розпізнавати звуки довкілля; мовленнєві звуки;
- повторювати за вчителем доступні вправи, спрямовані на розвиток мовленнєвого дихання, сили голосу;
- правильно вимовляти звуки (відповідно стану мовленнєвого розвитку);
- слухати та повторювати за вчителем окремі звуки, звукосполучення, прості за структурою слова (відповідно стану мовленнєвого розвитку);
- співвідносити знайомі слова з малюнками;
- добирати малюнки до названих предметів, дій; ознак;
- слухати текст, який читає педагог;
- відповідати на поставлені запитання у межах знайомого мовленнєвого матеріалу;
- повторювати відповідь за вчителем (залежно від мовленнєвих можливостей учня);
- читати слова з допомогою вчителя, після відповідної підготовки (звуко-буквеного аналізу, роботи з розрізною азбукою тощо);
- списувати склади, слова, прості речення (після їх звуко-буквеного аналізу);
- під диктування вчителя, після відповідної підготовчої роботи писати склади, прості слова;
- під контролем учителя дотримується правильної постави під час письма;
- сприймати медіапродукти.

Літературне читання**Пояснювальна записка**

Метою даного курсу є розвиток дитячої особистості засобами читацької діяльності, формування читацької компетентності молодших школярів, яка є базовим складником комунікативної і пізнавальної компетентностей. У процесі літературного читання в учнів формуються ключові компетентності: уміння вчитися, загальнокультурна, комунікативна, інформаційна.

Читання є одним з найважливіших способів засвоєння людиною нових знань. При цьому, як один з видів мовлення, читання є складною аналітико-синтетичну діяльністю. Велике значення для успішного оволодіння читанням і письмом має розвиток усної сторони мовлення.

Читацька компетентність є особистісно-діяльнісним інтегрованим результатом взаємодії знань, умінь, навичок, індивідуального досвіду та ціннісних ставлень учнів, що набуваються у процесі реалізації усіх змістових ліній предмета «Літературне читання».

Навчання читання дітей з інтелектуальними порушеннями передбачає формування у них комунікативно-мовленнєвих умінь, володіння якими в подальшому допоможе їм максимально реалізуватися в самотійному житті.

Програма побудована з урахуванням дидактичних принципів доступності, послідовності, доцільності, достатності, системності, наступності у навчанні від простого до складного, зокрема подача нового матеріалу базується на вже відомому та в тісному зв'язку з ним.

Змістовий матеріал з читання пропонується, зважаючи на: інтелектуальні особливості учнів, послідовне засвоєння (практичним шляхом) літературознавчих понять, системне розміщення матеріалу, чим забезпечується адекватність його сприймання, розуміння з подальшим усвідомленням для використання в особистій навчальній діяльності.

Для досягнення мети виконуються такі завдання:

- формування та розвиток в учнів навичок читання та слухання;
- ознайомлення учнів з дитячою літературою різної тематики і жанрів;
- формування у дітей соціальних, морально-етичних, естетичних цінностей через зміст і художні образи літературних творів;
- формування у школярів початкових умінь сприймати, розуміти, аналізувати літературні тексти різних видів з використанням літературознавчих понять, визначених програмою;
- розвиток мовлення учнів шляхом формування умінь створювати власні висловлювання за змістом прочитаного (прослуханого);
- формування у школярів вміння працювати з різними типами і видами дитячих книжок.
- підготовка до систематичного вивчення літератури в основній школі;
- виховання інтересу до читання;
- створення позитивної мотивації до засвоєння знань;
- розвиток основних пізнавальних процесів на предметно-практичній і вербальній основі.

Специфікою роботи з дітьми з порушеннями інтелектуального розвитку є те, що особливу увагу слід привертати до правильного вимовляння, значення слів, інтонації речень, різних за структурою, змістового поділу речень за допомогою пауз, мелодики та ін.

На уроках читання значно підвищується рівень загального розвитку учнів із порушеннями інтелектуального розвитку, розширюються їхні уявлення про навколишній світ. Відбувається знайомство з новими словами, значення яких пояснюються і закріплюються в процесі неодноразового вживання. У процесі навчання розширюються і уточнюються значення вже відомих учням слів, відбувається активізація наявних мовленнєвих навичок.

Програмою передбачено читання коротких, сюжетно завершених текстів з подальшим переказом за запитаннями вчителя, за серією послідовно підібраних сюжетних картинок. Співвіднесення змісту тексту та ілюстрації. Знаходження в

тексті слів із заданим звуком, відповідних ілюстрацій. Закріплення навичок правильного читання з дотриманням пауз у кінці речення.

Уміння і навички, індивідуальний досвід читацької діяльності – складники читацької компетентності, які формуються на уроках літературного читання, мають не лише предметний, а й загальнонавчальний характер, є засобом вивчення практично всіх навчальних предметів, забезпечують їх подальше засвоєння у наступних ланках спеціальної школи.

Формування читацької діяльності здійснюється в міру вивчення складових структур. Велика увага приділяється читанню за підручником, використання ілюстративного матеріалу для поліпшення розуміння прочитаного.

Коло читання охоплює доступні цій віковій групі учнів художні твори різних жанрів. Тематика творів сприяє розширенню світогляду дітей, поповненню їхніх знань, засвоєнню найважливіших загальнолюдських цінностей, вихованню найкращих почуттів: любові до рідної землі, мови, природи, шанобливого ставлення до батьків, людей старшого покоління, національних традицій свого народу та культури інших народів.

Дітям із порушеннями інтелектуального розвитку складно розуміти внутрішній змісту твору, найбільш складні моменти тексту, суспільне значення вчинків героїв, моральний смисл їх поведінки. Тому для розуміння найбільш складних моментів тексту використовується ілюстрація, яка для дитини відтворює дійсність, яку неможна замінити словесним описом. Ілюстрації до текстів дають можливість звернутися до наочного зображення й простежити на ньому ті дії, взаємостосунки персонажів, у яких найбільш яскраво передається їх внутрішній зміст.

Складовою літературного читання є позакласне читання, яке спрямовано на підготовку молодших школярів до самостійного читання, формування інтересу і позитивного ставлення до читання та книжки шляхом знайомства з різноманітною дитячою літературою.

Формування читацької компетентності учнів здійснюється з використанням міжпредметних зв'язків.

Основою структурування програми у 3 класі є змістові лінії з читання: «Взаємодіємо усно та з допомогою альтернативних засобів комунікації», «Формування й розвиток навички читання», «Коло читання», «Основи літературознавчої пропедевтики».

Змістова лінія **«Взаємодіємо усно та з допомогою альтернативних засобів комунікації»** спрямована на формування у молодших школярів умінь сприймати та розуміти усну інформацію, використовувати її у різних комунікативних ситуаціях, спілкуватися усно з іншими людьми в діалогічній і монологічній формах, а також за допомогою альтернативних засобів комунікації.

Змістова лінія **«Формування й розвиток навички читання»** передбачає формування в учнів навички читання, умінь висловлювати своє ставлення до прочитаного, усвідомлено сприймати художній текст, застосовувати набуті навички та інформацію в навчально-пізнавальних, комунікативних ситуаціях, практичному досвіді.

Змістова лінія **«Коло читання»** охоплює твори різних родів і жанрів для дітей цього віку з кращих надбань української і зарубіжної літератури.

Змістова лінія **«Основи літературознавчої пропедевтики»** передбачає ознайомлення школярів (на початковому рівні, практично) з окремими літературознавчими поняттями, необхідними їм під час аналізу та інтерпретації твору.

Змістова лінія **«Навчаємось сприймати медіа»** передбачає формування в учнів умінь сприймати, слухати, розуміти інформацію в медіатекстах (світлина, журнали, презентації тощо).

У 4 класі визначено такі змістові лінії: **«Формування й розвиток навички читання»**, **«Коло читання»**, **«Набуття досвіду читацької діяльності»**, **«Смисловий і структурний аналіз тексту»**, **«Основи літературознавчої пропедевтики»**, **«Робота з дитячою книжкою та взаємодія з медіаінформацією»**, **«Розвиток творчої діяльності на основі прочитаного»**.

Змістова лінія **«Формування й розвиток навички читання»** зорієнтована на розвиток і вдосконалення якісних характеристик читання, його технічної і смислової сторін під час читання вголос і мовчки.

Змістова лінія **«Коло читання»** створює передумови для ознайомлення учнів 4 класу з різноманітною за темами і жанрами дитячою літературою, з різними видами текстів, способами здобуття інформації у сучасному медіапросторі.

Змістова лінія **«Набуття досвіду читацької діяльності»** передбачає оволодіння школярами технологією поетапного опрацювання змісту літературного твору, набуття досвіду початкового читацького самовизначення: думки, почуття, емоції, оцінки.

Змістова лінія **«Смисловий і структурний аналіз тексту»** має на меті навчити учнів орієнтуватися у структурі тексту, відтворювати його з опорою на різні види плану, малюнки тощо. Усвідомлення смислових зв'язків становить основу початкового уявлення про сюжет і композицію художнього твору, виділення теми та основної думки твору тощо. Аналізу підлягають не всі елементи тексту, а лише ті, що найбільш яскраво виражають ідею твору, який вивчається.

Змістова лінія **«Основи літературознавчої пропедевтики»** передбачає ознайомлення учнів з окремими літературними поняттями (на початковому рівні, практично), необхідними під час аналізу та інтерпретації твору.

Змістова лінія **«Робота з дитячою книжкою та взаємодія з медіаінформацією»**, передбачає опрацювання учнями змісту різних типів і видів дитячих книжок, формування в учнів умінь сприймати, слухати, розуміти інформацію в медіатекстах (світлина, журнали, презентації тощо).

Змістова лінія **«Розвиток творчої діяльності на основі прочитаного»** спрямовується на розвиток та стимулювання творчих здібностей, самовираження особистості дитини. Передумовами до цього є емоційні переживання, які виникають під час спілкування з літературою, проведення рефлексивного аналізу змісту прочитаного тексту. Школярі беруть участь у

посильній творчій діяльності, яка організовується вчителем на уроках класного й позакласного читання та в позаурочний час.

Результати навчання й орієнтовний зміст навчання 3 клас

Орієнтовний зміст навчального матеріалу	Предметно-орієнтовані компетентності
Змістова лінія «Взаємодіємо усно та з допомогою альтернативних засобів комунікації»	
<p>Формування вербальних та невербальних засобів комунікації.</p> <p>Розвиток слухового сприймання та слухової уваги.</p> <p>Розвиток вміння висловлювати свої прохання вербально, або жестово-мімічними засобами, працювати відповідно до інструкцій вчителя; використовувати жести в спілкуванні, під час розв'язання задач побутового або навчального характеру.</p> <p>Розвиток словника, вміння використовувати засоби альтернативної комунікації.</p> <p>Формування усвідомленого розуміння запитань, вказівок вчителя.</p> <p>Розрізнення інтонацій, їх наслідування.</p> <p>Розвиток органів артикуляції. Формування мовленнєвого дихання, сили голосу. Ігрові вправи на звуконаслідування.</p> <p>Сприймання текстів на слух.</p> <p>Відтворення основного змісту усного повідомлення на основі почутого.</p> <p>Практичне оволодіння діалогічною формою мовлення.</p> <p>Формування норм культури спілкування.</p>	<p>Учень/учениця з допомогою вчителя:</p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>сприймає</i> усне мовлення співрозмовника; – <i>*реагує</i> на усне мовлення співрозмовника; – <i>*повторює</i> за вчителем жести, рухи, наслідує міміку; – <i>виконує</i> навчальні та ігрові дії відповідно до прослуханої інструкції; – <i>слухає й розуміє</i> коротке монологічне висловлення; – <i>намагається контролювати</i> правильний артикуляційний уклад під час вимовляння звуків; – <i>наслідуючи</i> вчителя, <i>промовляє</i> слова, словосполучення і прості речення з різною силою голосу та у різному темпі (відповідно до можливостей мовленнєвого розвитку); <i>*наслідуючи</i> вчителя, <i>намагається промовляти</i> слова (відповідно до можливостей мовленнєвого розвитку); – <i>намагається регулювати</i> дихання, силу голосу і темп мовлення у процесі спілкування; – <i>реагує та розрізняє</i> звучання голосу різної сили та промовляння у різному темпі; – <i>слухає</i> та <i>намагається повторювати</i> за вчителем окремі звуки, звукосполучення, прості за структурою слова (відповідно до

	<p>можливостей мовленнєвого розвитку);</p> <ul style="list-style-type: none"> – уважно <i>слухає</i> та <i>розуміє</i> зміст невеликого тексту, відповідає на запитання за змістом прослуханого (показує малюнки до тексту); – *<i>співвідносить</i> знайомі слова з малюнками; – *з допомогою вчителя <i>добирає</i> малюнки до названих предметів, дій; – <i>знаходить</i> предмети за словесним описом, вказівками вчителя; – <i>користується</i> мовленнєвим етикетом в ситуаціях навчального та побутового спілкування (вітання, прощання, вибачення, подяка, звернення з проханням).
Змістова лінія «Формування й розвиток навички читання»	
<p>Слухання прочитаного педагогом тексту, розгляд ілюстрацій.</p> <p>Практичне ознайомлення з мовними одиницями (слово, словосполучення, речення без назви терміну).</p> <p>Практичне знайомство із словом як одиницею мовлення: виділення слова з ряду інших слів.</p> <p>Формування і розвиток навички читання.</p> <p>Плавне читання по складах з поступовим переходом на читання двоскладових слів з простими складовими структурами.</p> <p>Розвиток мовленнєвого дихання; подолання артикуляційних труднощів при читанні слів.</p> <p>Розвиток зорового сприймання та зорової уваги. Удосконалення орієнтування на сторінці книжки.</p> <p>Розпізнавання складів у слові, за певними візуальними характеристиками.</p>	<p>Учень/учениця з допомогою вчителя:</p> <ul style="list-style-type: none"> – намагається уважно <i>слухати</i> та <i>зрозуміти</i> зміст прочитаного педагогом тексту; – <i>слухає, розуміє і виконує</i> навчальні та ігрові дії відповідно до прослуханої інструкції, продуктивно використовує допомогу; – може виокремити задане слово; – *намагається зосередити увагу на змісті тексту, прочитаного педагогом; – з допомогою вчителя намагається <i>викладати малюнки відповідно до послідовності подій</i> у тексті (відповідно до можливостей мовленнєвого розвитку); – з допомогою вчителя <i>переказує</i> просту казку за ілюстраціями та запитаннями; – з допомогою вчителя

<p>Читання по складах слів, речень простих за змістом і структурою (з двох – трьох слів).</p> <p>Формування уміння глобального читання.</p>	<p>орієнтується на сторінці букваря;</p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>зливає</i> звуки у складі; – <i>читає</i> слова по складах, <i>робить спроби</i> читати прості речення за допомогою вчителя, в тому числі засобами глобального читання; – <i>*називає</i> показані вчителем букви; – <i>*намагається</i> зливати букви у складі; – <i>*добирає</i> малюнки до прочитаних слів (з допомогою вчителя); – наприкінці навчального року читає вголос цілими словами слова, по складах слова (поскладове читання важких слів), речення прості за змістом і структурою (з двох – трьох слів); – <i>володіє</i> початковими уміннями читати мовчки; * <i>знає</i> букви, може зливати у складі (з допомогою вчителя).
<p>Змістова лінія «Коло читання»</p> <p><i>Орієнтовний перелік авторів, які визначені в колі читання, має рекомендаційний характер і може бути змінений учителем з урахуванням читацьких інтересів та можливостей учнів</i></p>	
<p>Усна народна творчість: загадки, скоромовки, чистомовки, лічилки, співаночки, казки про тварин, прислів'я.</p> <p>Скоромовки: О. Пчілка, Г. Бойко, О. Кротюк, Л. Відута.</p> <p>Загадки: Л. Глібов, Т. Коломієць, І. Січовик, Д. Кузьменко.</p> <p>Вірші: Н. Красоткіна, Н. Забіла, Г. Бойко, П. Воронько, Г. Чубач, А. Костецькій, Т. Шевченко, Л. Українка, О. Пчілка, О. Олесь, М. Підгірянкa.</p> <p>Літературні казки, оповідання: І. Франко, Н. Забіла, Н. Найдич, В. Сухомлинський, Г.</p>	<p>Учень/учениця з допомогою вчителя:</p> <ul style="list-style-type: none"> - може <i>назвати</i> прізвища українських письменників, твори яких вивчали (з допомогою вчителя); - <i>впізнає</i> за наочною опорою, твір, який вивчався; - <i>може назвати</i> головного героя; - <i>може повторити</i> за вчителем скоромовку, чистомовку, лічилочку (частину твору); * <i>добирає</i> ілюстрації до творів, що вивчали (з допомогою вчителя).

<p>Малик, М. Павленко, В. Артамонова, Л. Воронина, О. Луцевська, Т. Череп-Пероганич.</p>	
Змістова лінія «Основи літературознавчої пропедевтики»	
<p>Робота з дитячою книжкою, текстами.</p> <p>Вироблення вміння правильно будувати речення при відповіді на питання.</p> <p>Формування вміння слухати текст, що читає педагог.</p> <p>Формування вміння визначати тему та основну думку твору.</p> <p>Визначення героїв, персонажей твору.</p> <p>Робота з сюжетними малюнками, схемами, піктограмами.</p> <p>Робота з малюнками на визначення послідовності подій у тексті.</p> <p>Формування вміння переказувати прочитане/прослухане з опорою на картинно-символічний план до кожного твору.</p> <p>Формування уявлення про жанр твору: загадка, вірш, казка, оповідання.</p> <p>Заучування невеличких віршів напам'ять за малюнками, опорними словами, мнемотаблицями.</p> <p>Формування позитивного ставлення до книжки. Вивчення основних правил поводження з книжкою.</p>	<p>Учень/учениця з допомогою вчителя:</p> <ul style="list-style-type: none"> - за допомогою вчителя <i>намагається орієнтуватися</i> у книжці; - <i>намагається дати відповіді</i> на запитання за змістом прослуханого (Про кого? Про що йшлося? (використовує альтернативні засоби комунікації, малюнки, піктограми для відповіді на запитання); - на основі прослуханого тексту <i>малює/добирає</i> ілюстрації; - <i>відповідає на запитання</i>: про кого, про що йдеться у творі?; - <i>може назвати</i> героїв, персонажей твору (з допомогою вчителя); - <i>намагається формує</i> висловлювання щодо прочитаного/прослуханого твору (за допомогою вчителя); - може визначити (за допомогою сюжетних малюнків) послідовність подій прочитаного/прослуханого твору (за допомогою вчителя); - за допомогою вчителя <i>намагається переказати</i> сюжет прочитане/прослухане з опорою на картинно-символічний план до кожного твору; - висловлює елементарні оцінні судження щодо прочитаного, прослуханого; - <i>має уявлення</i> про жанр твору: загадка, вірш, казка, оповідання; - здатний вивчити напам'ять (за допомогою вчителя) невеличкий вірш (2-4 рядки);

	<ul style="list-style-type: none"> * <i>повторює</i> за вчителем рядки вірша; * <i>відповідає</i> на; запитання: про кого, про що йдеться у творі? (за допомогою вчителя); <ul style="list-style-type: none"> - визначає послідовність подій у творі (за допомогою вчителя); - з допомогою вчителя <i>відповідає</i> на запитання «Що це?», «Хто це?», «Що робить?» щодо змісту предметних і сюжетних малюнків; - * <i>повторює</i> за вчителем; - <i>співвідносить</i> знайомі слова і реальні предмети (об'єкти); - <i>знаходить</i> предмети за словесним описом, вказівками вчителя; (*разом з учителем); - з допомогою вчителя <i>підбирає</i> малюнки до названих предметів, ініційованих дій; (*разом з учителем); - <i>ознайомлений з правилами</i> збереження книжки та гігієни читання; - <i>виявляє інтерес, позитивне ставлення</i> до книжки; - <i>може називати</i> своїх улюблених літературних героїв.
Змістова лінія «Навчаємось сприймати медіа»	
<p>Робота з медіапродукцією (<i>дитячі журнали, розвиваючі програми, фотографії тощо.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - <i>сприймає й обговорює</i> прості медіапродукти; - <i>обговорює</i> зміст і форму простих медіа продуктів; - <i>розповідає</i>, про що в них йдеться; - <i>визначає</i>, кому і для чого призначений медіапродукт; - <i>висловлює</i> елементарні судження і почуття з приводу прослуханих/переглянутих медіапродуктів (<i>дитячі журнали, розвиваючі програми, фотографії тощо</i>) за підтримки вчителя; *<i>виявляє</i> позитивне

	ставлення, сприймає медіапродукцію (дитячі журнали, розвиваючі програми, фотографії тощо).
Життєва компетентність	
<p>Учень/учениця намагається:</p> <ul style="list-style-type: none"> - уважно слухати і розуміти звернене мовлення (питання, завдання, інструкції тощо); <ul style="list-style-type: none"> - *сприймати та розпізнавати звуки довкілля; мовленнєві звуки; - відповідати на поставлені запитання у межах знайомого мовленнєвого матеріалу, повторювати відповідь за вчителем (залежно від мовленнєвих можливостей учня); - *слухати та повторювати за вчителем окремі звуки, звукосполучення, прості за структурою слова (відповідно стану мовленнєвого розвитку); - з допомогою вчителя переказувати просту казку за ілюстраціями та запитаннями; - читати слова, робить спроби читати прості речення за допомогою вчителя, в тому числі засобами глобального читання; - розрізняти голосні та приголосні звуки; - *співвідносити графічний образ букви з її звучанням; - *сприймати елементи букви та її цілісний графічний образ; - виявляти інтерес, позитивне ставлення до книжки; - знає прізвища двох-трьох українських письменників, твори яких вивчали; - дотримуватися навичок правильного читання з дотриманням пауз в кінці речення. 	

4 клас

Орієнтовний зміст навчального матеріалу	Предметно-орієнтовані компетентності
Змістова лінія «Формування й розвиток навички читання»	
<p>Усвідомленість читання. Слухання та розуміння прочитаного тексту. Розуміння значення слів і висловів тексту. Визначення дійових осіб твору, їхніх вчинків. Усвідомлення смислових зв'язків між словами в реченні, між реченнями, частинами тексту, окремими епізодами, висловами та ілюстраціями, послідовності розгортання подій у творі.</p>	<p>Учень/учениця: - слухає та розуміє зміст прочитаного педагогом тексту; за допомогою вчителя пояснює лексичне значення слів, висловів; - *частково розуміє (розуміє ситуацію описану в творі); - за питаннями вчителя правильно називає дійових осіб прочитаного твору, їхні вчинки; (*-з допомогою вчителя); - визначає послідовність подій (* за допомогою вчителя та опорою на</p>

Спосіб читання. Свідоме читання вголос цілими словами з поступовим переходом до фразового читання (залежно від мовленнєвих можливостей).

Читання тихо та мовчки доступних за змістом текстів.

Правильність читання. Звукова культура мовлення: звуковимова, дикція, плавне дихання, гучність голосу, наголошування слів.

Темп читання. Дотримання необхідного темпу читання вголос (нормально, повільно).

Дотримання розділових знаків, логічних пауз і наголосів, потрібної інтонації під час читання.

малюнки);

- разом з вчителем визначає причинно-наслідкові зв'язки між описаними подіями та вчинками дійових осіб;

- за допомогою вчителя оцінює вчинки головних героїв;

- висловлює своє ставлення до описаних подій (вчинків дійових осіб); (*-робить спроби з допомогою вчителя);

- читає вголос цілими словами з поступовим переходом до фразового читання доступні за змістом тексти (після опрацювання з учителем);

- *читає по складах слова, прості речення;

- читає по складах важкі за структурою слова;

- *читає тихо та мовчки знайомі за змістом прості тексти;

- регулює темп читання (відповідно можливостей) з допомогою вчителя, залежно від жанрової специфіки твору;

- *відповідно до мовленнєвих можливостей правильно вимовляє звуки в словах під час читання та відповідей на запитання;

- читає розбірливо, достатньо гучно;

- правильно наголошує слова під час читання (*під контролем вчителя);

- дотримується словесного наголосу від час читання;

- дотримується пауз між реченнями; (*під контролем учителя);

- *за нагадуванням учителя дотримується пауз у середині речення, обумовлених розділовими знаками;

- *з допомогою вчителя дотримується розділових знаків і

	<p>потрібної інтонації під час читання; - практично намагається дотримуватися логічних пауз і наголосів після нагадування та підготовчої роботи з учителем.</p>
<p>Змістова лінія «Коло читання» Орієнтовний перелік авторів, які визначені в колі читання, має рекомендаційний характер і може бути змінений учителем з урахуванням читацьких інтересів та можливостей учнів.</p>	
<p>Усна народна творчість. Малі фольклорні форми: народні дитячі пісеньки, ігри, прислів'я, приказки, народні усмішки, казки, легенди, народні пісні. Поезія (вірші сюжетні, пейзажні, гумористичні): Л. Костенко, А. Костецький, О. Дзятко, М. Сингаївський, С. Шаповалов, Т. Шевченко. І. Франко, Д. Павличко, В. Самійленко, О. Василенко, Д. Чередниченко, В. Гринько, О. Кобець, Н. Кир'ян, С. Жупанін, А. Качан, А. Камінчук, В. Струтинський, П. Воронько, М. Могилевич, Л. Компанієць, О. Орач, М. Павленко, М. Познанська, В. Ладижець. Літературні казки: В. Сухомлинський, Н. Сало, В. Кукульняк, К. Ушинський, Я. і В. Грім, Ю. Ярмиш. Адаптовані тексти прозових творів (оповідання, уривки з повістей, п'єси): В. Сухомлинський, Н. Забіла, Ю. Дмитренко, Є. Шморгун, А. М'ястківський, В. Скуратівський, А. Григорук, В. Артомонова, Г. Демченко, Д. Чередниченко, О. Копиленко, С. Шаповалов, О. Буцень, А. Коцюбинський, О. Пархоменко, В. Нестайко. Теми читання: про природу у різні пори року, твори про дітей,</p>	<p>Учень/учениця: - самостійно впізнає і розрізняє прозові та віршовані твори (*з допомогою вчителя); - називає (без визначення поняття) жанр добре знайомого йому твору (казка, байка, загадка, прислів'я, вірш, оповідання); (*з допомогою вчителя); - за питаннями вчителя називає назву вивченого твору, його автора (*з допомогою вчителя); - відповідає на питання за змістом прочитаного (*з допомогою вчителя); - самостійно переказує вказані вчителем епізоди прочитаного тексту; (*-з допомогою вчителя); - знає напам'ять 3-4 вірша; (*з коротких); - за завданням учителя уміє знайти потрібну книжку (підручник); (*з допомогою вчителя); - орієнтується у підручнику за змістом; (*з допомогою вчителя); - уміє користуватися методичним і довідковим матеріалом підручника; (*з допомогою вчителя).</p>

<p>їхні стосунки, взаємини у сім'ї та школі, твори про рідний край, Батьківщину, героїзм і усвідомлену жертвовність українського народу, захисників України, традиції українського та інших народів.</p>	
<p>Змістова лінія «Набуття досвіду читацької діяльності»</p>	
<p>Опрацювання художніх творів різних жанрів.</p> <p>Народні казки (про тварин, чарівні, соціально-побутові). Особливий характер вимислу та фантазії в чарівних казках.</p> <p>Події в казках, відображення народного побуту, особливості мови соціально-побутових казок.</p> <p>Герої (персонажі), їхні характери, вчинки, мотиви поведінки.</p> <p>Добро і зло в казці.</p> <p>Вірші. Спостереження за мовою віршів. Розширення і поглиблення знань про ознаки вірша (рима, ритм, настрій, мелодика).</p> <p>Тематика дитячих віршів.</p> <p>Оповідання. Персонажі, тематика дитячих оповідань.</p> <p>Прислів'я і приказки. Тематика прислів'їв.</p> <p>Байка як невеликий за обсягом, здебільшого віршований твір про людські вчинки, характери, недоліки.</p> <p>Гумористична та алегорична форма зображення персонажів у байках.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - *має уявлення про основні ознаки чарівних казок: зачаровані, незвичайні предмети, істоти, дивовижні перетворення, надзвичайна сила героїв та ін.; - *має уявлення про соціально-побутові казки та казки про тварин (відображення народного побуту, особливості мови та ін.); - називає героїв казок; з допомогою вчителя пояснює, якими рисами наділені позитивні і негативні герої; (*з допомогою вчителя називає героїв казок); - намагається дати оцінку поведінки, вчинків персонажів (з допомогою запитань учителя); - з допомогою вчителя робить висновок, що добро у казках перемагає зло; - з допомогою вчителя звертає увагу на основні ознаки вірша (графічна форма тексту, наявність ритму, поділ на строфи – без вживання термінів); - разом із учителем визначає та називає основні теми дитячих віршів, які вивчалися; - з допомогою вчителя визначає та називає основних героїв (персонажів) оповідань; (*повторює за вчителем); називає основні теми дитячих оповідань, які вивчалися; - має уявлення про прислів'я і приказки як короткі, влучні, образні вислови повчального змісту; - з допомогою вчителя розпізнає

	<p>прислів'я і приказки з-поміж інших літературних жанрів; називає теми прислів'їв (наприклад, про працю, навчання);</p> <ul style="list-style-type: none"> - має початкове уявлення про жанрові особливості байки (без визначення поняття) як невеликого, здебільшого віршованого твору, де в алегоричній формі висміюються негативні риси характеру, вчинки людей; - називає героїв байок, що вивчалися; (*повторює за вчителем).
Змістова лінія «Смисловий і структурний аналіз тексту»	
<p>Розуміння і пояснення слів і висловів тексту, з'ясування зв'язків між реченнями, абзацами і частинами тексту.</p> <p>Орієнтування у структурі тексту: зачин (початок), основна частина, кінцівка.</p> <p>Визначення послідовності подій у творі.</p> <p>Встановлення причинно-наслідкових зв'язків між подіями та вчинками дійових осіб.</p> <p>Обговорення змісту прочитаного за запитаннями (запитання до тексту).</p> <p>Порівняння змісту прочитаного з життєвим досвідом дітей і раніше прочитаним.</p> <p>Встановлення висновків з прочитаного.</p> <p>Дійові особи твору, головні та другорядні персонажі.</p> <p>Поділ тексту на частини (з допомогою вчителя) і колективне складання заголовків до них; складання малюнкового плану.</p> <p>Колективне складання плану прочитаного твору.</p> <p>Поступовий перехід до самостійного переказу прочитаного твору.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - за завданням та з допомогою вчителя пояснює лексичне значення слів, вжитих у тексті, та окремих висловів; - з допомогою вчителя орієнтується у структурі тексту: зачин (початок), основна частина, кінцівка; - разом із учителем з'ясовує зв'язки між окремими епізодами, словами, висловами та ілюстраціями; - визначає послідовність подій (з допомогою вчителя, з опорою на малюнки); - разом з учителем називає послідовність описаних подій, встановлює часові та причинно-наслідкові зв'язки між подіями та вчинками дійових осіб (відповіді на запитання: <i>що сталося, коли...? що сталося після того, як ...?</i> та ін.) (з використанням малюнків, запитань); - разом із учителем з'ясовує мотиви вчинків дійових осіб; - разом із учителем з'ясовує умови (місце, обставини), в яких здійснювався вчинок; - відповідає на запитання до змісту прочитаного; (*з допомогою вчителя); - з допомогою вчителя намагається

Вивчення напам'ять протягом року до 4 (залежно від можливостей дитини) віршів, декламування їх напам'ять.

Засоби художньої виразності; емоційно-оцінне ставлення до змісту твору.

Формування умінь визначати настроїв, загальну тональність твору; висловлюватися про враження від прочитаного.

Відшукування у тексті образних слів і висловів, які характеризують дійових осіб, події, картини природи.

проектувати ситуацію на власну поведінку;

- за завданням та з допомогою вчителя порівнює прочитане з власним досвідом і читаним раніше;

- відповідаючи на запитання вчителя, наводить приклади з власного життєвого досвіду;

відповідаючи на запитання вчителя, висловлює своє ставлення до описуваних подій, до вчинків дійових осіб; (*намагається);

- з допомогою та під контролем учителя, відповідаючи на запитання, формулює певні висновки з прочитаного;

- відповідає на запитання: «Про кого?» або «Про що?» йдеться в прочитаному;

- для відповідей на запитання уміє використовувати ілюстрації до прочитаних творів;

- називає дійових осіб прочитаного твору, їх вчинки (за питаннями вчителя); (*повторює за вчителем);

- разом із учителем розрізняє та називає головних і другорядних персонажів прочитаного твору;

- *розуміє ситуацію, описану в прочитаному творі;

- з допомогою вчителя поділяє текст на частини;

- бере участь у колективному складанні заголовків до них;

- бере участь у колективному складанні плану прочитаного твору, малюнквого плану;

- за завданням учителя самостійно переказує вказані ним епізоди (частини) прочитаного тексту;

- переказує зміст прочитаного твору за визначеною послідовністю (*спочатку..., потім..., після цього..., наприкінці...*);

- вивчає протягом року напам'ять 3-

	<p>4 вірші (залежно від можливостей дитини), декламує їх напам'ять перед класом; (*до 1-2 коротких віршів);</p> <ul style="list-style-type: none"> - *знає назви вивчених напам'ять творів та їх авторів; - з допомогою вчителя визначає емоційний настрій твору (сумний, веселий, спокійний тощо); - *з допомогою вчителя знаходить образні слова, що характеризують героя твору (веселий, сміливий, хитрий та ін.); - відповідаючи на запитання вчителя, висловлює своє враження від прочитаного; - з допомогою вчителя знаходить у тексті влучні слова та вислови, які характеризують дійових осіб, події, картини природи; - під керівництвом учителя звертає увагу на образність і точність мови автора; - з допомогою вчителя (*повторюючи за вчителем) застосовує у своєму мовленні вислови із прочитаних творів усної народної творчості (з пісень, казок, прислів'їв, приказок).
Змістова лінія «Основи літературознавчої пропедевтики»	
<p>Робота з дитячою книжкою, текстами.</p> <p>Тема та основна думка твору.</p> <p>Сюжет і композиція (без уживання термінів). Факти, події, випадки, пригоди, характери персонажів у художньому творі, їх взаємозв'язки.</p> <p>Головний і другорядний персонажі у творі, позитивний та негативний герої твору. Власне ставлення до героїв твору.</p> <p>Автор твору та його назва.</p> <p>Відповідність назви твору змісту.</p> <p>Мова твору. Яскраві, точні,</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - разом із учителем визначає тему та основну думку прочитаного твору; - *з допомогою вчителя визначає про кого або про що йдеться у творі. - розуміє основний смисл описаних фактів, подій, вчинків персонажів; - разом з учителем називає послідовність описаних подій, встановлює часові та причиново-наслідкові зв'язки між подіями; (*робить спроби з допомогою вчителя);

<p>образні вислови для характеристики персонажів, опису природи.</p> <p>Жанр твору (практично): вірш, загадка, швидкомова, казка, оповідання.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - визначає і називає головних дійових осіб прочитаного твору, їхні вчинки (за питаннями вчителя); (*з допомогою вчителя, повторюючи за ним); диференціює їх мову; - за питаннями вчителя називає назву вивченого твору, ім'я та прізвище його автора; (*з допомогою вчителя); - розуміє зв'язок заголовка зі змістом твору, його основною думкою (з допомогою вчителя); (*намагається зрозуміти); - з допомогою вчителя виділяє у художньому тексті образні вислови, що допомагають глибше, краще уявити картини природи, місце події, зовнішність персонажів, їхні характери, вчинки, стосунки з іншими героями; - називає (без визначення поняття) жанр добре знайомого твору (казка, байка, загадка, прислів'я, вірш, оповідання); (з допомогою вчителя); (*повторює за вчителем); <p>самостійно розрізняє та наводить приклади книжок за тематичною, жанровою, авторською приналежністю.</p>
<p>Змістова лінія «Робота з дитячою книжкою та взаємодія з медіаінформацією»</p>	
<p>Самостійна робота з книжкою: вибір книжки, робота з інформацією.</p> <p>Типи дитячих видань.</p> <p>Структурні елементи художньої книжки (обкладинка, ілюстрація, зміст, сторінка, назва твору).</p> <p>Визначення за ілюстраціями теми твору. Переказ окремих епізодів.</p> <p>Колективне обговорення прочитаних творів (уміння слухати думки, міркування однолітків).</p> <p>Робота з тлумачним словником.</p> <p>Особливості передачі інформації</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - *має уявлення про різні види і типи видань (книжка, газета, журнал); - знає призначення структурних елементів художньої книжки (ілюстрація, зміст, сторінка, назва твору) (* з допомогою учителя); - *за завданням та допомогою вчителя знаходить потрібну сторінку, ілюстрацію тощо; - знаходить у тексті відповідний абзац; - відшукує у тексті за ілюстрацією

<p>в різних видах медіапродукції (текстах, малюнках, фотографіях). Одержання інформації.</p>	<p>або запитаннями окремі слова, місця тексту;</p> <ul style="list-style-type: none"> - *виявляє інтерес до читання (слухає); - за завданням учителя самостійно переказує вказані ним епізоди (частини) прочитаного тексту; - з допомогою вчителя вибирає в тексті влучні слова та вислови, які характеризують дійових осіб, події, картини природи; - емоційно сприймає та реагує на зміст прочитаного, виявляє та висловлює свої почуття; - *з допомогою вчителя називає прочитану книжку, автора; - називає дійових осіб твору, пояснює їх вчинки; - бере участь у колективному обговоренні книжки; - вміє вести діалог; - під контролем учителя записує назву книжки, автора; - може самостійно читати доступні дитячі твори; - з допомогою вчителя знаходить у тлумачному словнику незнайомі слова; - працює з доступними джерелами передачі інформації (тексти, малюнки, фотографії); - обговорює зміст і форму простих медіапродуктів; - *виявляє позитивне ставлення, сприймає медіапродукцію.
<p>Змістова лінія «Розвиток творчої діяльності на основі прочитаного»</p>	
<p>Інсценізація епізодів з прочитаного тексту чи невеликого за змістом тексту, життєвих ситуацій, близьких за змістом до художніх творів. Поєднання різних засобів виразності (слово, жест, міміка, рухи). Використання прийомів для</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - бере участь в інсценізації найпростіших епізодів з прочитаних творів; життєвих ситуацій, близьких за змістом до художніх творів; проявляє фантазію; - з допомогою та за наслідуванням учителя передає голосом, природними жестами, мімікою,

<p>створення казки. Доповнення тексту новими персонажами, новою подією.</p>	<p>ходою характер персонажів твору; (*робить спроби з допомогою вчителя); - добирає слова для створення простих словесних портретів, картин.</p>
<p>Життєва компетентність</p> <p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - слухає і розуміє звернене мовлення, проявляє емоції; *-слухає та реагує на звернене мовлення; -відповідає на поставлені запитання та намагається давати оцінку; *- відповідає на запитання з допомогою вчителя або повторює відповідь за вчителем (залежно від мовленнєвих можливостей учня); -читає повними словами і розуміє прочитане; - при читанні дотримується навичок правильного читання з дотриманням пауз, наголосів; * -читає по складах, частково розуміє прочитане; -переказує невеликий твір за планом або ілюстраціями; *- намагається з допомогою вчителя переказати невеликий твір за ілюстраціями; - виявляє інтерес та позитивне ставлення до читання; - знає прізвища відомих українських письменників, твори яких вивчали; -знає назви та сюжети кількох фольклорних і літературних творів; -може розказати про свої читацькі уподобання; знає, яким чином можна задовольнити потреби у знаходженні нової інформації. 	

МАТЕМАТИЧНА ГАЛУЗЬ

Математика

Пояснювальна записка

Провідною метою вивчення математики постає формування основ та подальший розвиток предметних математичних знань і умінь, життєвої компетентності та корекція порушень психофізичного розвитку учнів.

Математична галузь представлена елементарними математичними та геометричними поняттями, що входять до її структури. Відтак власна математична діяльність набуває ознак вираженої практичної спрямованості, що сприяє формуванню в учнів життєво важливих компетенцій та соціально-адаптивних умінь і навичок.

В основу змісту програми покладені три основні принципи: доступність, практична значущість і життєва необхідність тих знань, умінь і навичок, якими будуть опановувати учні.

Вивчення математики детермінує розвиток та корекцію мислення й мовлення учнів зазначеної категорії, що своєю чергою сприяє значному успішному просуванню більшої частини учнів на шляху освоєння ними елементів математичного мислення. Адже у процесі навчання математики відбувається формування й розвиток розумових процесів, пам'яті, уваги,

зорово-просторового сприймання, мовлення тощо. Також вирішуються завдання:

- формування у здобувачів освіти доступних та відповідних кількісних, просторових й часових уявлень, що сприятимуть в подальшому успішному включенню учнів до соціальної взаємодії та трудової діяльності;

- використання процесу навчання математики для підвищення рівня загального розвитку та корекції порушень пізнавальної діяльності та особистісних якостей учнів;

- виховання в учнів цілеспрямованості, працьовитості, самостійності, терплячості, навичок контролю й самоконтролю, охайності та завершеності дії поставленого завдання, вміння планувати роботу та доводити справу до кінця.

Слід також зазначити, що математичні знання успішно інтегруються при вивченні інших дисциплін навчального плану: трудового навчання, української мови та літературного читання, образотворчого, музичного мистецтва, «Я досліджую світ», фізичної культури тощо.

З метою реалізації завдання соціальної адаптації зміст програми максимально пов'язаний з життєвим досвідом учнів і відповідає умовам конкретного найближчого соціуму, в якому проживають діти.

Організація процесу навчання базується на практичній та наочній основі. В якості наочної основи використовуються натуральні об'єкти й предмети (або їх імітація, наприклад, купюри, монети тощо), а також використання інформаційно-комунікативних технологій.

При відборі навчального матеріалу враховуються різні стартові та психофізичні можливості здобувачів освіти щодо засвоєння математичних уявлень, понять, способів застосовувати їх на практиці. У зв'язку з тим, що навчальний матеріал засвоюється учнями на різному рівні, програма передбачає необхідність доступності та диференційованого підходу в навчанні: обсяг, послідовність вивчення тем, види діяльності, форма представлення, кількість повторень і частота звернень до однієї й тієї ж теми, як для всього класу в цілому, так і для кожної дитини зокрема.

У змісті математичної освіти провідними визначено такі змістові лінії: **«Числа. Арифметичні дії з числами», «Арифметичні задачі», «Просторові відношення. Геометричні фігури», «Робота з даними».**

У 3-му класі до послідовності вивчення чисел другого десятка і дій над ними додається додавання та віднімання з переходом через розряд: $7+5$, $11-3$ та вивчення нумерації в межах 100.

У процесі навчання учні оволодівають навичками рахунку в межах 100 в прямому і зворотному порядку, від заданого до заданого числа одиницями та десятками відпрацьовують навички практично користуватися переставною властивістю додавання, продовжують ознайомлюватися з розв'язуванням простих арифметичних задач на знаходження суми та остачі, а також із задачами на збільшення і зменшення числа на декілька одиниць.

Арифметичні задачі, залежно від використання для їх складання наочного матеріалу, діляться на задачі-драматизації та задачі-ілюстрації. Відповіді на запитання таких задач учні бачать, перераховуючи конкретні предмети або їх

зображення. Поступово вони навчаються розв'язувати прості текстові арифметичні задачі, використовуючи термін «задача», засвоюють і розрізняють структурні компоненти задачі: умова, числові дані, запитання, розв'язок та відповідь. Прості арифметичні задачі є складовою частиною складених задач, тому формування вмінь розв'язувати прості задачі готує школярів до розв'язання складених.

По мірі оволодіння учнями навичками читання, вчитель пропонує записувати дію і пояснювати, що нею знайдено. Вчитель наголошує, що слова, які починаються на голосний, скорочуються до наступного приголосного, що стоїть перед голосним.

У 4-му класі в процесі навчання учні опановують навички рахунку в межах 100 в прямому і зворотному порядку, від заданого до заданого числа одиницями та десятками, лічба двійками, відпрацьовують навички практично користуватися переставною властивістю додавання, продовжують ознайомлюватися з розв'язуванням простих арифметичних задач на знаходження суми та остачі, а також із задачами на збільшення та зменшення числа на декілька одиниць.

До вивчення нумерації в межах 100 додається додавання та віднімання з переходом через розряд (додавання двоцифрового числа до одноцифрового та віднімання одноцифрового числа від двоцифрового з переходом через розряд; письмове додавання і віднімання двозначних чисел з переходом через розряд), а також множення по 2 та ділення на 2 і відповідні випадки ділення на рівні частини (або ознайомлення з множенням і діленням – відповідно можливостей учнів). Також учні ознайомлюються зі способами користування таблицею множення по 2 та таблицею ділення на 2 (на друкованій основі). Розширюються поняття щодо іменованих чисел (прості та складені іменовані числа, міри вартості: 1 грн. = 100 к. Розмін. Заміна. Міри довжини: 1 м = 100 см, 1 м = 10 дм, 1 дм = 10 см, 1 см = 10 мм. Відрізки. Вимірювання. Креслення відрізків заданої довжини. Одиниця часу – секунда. Позначення 1 хв. = 60 сек. Міра маси – 1 кг).

Поступово учні навчаються розв'язувати прості та складені текстові арифметичні задачі, використовуючи термін «задача», засвоюють і розрізняють структурні компоненти задачі: умова, числові дані, запитання, розв'язок та відповідь.

Програма в цілому визначає оптимальний обсяг знань і умінь з математики, який доступний більшості учнів з порушеннями інтелектуального розвитку. При відборі навчального матеріалу слід враховувати різні можливості учнів по засвоєнню математичних уявлень, знань, умінь застосовувати їх на практиці.

Результати навчання й орієнтовний зміст

3 клас

Орієнтовний зміст навчального матеріалу	Предметно-орієнтовані компетентності
Змістова лінія «Числа, арифметичні дії з числами. Величини»	
Нумерація в межах 20	Учень/учениця з допомогою

<p>(повторення).</p> <p>Пряма і зворотна лічба. Місце числа в числовому ряді.</p> <p>Парні і непарні числа.</p> <p>Додавання та віднімання в межах 20 без переходу через розряд.</p> <p>Додавання та віднімання в межах 20 з переходом через розряд.</p> <p>Приклади на 2 дії.</p> <p>Нумерація в межах 100.</p> <p>Утворення і запис круглих десятків. Пряма і зворотна лічба десятками в межах 100. 1, 10 – лічильні одиниці.</p> <p>Число і цифра. Кількість цифр і чисел. Одно-, дво-, і трицифрові числа.</p> <p>Міри вартості. Монети. Розмін. Заміна.</p> <p>Час. Доба. Тиждень. Дні тижня. Година. Місяць. Рік. Назва місяців по порядку.</p> <p>Місткість. Літр.</p> <p>Маса. Кілограм.</p>	<p>вчителя:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>знає</i> нумерацію чисел в межах 20; - <i>рачує</i> в межах 100 по 1, по 10 у прямому і зворотному порядку; - <i>знає</i> місце числа в числовому ряді; - <i>розв'язує</i> приклади на дві дії в межах 10; - <i>розв'язує</i> приклади на додавання та віднімання в межах 20 без переходу через розряд; - <i>виконує</i> додавання та віднімання іменованих чисел, одержаних при вимірюванні однією мірою; - <i>визначає</i> монети за їх зовнішнім виглядом; - <i>вибирає</i> монети означеної вартості; - <i>знає</i> одиниці вимірювання часу (година), місткості (літр), маси (кілограм); * <i>зі значною допомогою вчителя</i> на конкретному матеріалі додає та віднімає в межах 20; * <i>під контролем вчителя</i> читає та записує числа в межах 100; * <i>за вказівкою вчителя</i> відкладає ці числа на рахівниці; * <i>з допомогою вчителя</i> показує на циферблаті час; * <i>під контролем вчителя</i> вибирає монети означеної вартості; * <i>за словесною інструкцією</i> та наочністю називає по порядку дні тижні та місяці; * <i>з допомогою вчителя</i> розв'язує приклади на збільшення та зменшення числа на декілька одиниць.
Змістова лінія «Арифметичні задачі. Робота з даними»	
<p>Прості текстові арифметичні задачі на різницеve відношення. Складені арифметичні задачі на дві дії.</p>	<p>Учень/учениця з допомогою вчителя:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>розв'язує</i> приклади та

<p>Структурні компоненти задачі: умова, числові дані, запитання, розв'язок та відповідь.</p>	<p>арифметичні задачі на різницеве порівняння;</p> <ul style="list-style-type: none"> - намагається скласти та розв'язувати елементарні математичні сюжетні задачі на основі найпростіших математичних моделей (предметних, малюнків, схематичних малюнків, схем); - розв'язує на наочному матеріалі складені арифметичні задачі на дві дії; <p><i>* за допомогою вчителя</i> намагається записувати розв'язування задачі у вигляді приклада;</p> <p><i>* ознайомлений</i> із складеними арифметичними задачами на дві дії.</p>
<p>Змістова лінія «Просторові відношення. Геометричні фігури»</p>	
<p>Відрізок. Вимірювання та креслення відрізків. Круг. Куля. Види кутів. Визначення кута за допомогою косинця. Прямокутник. Квадрат.</p>	<p>Учень/учениця з допомогою вчителя:</p> <ul style="list-style-type: none"> - вимірює довжини відрізків у сантиметрах лінійкою; - розрізняє і називає круг і кулю; - знає назву кутів і розпізнає їх; - креслить кути; - знає назву та визначає вершини, кути, сторони прямокутників. <p><i>* за допомогою вчителя</i> розрізняє геометричні фігури (круглі та прямокутні);</p> <p><i>* під керівництвом вчителя</i> намагається креслити відрізки;</p> <p><i>* ознайомлений</i> із видами кутів (прямий, гострий, тупий).</p>

Життєва компетентність**Учень/учениця:**

- намагається самостійно організувати власне робоче місце;
- виконує арифметичні дії додавання та віднімання в межах 20;
- може користуватися обчислювальними прийомами;
- намагається користуватися математичною термінологією;
- з допомогою вчителя розв’язує прості арифметичні задачі;
- з допомогою вчителя визначає мету та планує власну діяльність на уроці;
- співпрацює з вчителем та однолітками у різних соціальних ситуаціях математичного змісту;
- працює за інструкцією, намагається самостійно використовувати необхідні навчальні засоби (підручник, найпростіше математичне приладдя).

4 клас

Орієнтовний зміст навчального матеріалу	Предметно-орієнтовані компетентності
Змістова лінія «Числа, арифметичні дії з числами. Величини»	
<p>Нумерація в межах 100 (повторення). Утворення та запис круглих десятків. Пряма та зворотна лічба десятками. Місце числа в числовому ряді. Додавання і віднімання в межах 100 без переходу через розряд. Приклади на 2 дії. Пряма і зворотна лічба десятками в межах 100. 1, 10 - лічильні одиниці. Число і цифра. Кількість цифр і чисел. Одно-, дво-, і трицифрові числа. Додавання і віднімання в межах 100 з переходом через розряд. Додавання та віднімання дво- та одноцифрового чисел (всі випадки). Множення по 2 та ділення на 2. (*можливе перенесення теми на 5 клас, відповідно можливостей учнів) Парні та непарні числа. Лічба двійками. Множення як знаходження суми однакових доданків. Знак множення. Множення 2 на 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 1. Поняття «ділення на рівні частини». Знак ділення. Ділення 2, 4, 6, 8, 10, 12,</p>	<p>Учень/учениця з допомогою вчителя:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>знає</i> нумерацію чисел в межах 100; - <i>рачує шляхом прилічування</i> та відліку по одиниці й рівними числовими групами в межах 100 у прямому і зворотному порядку; - <i>додає та віднімає</i> в межах 100 без переходу через розряд; - <i>відкладає будь-які числа</i> в межах 100 з використанням лічильного матеріалу; - <i>знає</i> місце числа в числовому ряді; - <i>розрізняє</i> парні та непарні числа; - <i>за інструкцією</i> та допомогою вчителя <i>розв’язує</i> приклади на додавання та віднімання в межах 100 з переходом через розряд; - <i>намагається під контролем</i> вчителя <i>користуватися</i> (ознайомлений з) таблицею множення по 2 та таблицею ділення на 2 (на друкованій основі);

<p>14, 16, 18, 20 на 2.</p> <p>Компоненти додавання, віднімання, множення, ділення.</p> <p>Іменовані числа.</p> <p>Міри вартості. Монети. Розмін. Заміна.</p> <p>Міри довжини. $1 \text{ м} = 100 \text{ см}$, $1 \text{ м} = 10 \text{ дм}$, $1 \text{ дм} = 10 \text{ см}$, $1 \text{ см} = 10 \text{ мм}$.</p> <p>Час. Доба. Одиниця часу – секунда. Позначення $1 \text{ хв.} = 60 \text{ сек}$.</p> <p>Тиждень. Дні тижня. Година. Місяць. Рік. Назва місяців за порядком.</p> <p>Міра маси – 1 кг, місткості (1 літр).</p>	<ul style="list-style-type: none"> - <i>називає</i> компоненти додавання, віднімання, множення, ділення; - <i>виконує</i> додавання та віднімання іменованих чисел, одержаних при вимірюванні однією мірою; - <i>вибирає</i> монети означеної вартості; - <i>знає та називає</i> одиниці вимірювання часу (година, секунда), місткості (літр), маси (кілограм), довжини (метр, дециметр); - <i>під контролем вчителя користується</i> календарем для встановлення порядку місяців у році, кількості діб у місці; - <i>намагається за інструкцією визначити час</i> за годинами; * зі значною допомогою вчителя на конкретному матеріалі додає та віднімає в межах 100; * під контролем вчителя читає та записує числа в межах 100; * за вказівкою вчителя відкладає ці числа на рахівниці; * з допомогою вчителя показує на циферблаті час; * під контролем вчителя вибирає монети означеної вартості; * за словесною інструкцією та наочною називає послідовно дні тижні та місяці; * з допомогою вчителя розв'язує приклади на збільшення та зменшення числа на декілька одиниць.
Змістова лінія «Арифметичні задачі. Робота з даними»	
<p>Прості текстові арифметичні задачі на зменшення та збільшення на кілька одиниць.</p> <p>Завдання на дві дії, складені з раніше вивчених простих завдань.</p> <p>Структурні компоненти задачі; умова, числові дані, запитання,</p>	<p>Учень/учениця з допомогою вчителя:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>розв'язує</i> приклади та арифметичні задачі на різницеve порівняння; - <i>намагається скласти та розв'язувати</i> елементарні

<p>розв'язок та відповідь. Запис відповіді.</p>	<p>математичні сюжетні задачі на основі найпростіших математичних моделей (предметних, малюнків, схематичних малюнків, схем);</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>розв'язує</i> на наочному матеріалі складені арифметичні задачі на дві дії; - <i>намагається здійснити короткий запис</i> задачі; * за допомогою вчителя намагається на наочному (друкованому) матеріалі записувати розв'язування задачі у вигляді приклада; * ознайомлений зі складеними арифметичними задачами на дві дії.
<p>Змістова лінія «Просторові відношення. Геометричні фігури»</p>	
<p>Відрізки. Вимірювання. Креслення відрізків заданої довжини. Кути. Види кутів. Вершина. Сторони. Креслення кутів. Визначення кута за допомогою косинця. Види ліній: пряма, крива, ламана. Креслення ліній. Геометричні фігури: прямокутник, квадрат, трикутник, коло, круг. Креслення.</p>	<p>Учень/учениця з допомогою вчителя:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>вимірює</i> довжини відрізків у сантиметрах лінійкою; - <i>розрізняє за наочним зразком замкнуті, незамкнуті криві, ламані лінії;</i> - <i>називає геометричні фігури, їх елементи з використанням записів і креслень у зошиті, підручнику, на таблицях, за допомогою питань вчителя;</i> - <i>креслить кути;</i> - <i>знає назву та визначає вершини, кути, сторони прямокутників</i> потребує додаткових питань, які допомагають йому уточнити відповідь; * за прямою вказівкою вчителя розрізняє геометричні фігури (круглі та прямокутні); * за допомогою вчителя намагається креслити відрізки; * ознайомлений із видами кутів - (прямий, гострий, тупий), за наочною опорою та вказівкою вчителя може їх розрізнити.
<p>Життєва компетентність</p>	

Учень/учениця:

- розуміє соціальне оточення та своє місце в ньому (соціальну роль: учня, однокласника, друга); співпрацює з вчителем та однолітками у різних соціальних ситуаціях математичного змісту; звертається за допомогою доступними способами;

- намагається самостійно організувати власне робоче місце та виконувати посильні навчальні завдання; виконує арифметичні дії додавання та віднімання в межах 100 на наочній, предметній та друкованій основі; може користуватися обчислювальними прийомами; намагається користуватися математичною термінологією;

- з допомогою вчителя розв'язує прості арифметичні задачі; намагається самостійно використовувати необхідні навчальні засоби (підручник, найпростіше математичне приладдя);

- намагається спостерігати, працювати з інформацією математичного змісту (описувати зображення, переказувати текст задачі, здійснювати усне висловлювання, порівнювати схематичні зображення, таблиці, що пред'явлені на паперових, електронних та інших носіях);

- на наочному, доступному вербальному матеріалі, з урахуванням практичної діяльності намагається застосовувати початкові елементарні відомості про сутність і особливості математичних об'єктів, процесів і явищ з метою вирішення пізнавальних і практичних завдань;

*демонструє позитивне ставлення до навчального докільця та готовність щодо сприйняття математичної інформації;

*здатний самостійно виконувати математичні дії в певних ситуаціях, нерідко припускається помилок, які може виправити за прямою вказівкою вчителя;

*за постійної підтримки вчителя намагається здійснювати найпростіші узагальнення, порівнювати, класифікувати на наочному матеріалі;

*здатен користуватися знаками, символами, предметами-замісниками;

*намагається використовувати різні доступні види комунікації (вербальні та невербальні) для вирішення життєво значущих завдань математичного спрямування;

*зі значною допомогою вчителя намагається правильно називати та креслити геометричні фігури, їх елементи, розташовує фігури на площині, в просторі, по відношенню один до одного.

Інтегрований курс «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

(«Громадянська та історична», «Соціальна та здоров'язбережувальна», «Природничка» освітні галузі)

Пояснювальна записка

Метою інтегрованого курсу «Я досліджую світ» є ознайомлення молодших школярів із порушеннями інтелектуального розвитку з навколишнім світом у процесі засвоєння різних видів соціального досвіду, що охоплює систему інтегрованих знань про природу і суспільство, безпеку

життєдіяльності, ціннісні орієнтації в різних сферах життєдіяльності та соціальної практики, способи дослідницької поведінки, які характеризують здатність учнів розв'язувати практичні задачі.

Досягнення поставленої мети передбачає досягнення таких завдань:

формування доступних способів пізнання себе, предметів і явищ природничого і суспільного життя (спостереження, обстеження, дослід, практична робота, вимірювання, систематизація, класифікація, встановлення логічної та часової послідовності подій, оцінка побаченого (почутого), встановлення зв'язків і залежностей в природі і суспільстві, станом довкілля і діяльністю людини, впливу поведінки на здоров'я та безпеку, аналіз наслідків ризикованої поведінки, залежності результату від докладених зусиль);

формування на доступному рівні цілісної природничо-наукової картини світу, яка відображає закони і закономірності природи та місце в ній людини;

формування практичних умінь і навичок поведінки у природі і соціальному середовищі;

виховування активної позиції щодо громадянської і соціально-культурної належності себе і своєї родини до України, інтересу до пізнання історії свого краю і країни; пошани до символів держави, ініціативної поведінки у громадських акціях, у відзначенні пам'ятних дат і подій;

розвиток ціннісного ставлення до життя інших людей, усвідомлення правової відповідальності у ситуаціях застосування норм і правил життя в суспільстві, інші соціальні навички щодо взаємодії і співпраці в різних видах діяльності;

дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадливого використання природних ресурсів;

розвиток розумових здібностей учнів, їх емоційно-вольової сфери, пізнавальної активності та самостійності, здатності до творчості, самовираження і спілкування;

формування моделей здорової і безпечної поведінки;

уміння розпізнавати ситуації, які становлять загрозу для власного життя і здоров'я та життя і здоров'я інших; аналізувати та оцінювати фактори ризикованої поведінки в довкілля, роз'яснювати можливі наслідки недотримання правил безпечного поводження в кризових умовах сьогодення.

Вирішення завдань курсу забезпечується відповідними змістовими лініями побудови навчального матеріалу, як освітнього, так і корекційно-розвиткового характеру. Так, освітня мета реалізується за допомогою наступних змістових ліній:

– **Людина** (пізнання себе, своїх можливостей; здорова і безпечна поведінка в умовах цивільного захисту);

– **Людина в суспільстві** (стандарти поведінки в сім'ї, в суспільстві; моральні норми; навички співжиття і співпраці; волонтерська діяльність як спосіб вияву безкорисливої допомоги іншим; громадянські права та обов'язки як члена суспільства. Оцінювання загроз для себе і інших. Пізнання свого краю, історії, символів держави. Внесок українців у світові досягнення);

- **Людина і природа** (цілісність природи, взаємозв'язок об'єктів і явищ, відповідальна діяльність людини у природі, залежність між діяльністю людини і станом довкілля, участь у добродійній діяльності на користь інших, взаємодопомога і підтримка народів у кризових ситуаціях).

Відповідно до корекційно-розвиткової мети, матеріал будується за такими змістовими напрямками:

Сенсомоторний розвиток: виділяти характерні властивості предметів і об'єктів живої та неживої природи (колір, розмір, смак, температура, вага та ін.); мати уявлення про власні органи відчуття (очі, вуха, шкіра, ніс, язик) за допомогою яких сприймаються властивості та якості навколишнього світу.

Мовленнєвий розвиток: розповідати про рідний край, Україну; повідомляти про погоду та природу під час спостережень, розповідати про тварини і рослини, господарчу діяльність рідного краю; повідомляти про правила співжиття та взаємодію людей у родині, колективі, суспільстві, про головні історичні події, традиції і звичаї українського народу; висловлювати прохання, бажання, ставити запитання та відповіді.

Пізнавальний розвиток: спостерігати та розуміти сезонні зміни у житті рослин, тварин та господарчій діяльності людини; здійснювати групування предметів і явищ живої і неживої природи за суттєвими ознаками; здійснювати аналіз, планування, організацію, власне виконання та самоконтроль діяльності під час проведення практичних робіт у класі, у живому куточку, присадибній ділянці; усвідомлювати неповторність і самоцінність кожної людини; спостерігати традиції і звичаї українського народу; дотримуватись правил поведінки у родині, колективі, суспільстві.

Особистісний розвиток: позитивно і бережливо ставитись до самого себе, до людей, до природи, до Батьківщини; опановувати навички поведінки у соціальному середовищі і природі.

Освітні галузі («Громадянська та історична», «Соціальна та здоров'язбережувальна», «Природничка») можуть реалізовуватись окремими предметами або в інтегрованому курсі за різними видами інтеграції (тематична, процесуальна, міжгалузєва; в межах однієї галузі; на інтегрованих уроках, під час тематичних днів, у процесі проєктної діяльності) за активного використання міжпредметних зв'язків, організації різних форм взаємодії учнів. Для розв'язання учнями практичних завдань у життєвих ситуаціях залучаються навчальні результати з інших освітніх галузей.

Типова навчальна програма дає змогу вчителю самостійно обирати й формувати інтегрований та автономний спосіб подання змісту із освітніх галузей, добирати дидактичний інструментарій, орієнтуючись на індивідуальні пізнавальні запити і можливості учнів (рівень навченості, актуальні стани потреб, мотивів, цілей, сенсорного та емоційно-вольового розвитку). Особливого значення у дидактико-методичній організації навчання надається його зв'язку з життям, з практикою застосування здобутих уявлень, знань, навичок поведінки в життєвих ситуаціях. Обмеженість відповідного досвіду учнів потребує постійного залучення й аналізу їхніх вражень, чуттєвої опори на результати дослідження об'єктів і явищ навколишнього світу.

Інтегрований курс «Я досліджую світ» займає особливе місце проміж навчальних предметів початкової школи, оскільки пізнання дітьми навколишнього світу не обмежується рамками уроку, це те, що завжди поруч з дитиною. Власне зміст інтегрованого курсу являє собою системоутворюючий стрижень процесу пізнання дитиною навколишнього світу. Традиційно вивчення живої та неживої природи викликає інтерес школярів з порушеннями інтелектуального розвитку, що пояснюється безпосередньо змістом та формою подачі учбової інформації: спостереження предметів та явищ природи, натуральних об'єктів та їх зображень, демонстрації різноманітної наочності, цікавих оповідань, різноманітних за формою та змістом вправ та завдань, використання власного досвіду учнів, виконання практичних робіт тощо. З іншого боку, природничо-науковий зміст є об'єктивно складними для учнів з порушеннями розумового розвитку, у зв'язку з великим вмістом абстракції, відсутністю можливості використати власний досвід, кількістю нових термінів, назв. Матеріал, який повинні засвоїти учні у відповідності до вимог програми часом складний для розуміння, запам'ятовування та відтворення, тому навчальна програма побудована за концентричним принципом: зміст кожного року навчання розширює та поглиблює отриманні знання, додається новими повідомленнями.

У процесі підготовки до уроків, обираючи методи та прийоми навчання, підбираючи засоби навчання, завдання та вправи необхідно враховувати рівень знань учнів, їх готовність до сприймання учбового матеріалу, сформованість таких психічних процесів, як сприймання, пам'ять, увага, мислення. Це дозволить передбачити типові помилки, уникнути їх та сформувати міцні та усвідомленні предметні зв'язки.

Формуючи перші уявлення про Сонце, вчитель спирається на ті знання, які вже є в учнів, пояснює його значення, як джерела світла та тепла, встановлює необхідні зв'язки між сонцем та сезонними змінами. У 1-му та 2-му класі це були найбільш загальні уявлення, у 3-4-му класах їх по можливості необхідно розширювати. Досвід спостережень та аналізу природних явищ в учнів досить специфічний, чи він недостатній, часом такий, що ґрунтується на казках, мультфільмах, тому «сонечко» уявляється дітям живим, яке розмовляє, посміхається. Дані емоційні образи можна використовувати у якості прикладів, які наочно зображують значення сонця для всього живого. Крім цього спеціально організовуються спостереження учнів за рухом сонця, його впливом на природу. Таким чином, головний висновок, яким повинні опанувати діти - сонце є джерелом тепла та світла, воно визначає перебіг сезонних змін.

При роботі над темою «вода», вчителю бажано використовувати ті знання, якими діти вже володіють. Вивчаючи річки, озера, моря, тощо дітям необхідно демонструвати малюнки, фотографії, фільми, які допоможуть учням пригадати об'єкти вивчення та правильно розказати що їм відомо. Якщо об'єкти недостатньо знайомі, чи невідомі учням, вчитель уточнює відповіді дітей, доповнює їх, надає нові відомості, організовує роботу з їх вивчення. При вивченні властивостей води дітям так само надають можливість пригадати свої знання, зробити власні висновки на основі дослідів з водою.

Уявлення про повітря виявляється найбільш складним для розуміння учнів цієї категорії. Знайомство з повітрям необхідно починати з проведення дослідів які його виявляють: дихання людини, рух паперового папірця при дмуханні на нього тощо. Вимірюючи температуру повітря, спостерігаючи за рухом вогню свічки – дітей знайомлять із рухом повітря – вітром. Ці найпростіші знання необхідно доповнювати спостереженнями під час прогулянок, екскурсій.

У подальшому пояснення про напрямок вітру слід проводити із врахуванням пізнавальних можливостей учнів класу. Деякі діти добре розуміють пояснення вчителя про різні сторони світу на глобусі, іншим дітям зрозуміти ці відомості за допомогою глобуса дуже складно, але вони мають уявлення про північні та південні країни, з казок, мультфільмів тощо. У таких випадках визначення «південь-північ» умовно пов'язується з ілюстраціями, а назву їм пропонується запам'ятати. У будь-якому випадку, діти досить часто чують ці слова, тому важливо, щоб їх сприймання та використання було свідомим.

Можливі засоби інтеграції у процесі реалізації програми «Я досліджую світ» передбачають включення учнів в практику виконання різноманітних завдань дослідницького характеру, як от:

- дослідження-розпізнавання (Що це? Яке воно? Обстеження за допомогою органів чуття, опис, порівняння з іншими предметами, явищами; спільне – відмінне, до якого цілого воно належить)
- дослідження-спостереження (Як воно діє? Що з ним відбувається? Для чого призначене?)
- дослідження-пошук (запитування, передбачення, встановлення часової і логічної послідовності явищ, подій; встановлення причинно – наслідкових зв'язків (Чому? Яким чином? Від чого залежить? З чим пов'язано?), висновок-узагальнення).

Результати навчання й орієнтовний зміст навчання 3 клас

Орієнтовний зміст навчального матеріалу	Предметно-орієнтовані компетентності
Змістова лінія «Людина»	
Пізнання функцій та можливостей людського тіла. Основи здорового способу життя. Здорова і хвора людина – порівняння. Фізкультура, гартування, гігієна. Основи здорового харчування. Правила акуратності (зовнішній вигляд, кімната, робоче місце).	Учень/учениця: <i>за запитаннями та допомогою вчителя пояснює:</i> <ul style="list-style-type: none"> • різницю між здоровою та хворою людиною; • зовнішню будову і функції людського тіла; • правила гігієни; <i>- розпізнає здорові і шкідливі звички; - за допомогою вчителя пояснює:</i>

	<ul style="list-style-type: none"> • правила догляду за власною зовнішністю; • правила догляду за особистими речами; <p>- за малюнком наводить приклади:</p> <ul style="list-style-type: none"> • гартування; • здорового харчування; <p>- дотримується правил:</p> <p>безпечної, ввічливої поведінки;</p> <ul style="list-style-type: none"> * за запитаннями вчителя показує: приклади гартування; здорового харчування; * за запитаннями вчителя розрізняє безпечну та небезпечну поведінку у місцях громадського користування.
--	--

Змістова лінія «Людина в суспільстві»

<p>Твій дім будинок (квартира), двір, садиба. Що є у будинку: приміщення, їх призначення, меблі.</p> <p>Родина, рідня. Склад родини. Прізвище, ім'я, по батькові батьків, дідусів, бабусь. Азбука сімейних стосунків (повага, шана до дорослих, любов, турбота між членами родини). Обов'язки і права батьків та дітей. Домашні обов'язки (прибирати, доглядати за домашніми тваринами, кімнатними рослинами, допомагати батькам у різних справах). Чому і як треба берегти речі.</p> <p>Побутова техніка її призначення. Правила безпеки поводження з технікою. Кухонне начиння (посуд (національне художнє оздоблення посуду), кухонна побутова техніка, меблі). Господарчі речі для прибирання, для ремонту (інструменти).</p> <p>Обов'язки дітей та дорослих. Допомога батькам.</p> <p>Праця батьків, професії.</p> <p>Дозвілля в сім'ї (ігри, дитячі розваги). Організація вихідного дня,</p>	<p>Учень/учениця: <i>називає</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - членів родини; - професії батьків, місце їх роботи; - приміщення, що є у будинку, меблі; - побутову техніку; - засоби для прибирання; <p><i>пояснює</i> що має робити людина певної професії;</p> <ul style="list-style-type: none"> - правила поводження з технікою; <p><i>за запитаннями вчителя пояснює</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - хто такий лінивий, хто працьовитий; <p><i>за допомогою педагога визначає</i> родинні зв'язки;</p> <p><i>відповідає на запитання</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - що входить у домашні обов'язки; - як можна відпочивати у вихідний день; <p><i>за малюнками пояснює:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - хороші та погані вчинки дітей; <p><i>за запитаннями вчителя пояснює</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - що означає бути ввічливим; <p>розуміє необхідність дотримання певних правил поведінки у сім'ї (турбота про членів сім'ї, пошана до старших тощо).</p> <p><i>за малюнком пояснює</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - чому і як берегти речі;
--	--

спорт. Улюблені заняття родини.
 Ввічливі слова. Правила ввічливості (вітання, побажання, прощання, правила розмови по телефону тощо).
 Правила поведінки у транспорті, музеї, кінотеатрі, храмі, громадських місцях. Правила поведінки за столом.
 Небезпечні ситуації в школі, вдома, на вулиці під час навчання, гри, дозвілля. Розпізнавання і реагування на застережливі знаки, сигнали (типу «Прохід заборонено», «Повітряна тривога», «Обережно: міни» тощо); поведінка під час виявлення незнайомих предметів).
 Наша Батьківщина – Україна. Громадянин України. Символи України. Національний одяг. Національні страви. Національні свята, традиції та звичаї.
 Народна творчість (пісні, колядки, вірші, шедрівки, веснянки та ін.).
 Народні ремесла та художні промисли України (гончарство, ковальські ремесла, художня обробка дерева (різьблення, бондарство), гутництво - виготовлення виробів зі скла; ткацтво, килимарство. Писанкарство.

- правила поведінки у громадських місцях, за столом;
за допомогою вчителя пояснює
 - яку домашню роботу діти можуть виконувати самостійно, за допомогою батьків;
 - у чому полягають домашні обов'язки;
 - як можна організувати вихідний день;
дотримується правил поведінки
 - у громадських місцях;
 - за столом;
 *має уявлення про правила співжиття та взаємодії у сім'ї;
 *має уявлення про елементарні правила ввічливої поведінки (ввічливі слова);
 - пояснює можливі ризики для життя і здоров'я вдома, на вулиці; вибирає безпечні місця для гри, прогулянки, вигулу тварин тощо;
називає
 - свою країну, її столицю;
 - предмети українського національного одягу та виділяє його серед іншого;
знає, що державною мовою є українська;
за допомогою вчителя описує
 - державну символіку: прапор, герб країни;
 - національні традиції та звичаї (свята, звичаї тощо);
має уявлення про народні свята та звичаї; бере участь у проведенні свят, групових та загальношкільних заходів;
за допомогою вчителя називає
 - народні ремесла та художні промисли, які вивчалися;
 *за допомогою вчителя намагається повторити свою домашню адресу, назву країни де живе;
 *має уявлення про національний одяг,

	його атрибути, національні страви; <i>*має уявлення про національні традиції та звичаї (свята, звичаї тощо).</i>
Змістова лінія «Людина і природа»	
<p>Нежива природа. Земля. Глобус – модель Землі. Рух Землі навколо себе.</p> <p>Частини доби, їх послідовність. Вчора, сьогодні, завтра. Тиждень: назви, послідовність днів тижня. Робочі та вихідні дні.</p> <p>Рух Землі навколо Сонця.</p> <p>Залежність змін у живій та неживій природі від діяльності Сонця.</p> <p>Пори року.</p> <p>Вода. Властивості води. Кругообіг води у природі. Стани води. Значення води для життя рослин, тварин, людини. Використання води людиною. Охорона водних ресурсів.</p> <p>Повітря. Температура повітря. Термометр. Рух повітря – вітер. Значення повітря для життя рослин, тварин, людини.</p> <p>Пісок, каміння, глина. Ґрунти.</p> <p>Жива природа.</p> <p>Рослини. Деревя, кущі, трави. Різноманітність рослин: дикорослі і культурні. Органи рослин: корінь, стебло, листя, квітки, плід. Розвиток рослини. Проростання насіння.</p> <p>Умови життя рослин.</p> <p>Тварини: свійські, дикі. Зовнішній вигляд. Спосіб життя, добування їжі.</p> <p>Потомство. Охорона диких звірів.</p> <p>Птахи дикі, свійські. Зовнішній вигляд. Спосіб життя. Зимуючі і перелітні птахи.</p> <p>Риби. Зовнішня будова, живлення, дихання. Використання й охорона риб.</p> <p>Комахи. Зовнішній вигляд. Спосіб існування.</p>	<p>Учень/учениця: <i>називає</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - назви і ознаки кожної пори року; <i>за малюнками та запитаннями вчителя пояснює:</i> - рух Землі навколо себе; - рух Землі навколо Сонця; - зміни в житті рослин та тварин кожної пори року; - стани води у природі; <i>практично визначає:</i> - частини доби; - орієнтується за стрілками годинника; <i>називає:</i> - частини доби; - дні тижня; <i>за запитаннями вчителя розповідає про</i> залежність змін у природі від діяльності Сонця; <i>за запитаннями вчителя пояснює:</i> - значення води для життя рослин; - значення води для життя тварин; - значення води для життя людини; - кругообіг води у природі; <i>практично визначає:</i> - температуру води на дотик; - температуру води за допомогою термометра. <i>розповідає про використання води у власному повсякденному житті;</i> <i>за запитаннями вчителя пояснює:</i> - зміну температури повітря від сезону, сонця; - <i>за малюнками пояснює:</i> - значення повітря для життя рослин; - значення повітря для життя тварин; - значення повітря для життя людини;

Охорона тваринного світу.

- температуру повітря за допомогою термометра;
називає :
 - властивості піску: колір, сипучість;
 - властивості каміння: колір, величина, форма, твердість;
 - властивості глини: колір, пластичність; - склад ґрунту;
за малюнками наводить приклади:
 - використання каміння, піску, глини;
 - значення ґрунту для росту рослин;
дає визначення рослин;
за малюнками пояснює розподіл рослин
 - на культурні та дикорослі;
 - кущі, дерева, трави;
 - на листяні і хвойні;
має уявлення про гриби;
за малюнками називає органи рослин;
за запитаннями вчителя пояснює розвиток рослин;
за допомогою вчителя пояснює:
 - якими бувають ліси;
 - що таке ярусність лісу;
наводить приклади охорони рослин, грибів;
за малюнками пояснює розподіл тварин на свійські та дикі;
має уявлення про рибу, комах;
за запитаннями вчителя розповідає про спосіб життя свійських та диких тварин;
за допомогою вчителя пояснює причини переліту птахів;
за малюнками розповідає про зовнішній вигляд вивченої тварини;
за малюнком наводить приклади охорони тваринного світу;
 * на прохання педагога показує глобус;
 * визначає частини доби;
 * має уявлення про залежність рослин, тварин, погоди від Сонця;
 * визначає на дотик холодну та гарячу воду;

	<ul style="list-style-type: none"> * пояснює/ показує використання води у власних потребах; * за відчуттями визначає рух повітря; * за відчуттями визначає температуру повітря: холодне, гаряче; * розрізняє каміння, пісок, глину; * розрізняє дерева, трави, гриби; * на малюнку визначає корінь, стовбур, гілки, листя дерева; * показує/розрізняє листяні і хвойні дерева; * за малюнком показує вивчених свійських тварин; птахів, комах, риб; * має уявлення про безпечне поводження з тваринами.
<p>Життєва компетентність</p> <p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - усвідомлює можливості власного тіла; дотримується правил гігієни, корисного харчування; - дотримується безпечної поведінки вдома, в школі, на вулиці, у громадських місцях; - дотримується встановлених правил поведінки у родині, колективі, суспільстві; розрізняє позитивні та негативні риси характеру людини; виявляє готовність наслідувати моральні якості та позитивні риси характеру у повсякденному житті; - підбирає власний одяг у відповідності до погоди; - дотримується елементарних правил поведінки у природі, пояснює наслідки ризикованої поведінки для себе й інших у довкіллі; - використовує знання про особливості будови та життєдіяльності живих організмів у повсякденному житті. 	

4 клас

Орієнтовний зміст навчального матеріалу	Предметно-орієнтовані компетентності
Змістова лінія «Людина»	
<p>Людина – частина природи і суспільства.</p> <p>Організм людини. Пізнання функцій та можливостей людського тіла.</p> <p>Неповторність кожної людини.</p> <p>Розвиток людини протягом життя: дитина, доросла людина, людина похилого віку – що спільне, що відмінне.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - за допомогою вчителя називає: що спільного та чим відрізняється людина від інших живих істот (мислення, мова, праця, спілкування і взаємодія з іншими людьми); - за допомогою вчителя розповідає про частини тіла людини, їх значення; правила догляду за ними;

	<p>- за допомогою вчителя показує: як змінюється людина упродовж життя, наводить приклади з власного досвіду; за запитаннями вчителя називає: частини тіла людини; правила догляду за ними;</p> <p>* за малюнками і запитаннями вчителя показує: як змінюється людина упродовж життя;</p> <p>* за запитаннями вчителя розрізняє живі істоти та неживі об'єкти.</p>
<p>Зовнішність людини. Як зберігати здоров'я та молодість. Гігієнічні навички. Навички самообслуговування. Основи здорового способу життя: фізкультура, гартування, гігієна. Основи здорового харчування. Правила поведінки за столом.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p>- виявляє інтерес до своєї зовнішності;</p> <p>за допомогою вчителя пояснює:</p> <ul style="list-style-type: none"> • різницю між охайною та не доглянутою людиною; • правила гігієни; <p>- підтримує порядок у особистих речах (іграшки, одяг, учбове приладдя);</p> <p>- розпізнає здорові і шкідливі звички;</p> <p>- за допомогою вчителя пояснює:</p> <ul style="list-style-type: none"> • правила догляду за власною зовнішністю; • правила догляду за особистими речами; <p>- за малюнком наводить приклади:</p> <ul style="list-style-type: none"> • гартування; • здорового харчування; <p>- володіє найпростішими гігієнічними навичками, навичками самообслуговування;</p> <p>- за малюнком наводить приклади здорового способу життя: харчування, турботи про здоров'я, уникнення шкідливих звичок;</p> <p>- дотримується правил здорового харчування;</p> <p>* за запитаннями вчителя називає: елементарні правила гігієни, самообслуговування;</p> <p>* за малюнками показує: приклади гартування; здорового харчування;</p>

	<p>* <i>дотримується</i> елементарних правил гігієни і самообслуговування; * має уявлення про здоровий спосіб життя.</p>
<p>Орієнтовний практичний блок (спостереження, дослідження, вправління).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Тренування – розучування вправ ранкової зарядки. • Розв’язання прогностичних задач «Що буде, якщо ... » (ситуації неправильного харчування). • Виготовлення лепбуків на задану тематику 	
<p>Пізнання себе, своїх можливостей. Красота людини зовнішня та внутрішня. Риси характеру, які сприяють досягненню успіху в житті, забезпечують дружні взаємини з іншими, повагу (чесність, працьовитість, щедрість, чемність, чуйність). Риси характеру, що заважають досягненню успіху, спілкуванню (лінощі, неуважність, байдужість, нетовариськість).</p>	<p>Учень/учениця - за запитаннями вчителя пояснює, що характеризує зовнішність людини та поведінку; за допомогою вчителя розпізнає риси характеру і дає їм оцінку; за малюнками і допомогою вчителя наводить приклади та дає оцінку доброго ставлення до інших на прикладах вияву таких якостей: чесність, доброзичливість, подільчивість, працьовитість, ввічливість на протипагу хитрощам, байдужості, жадібності, лінощам, безкультурності; * має уявлення про людські чесноти; * під керівництвом вчителя виявляє моральні якості та позитивні риси характеру у поведінці.</p>
<p>Орієнтовний практичний блок (спостереження, дослідження, вправління).</p> <p>Моделювання способів вирішення конфліктних ситуацій (з опорою на відео, фільми, ситуації реального життя, на літературні твори).</p> <p>Моделювання поведінки під час виявлення вибухонебезпечних предметів; оголошення повітряної тривоги.</p>	
<p align="center">Змістова лінія «Людина в суспільстві»</p>	
<p>Сім’я, родинні стосунки між поколіннями. Правила сімейних стосунків (повага, шана до дорослих, любов, турбота між членами родини). Домашні обов’язки дітей. Взаємні обов’язки батьків і дітей. Допомога батькам, членам родини. Організація дозвілля в сім’ї, вихідного дня, канікул. Улюблені</p>	<p>Учень/учениця <i>називає</i> - членів родини; за допомогою педагога <i>визначає</i> родинні зв’язки; <i>відповідає на запитання</i> - що входить у домашні обов’язки; - як можна відпочивати у вихідний день;</p>

заняття родини.	<p>за малюнками <i>пояснює</i>:</p> <ul style="list-style-type: none"> - хороші та погані вчинки дітей; <p>за запитаннями вчителя <i>пояснює</i>:</p> <ul style="list-style-type: none"> - що означає бути ввічливим; <p>розуміє необхідність дотримання певних правил поведінки у сім'ї (турбота про членів сім'ї, пошана до старших тощо);</p> <p>за малюнками та допомогою вчителя <i>пояснює</i>:</p> <ul style="list-style-type: none"> - у чому полягають домашні обов'язки; <p>за запитаннями вчителя <i>пояснює</i>:</p> <ul style="list-style-type: none"> - що означає бути акуратним; - правила поводження з технікою; <p>за запитаннями вчителя <i>пояснює</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - хто такий лінивий, хто працьовитий; <p><i>розповідає</i> про заняття кожного члена родини;</p> <p>за малюнком <i>пояснює</i>:</p> <ul style="list-style-type: none"> - чому і як берегти речі; - правила поведінки у громадських місцях, за столом; <p>за допомогою вчителя <i>пояснює</i>:</p> <ul style="list-style-type: none"> - яку домашню роботу діти можуть виконувати самостійно, за допомогою батьків; - у чому полягають домашні обов'язки; - як можна організувати вихідний день; <p>дотримується правил поведінки</p> <ul style="list-style-type: none"> - у громадських місцях; - за столом; <p>*має уявлення про правила співжиття та взаємодії у сім'ї;</p> <p>*має уявлення про елементарні правила ввічливої поведінки (ввічливі слова); *знає (показує) засоби для прибирання кімнати;</p> <p>*має уявлення про обов'язки дітей та дорослих в сім'ї;</p> <p>*розрізняє з допомогою вчителя якості людини (працьовитість і лінь).</p>
Праця батьків, професії людей	Учень/учениця

<p>зайнятих на будівництві, на заводах, фабриках, у сфері обслуговування, в сільському господарстві. Знання й уміння необхідні для опанування цих професій. Машини які полегшують працю людей.</p>	<p><i>називає:</i> - професії батьків, місце їх роботи; <i>пояснює</i>, що має робити людина певної професії; - машини які полегшують працю людей; *має уявлення про різні професії людей; *за допомогою вчителя показує на малюнку професії, що вивчаються.</p>
<p>Орієнтовний практичний блок</p> <ul style="list-style-type: none"> • Моделювання способів поведінки у ставленні до старших та інших членів сім'ї (з опорою на відео, фільми, ситуації реального життя, на літературні твори). • Рольова гра «Перукарня», «Супермаркет», «Я пасажир» та інші на вибір. • Виготовлення лепбуків на задану тематику. 	
<p>Правила ввічливості (вітання, прощання, прохання, побажання, тощо).</p> <p>Правила поведінки у пам'ятних місцях, під час урочистих заходів.</p> <p>Правила співжиття та взаємодії людей у родині, колективі, суспільстві.</p> <p>Відповідальність за свої вчинки (не можна брати чужого, підглядати, підслуховувати). Взаємозв'язки між вчинком і наслідком.</p>	<p>Учень/учениця <i>демонструє правила ввічливості:</i> використовує слова привітання, прощання, прохання, подяки тощо; <i>дотримується</i> правил поведінки у громадських місцях; за допомогою вчителя <i>наводить приклади</i> доброзичливої взаємодії людей у різних ситуаціях; <i>розуміє</i> переваги доброзичливих стосунків між людьми; <i>має уявлення</i> про відповідальність за свої вчинки; <i>за допомогою вчителя встановлює</i> взаємозв'язки у соціальному житті (між вчинком і наслідком, порушенням правил і відповідальністю); <i>передбачає</i> наслідки своїх вчинків; *за допомогою вчителя <i>називає</i> правила ввічливості; *має уявлення про правила поведінки у громадських місцях.</p>
<p>Практичний блок (спостереження, дослідження, вправління).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Обговорення правил поведінки прийнятих у класі, школі, місцевій громаді. • Розв'язання прогностичних задач «Що буде, якщо ... » (ситуації правопорушень). 	

<p>Історія і традиції школи. Збереження традицій. Правила шкільного розпорядку. Ставлення до оточуючих (повага, товаришування, спільна гра, праця, навчання у групах, у класі).</p>	<p>Учень/учениця <i>знає</i> імена добре знайомих людей (однокласників, працівників школи); за запитаннями вчителя <i>пояснює</i>: - для чого призначені шкільні приміщення; - роль кожного працівника школи; *має уявлення про правила поведінки учня в школі; *має уявлення про призначення шкільних приміщень; *розрізняє з допомогою вчителя працівників школи різних професій.</p>
<p>Україна на карті світу. Різноманітність народів у світі, їх культур і звичаїв. Цікаві винаходи людства. Українці у світовій культурі, науці, спорті.</p>	<p>Учень/учениця <i>називає</i>: - свою країну, її столицю, - предмети українського національного одягу та виділяє його серед іншого; <i>знає</i>, що державною мовою є українська; <i>за допомогою вчителя описує</i>: - державну символіку: прапор, герб країни; - національні традиції та звичаї (свята, звичаї тощо); - виявляє патріотичні почуття; шанобливе ставлення до символів держави, захисників і захисниць Вітчизни, традицій і звичаїв свого краю; *за допомогою вчителя намагається повторити свій домашній адрес, назву країни де живе; *має уявлення про національний одяг, його атрибути, національні страви. *має уявлення про національні традиції та звичаї (свята, звичаї тощо).</p>
<p>Громадянин України. Права та обов'язки громадянина. Культурна спадщина України, рідного краю. Народні ремесла та художні промисли України,</p>	<p>Учень/учениця <i>розуміє</i> свою приналежність до громади України; <i>має уявлення</i> про права і обов'язки громадянина;</p>

<p>національний одяг, страви, свята, традиції та звичаї. Народна творчість (пісні, колядки, вірші, щедрівки, веснянки та ін.). Заходи охорони культурних пам'яток (результатів людської праці).</p>	<p><i>має уявлення</i> про народні свята та звичаї; бере участь у проведенні свят, групових та загальношкільних заходів; <i>називає за допомогою вчителя:</i> - народні ремесла та художні промисли, які вивчалися; - ремісників: гончар, коваль, килимар; <i>за малюнками пояснює:</i> - у чому полягають народні ремесла та художні промисли; <i>за допомогою вчителя наводить приклади;</i> - виробів народних ремесел, та художніх промислів; <i>за запитаннями вчителя та за побудованим планом розповідає</i> історію виникнення будь-якого з ремесел, що вивчалися; *ознайомлений з народними ремеслами; *за допомогою малюнків та запитань вчителя (виділяє, наводить приклади, показує на малюнку) народні ремесла.</p>
<p>Орієнтовний практичний блок</p> <ul style="list-style-type: none"> •Модельовання (інсценізація) ситуацій, що демонструють права і обов'язки громадян (з опорою на ситуації реального життя, фільми, літературні твори). •Проведення практичних занять з українських художніх промислів: різьблення, ткацтво, килимарство, писанкарство та інше. •Проект «Славетні українці». Накопичення даних про відомих українців із різних сфер життя (захист Вітчизни, порятунок людей у надзвичайних ситуаціях, мистецтво, спорт, наука) та їх представлення у різних формах (тексти, світлина, розповіді та ін.). 	
<p align="center">Змістова лінія «Людина і природа»</p>	
<p>Природа – частина навколишнього світу. Нежива і жива природа, зв'язки між ними. Явища природи (листопад, туман, вітер, світанок, зміна пір року, відліт птахів тощо).</p>	<p>Учень/учениця <i>за допомогою вчителя виявляє</i> у природному оточенні тіла неживої і живої природи; <i>за малюнками розрізняє і називає:</i> - тіла неживої і живої природи; - тіла природи і ті, що створила</p>

<p>Дослідження як джерело знань про природу. Спостереження, вимірювання, експеримент.</p>	<p>людина; <i>за допомогою вчителя встановлює зв'язки між:</i> - тілами неживої і живої природи; - тілами природи і тими, що створила людина; <i>називає явища природи;</i> <i>розповідає про явища природи, що вивчалися і/або які доводилось спостерігати.</i> <i>*за малюнком називає явища природи.</i></p>
<p>Орієнтовний практичний блок (спостереження, дослідження, вправління)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ознайомлення з джерелами інформації про природу (паперові видання природничого змісту, географічні карти, колекції мінералів, гербарії, аудіо - і відеозаписи, Інтернет ресурси та ін.). • Проведення дослідження (спостереження, вимірювання, експеримент) тіла/явища природи (об'єкт дослідження обирає учень або визначає вчитель); вправління у складанні плану спостереження/експерименту. • Вивчення природи за допомогою моделей (акваріум, глобус, кімнатні рослини тощо). • Моделювання та аналіз ситуацій перебування у природі, послідовність дій у разі виникнення небезпеки (виявлення вибухонебезпечних предметів, підозрілих осіб). 	
<p>Поняття про Всесвіт. Земля – планета Сонячної системи. Земля - планета на якій ми живемо. Добовий рух Землі. Частини доби, дні тижня. Рух Землі навколо Сонця. Залежність змін у живій та неживій природі від діяльності Сонця. Земля на глобусі і карті. Глобус. Визначення суші і води на глобусі. Фізична карта півкуль.</p>	<p>Учень/учениця <i>за малюнками називає:</i> - сушу та воду на глобусі; - Землю, Сонце у Сонячній системі; <i>за малюнками та запитаннями вчителя пояснює:</i> - рух Землі навколо себе; - рух Землі навколо Сонця; - відповідність фізичної карти і поверхні землі, що позначена на глобусі; <i>практично визначає:</i> - частини доби; - орієнтується за стрілками годинника; <i>називає:</i> - частини доби; - дні тижня; <i>за запитаннями вчителя розповідає про залежність змін у природі від</i></p>

	<p>діяльності Сонця; * на прохання педагога показує глобус; * визначає частини доби; * має уявлення про залежність рослин, тварин, погоди від Сонця.</p>
<p>Орієнтовний практичний блок</p> <ul style="list-style-type: none"> • Моделювання сонячної системи; • Моделювання глобусу і фізичної карти України. • Виготовлення лепбуків на задану тематику. 	
<p>Пори року: назви та основні ознаки осінніх, зимових, весняних місяців на основі власних спостережень та дослідів. Розширення уявлень про літо, як пору року: назви та послідовність літніх місяців; основні ознаки літа у живій та неживій природі, житті людей.</p>	<p>Учень/учениця <i>називає</i> - назви і ознаки кожної пори року; - осінні місяці; <i>за запитаннями вчителя пояснює:</i> - зміни в житті рослин та тварин восени, взимку, навесні, літом; - працю людей в саду, на полі, городі, у парках в різні пори року; <i>за малюнками наводить приклади</i> характерних погодних ознак вивчених місяців; *за малюнком і запитанням вчителя визначає відповідну сезону пору року; *має уявлення про господарчу діяльність людей в різні пори року; * використовує знання про особливості погоди у повсякденному житті.</p>
<p>Орієнтовний практичний блок</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ведення щоденних спостережень за природою, які позначаються на дошці або стенді класного середовища. • Ведення «Щоденника спостережень за природою» (на розсуд вчителя). 	
<p>Ґрунти. Визначення, склад. Види ґрунтів: чорноземи, піщані, лісові. Їх значення і охорона.</p>	<p>Учень/учениця <i>має уявлення про ґрунт, що входить до його складу;</i> <i>за допомогою вчителя пояснює</i> чим корисні для ґрунту рослини, тварини; <i>за малюнками наводить приклади як</i> потрібно охороняти ґрунти; *має уявлення про значення ґрунту для життя рослин і тварин.</p>

<p>Корисні копалини. Визначення. Корисні копалини України: кам'яне вугілля, нафта, природний газ, вапняки (вапняк, мармур, крейда), граніт, пісок, глина, кам'яна сіль. Значення і використання.</p>	<p>Учень/учениця має уявлення про корисні копалини; за допомогою вчителя пояснює значення корисних копалин; за малюнками наводить приклади - корисних копалин (називає); - добування корисних копалин; - використання корисних копалин. *має уявлення про корисні копалини, що вивчались; *розрізняє /показує зразки корисних копалин.</p>
<p>Орієнтовний практичний блок</p> <ul style="list-style-type: none"> • Проведення дослідів, що показують склад ґрунту. • Проведення дослідів, що показують водопроникність піску і водонепроникність глини. 	
<p>Вода на землі. Значення води для людей, тварин, рослин. Стан (рідкий, твердий і газоподібний); перетворення води (вода і пара, сніг і лід). Водойми. Річка: початок, русло, береги (лівий, правий), гирло, притоки. Використання і охорона річок. Водойми України. Моря (Чорне, Азовське), річки (Дніпро, Дунай, Дністер) їх позначення на фізичній карті України . Охорона води від забруднення.</p>	<p>Учень/учениця пояснює значення води у природі; називає три стани води; за допомогою вчителя пояснює властивості води; за малюнками наводить приклади - частин ріки; наводить приклади водойм України; пояснює кругообіг води у природі; наводить приклади як оберігають водойми від забруднення; *має уявлення про стани води; *за малюнками наводить приклади/показує кругообіг води у природі; *розрізняє/показує озера, річки, океани.</p>
<p>Орієнтовний практичний блок</p> <ul style="list-style-type: none"> • Виготовлення макетів /малювання річки, озера, каналу. • Проведення дослідів, що показують: б) розчинення морської солі у воді та її порівняння за смаком із прісною водою; в) очищення води фільтруванням. 	
<p>Повітря. Повітря навколо нас. Значення повітря для людей, тварин, рослин. Чистота повітря. Рух повітря – вітер. Напрямок вітру. Флюгер. Практичні роботи</p>	<p>Учень/учениця за допомогою вчителя пояснює; властивості повітря, чому відбувається рух повітря; за малюнками наводить приклади: - використання повітря, - охорони повітря;</p>

	<p><i>вміє користуватись</i> термометром; *має уявлення про значення повітря для живої природи.</p>
<p>Орієнтовний практичний блок</p> <ul style="list-style-type: none"> • вимірювання температури повітря; • визначення напрямку вітру; • виготовлення флюгеру і його випробування. 	
<p>Життя рослин Рослини – живі організми. Необхідні умови для життя рослин – світло, тепло, волога. Рослини півдня і півночі. Сільськогосподарські рослини. Зернові, овочеві, технічні, плодові, ягідні – ознайомлення, значення, використання. Бур'яни. Живлення, розмноження рослин. Пристосування рослин у природі (зовнішній вигляд рослин у різні пори року, розмноження рослин). Охорона рослин. Знайомство з Червоною книгою України. Рослини занесені до Червоної книги України.</p>	<p>Учень/учениця <i>розуміє, що</i> рослини – частина живої природи; <i>називає</i> і пояснює значення сільськогосподарських рослин, бур'янів; <i>за малюнками пояснює</i> живлення рослин; розмноження рослин; <i>за запитаннями вчителя</i> пояснює залежність рослин від кількості тепла, світла, води у різні пори року; <i>наводить приклади</i> охорони рослин; *має уявлення про сільськогосподарські рослини і бур'яни; *за малюнками наводить приклади/показує зернові, овочеві, технічні, плодові, ягідні рослини; * має уявлення про правила охорони рослин.</p>
<p>Орієнтовний практичний блок Проведення дослідів, що показують: а) роль світла у житті рослини; б) роль тепла у житті рослини; в) роль води у житті рослини.</p>	
<p>Життя тварин Різноманітність тваринного світу: звірі, птахи, плазуни, риби, комахи. Спільні і відмінні риси: розмір (великі, середні, дрібні), частини тіла (голова, тулуб, ноги, хвіст), чим вкрите тіло. Необхідні умови існування фауни – наявність світла, тепла, води, повітря, їжі. Тварини півдня і півночі. Живлення тварин. Групи тварин, які різняться за способом живлення:</p>	<p>Учень/учениця <i>за допомогою вчителя</i> поділяє тварин на групи: звірі, птахи, плазуни, риби, комахи; <i>за малюнками розповідає</i> про тварину за планом 1) назва тварини; 2) величина тварини (велика, середня, мала) 3) чим вкрите тіло; 4) особливості зовнішньої будови тварини.</p>

<p>хижі, травоядні, усеїдні. Взаємозв'язок у природі: рослинний і тваринний світ. Пристосування тварин у природі. Охорона тварин. Знайомство з Червоною книгою України. Тварини занесені до Червоної книги України.</p>	<p><i>розуміє</i> на які групи поділяються тварини за способом живлення; <i>наводить приклади</i> хижих, травоядних, усеїдних тварин різних груп; <i>за малюнком розповідає про ланцюги</i> живлення; <i>розуміє</i> як тварини пристосувалися здобувати собі корм; <i>наводить приклади</i> правил охорони тварин. *має уявлення про різні групи тварин; *за малюнками наводить приклади/ показує звірів, птахів, плазунів, риб, комах; * має уявлення про правила охорони тварин.</p>
--	--

Орієнтовний практичний блок

Спостереження за життям тварин у живому куточку, у відео фрагментах,
оповіданнях тощо.

Життєва компетентність

Учень/учениця:

- усвідомлює можливості власних власного тіла; дотримується правил гігієни, здорового способу життя;
- дотримується правил безпечної поведінки вдома, у школі, на вулиці, у громадських місцях;
- дотримується встановлених правил поведінки у родині, колективі, суспільстві;
- розрізняє позитивні та негативні риси характеру людини; виявляє готовність наслідувати моральні якості та позитивні риси характеру у повсякденному житті;
- має уявлення про Україну, про національний одяг, його атрибути, національні страви, національні традиції та звичаї (свята, звичаї тощо);
- розрізняє рукотворні та природні об'єкти;
- має уявлення про зв'язок живої і неживої природи; про зв'язок природи і рукотворних об'єктів;
- використовує знання про особливості будови та життєдіяльності живих організмів у повсякденному житті;
- використовує знання про будову, особливості предметів неживої природи у повсякденному житті;
- підбирає власний одяг у відповідності до погоди;
- дотримується елементарних правил поведінки у природі.

ТЕХНОЛОГІЧНА ГАЛУЗЬ

Трудове навчання

Пояснювальна записка

На уроках трудового навчання у 3-4 класах початкової школи для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку продовжується робота з формування і розвитку загальнотрудової компетентності учнів, вирішуються предметно-практичні та побутові задачі, виконуються доступні види діяльності, пов'язані з найпоширенішими галузями народного господарства.

Загальноосвітні завдання для досягнення зазначеної передбачають ознайомлення школярів з основами трудового процесу; формування техніко-технологічних знань, умінь та навичок; розвиток пізнавальних здібностей, формування елементів графічної грамоти; набуття досвіду предметно-практичної діяльності, алгоритмів і способів предметно-практичних дій ручними техніками; виховання в учнів ціннісного ставлення до себе як суб'єкта предметно-перетворювальної діяльності, шанобливого ставлення до людей праці та їх професії, трудових традицій українського народу та інших народів світу.

Корекційно-розвиткові завдання спрямовуються на забезпечення:

- пізнавального розвитку (формування явлень про послідовність та поетапне виготовлення виробу з опорою на зразок та предметно-інструкційну карту; розв'язування в процесі трудової діяльності пізнавальних задач в наочно-дійовому та наочно-образному плані; формування умінь виконувати завдання на основі словесної інструкції з опорою на наочність, дотримання етапів діяльності (аналіз, планування та організація виготовлення виробу, самоконтроль);

- мовленнєвого розвитку (на основі використання техніко-технологічної термінології у процесі розвитку зв'язного мовлення, формування умінь давати вербальний звіт про власну діяльність у вигляді фіксуючого, супроводжуючого та плануючого мовлення);

- сенсомоторного розвитку (формування умінь визначати форму, розмір, колір, розташування деталей предметів та їх властивостей, предметів на основі зорової, тактильної, слухової чутливості; розвиток дрібної моторики; навичок вправно володіти інструментами під час виконання практичних завдань);

- особистісного розвитку (формування позитивного ставлення до праці, готовності доводити виконання трудового завдання до завершення; усвідомленої навчально-практичної діяльності, цілеспрямованості, організованості, охайності та інших важливих для праці якостей особистості).

Зміст технологічної освітньої галузі для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку структурується за такими змістовими лініями: *«Світ технологій»*, *«Світ ремесел та декоративно-ужиткового мистецтва»*, *«Основи конструювання»*, *«Основи побуту»*.

Змістова лінія *«Світ технологій»* спрямована на формування в учнів здатності планувати власну діяльність у процесі вивчення різних видів матеріалів та опанування техніко-технологічними операціями у процесі

виконання робіт з пластичними, природними, текстильними, матеріалами, папером, конструктором, рослинами. В учнів удосконалюють вміння розпізнавати конструкційні матеріали, добирати їх для створення виробу, виконувати найпростіші способи їх обробки. Важливою умовою засвоєння цієї лінії є формування в учнів здатності розуміти і дотримуватися послідовності у виготовленні виробів.

Пропоновані умови: наявність конструкційних матеріалів, технологічних карток (схем), необхідних для виготовлення виробу, інструментів та пристосувань, довідникових посібників (книжки з ілюстраціями до творів, набори малюнків тощо). Організація екскурсій, перегляд відео-фрагментів, презентацій.

Змістова лінія **«Світ ремесел та декоративно-ужиткового мистецтва»** має на меті формування в учнів ставлення до творів декоративно-ужиткового мистецтва та ремесел як культурної спадщини українського народу, а також вміння створювати та оздоблювати прості вироби за зразком та допомогою педагога чи власним задумом, із застосуванням традиційних ремесел або технік декоративно-ужиткового мистецтва.

Пропоновані умови: демонстрація наочних зразків, виробів, виготовлених традиційними та сучасними ремеслами; матеріалів, інструментів та пристосувань, каталогів, фотографій тощо. Перегляд та обговорення фільмів (мультфільмів), у яких висвітлюються технології традиційних та сучасних ремесел. Відвідування (реально чи віртуально) майстерень народних умільців, музеїв декоративно-ужиткового мистецтва.

Змістова лінія **«Основи конструювання»** спрямована на подальший розвиток творчої діяльності у процесі конструювання та моделювання під час самостійної або колективної роботи з конструктором. Процес конструювання з готових деталей (моделей) конструктора сприятиме розвитку просторової уяви, мислення учнів, через зіставлення малюнків, наочних зразків, за якими діти складатимуть конструкції. Учні вчать конструювати з різних видів конструкторів за зразком та інструкцією, з використанням дидактичних ігор та вправ.

Пропоновані умови: наявність різних видів конструкторів, відповідних наочних зразків конструкцій; матеріалів для виготовлення та оздоблення виробу.

Змістова лінія **«Основи побуту»** має на меті формувати практичні навички організації власної життєдіяльності, розв'язувати практичні завдання у власному побуті, планувати та реалізовувати найпростіші трудові дії (організація робочого місця, догляд за рослинами, домашніми тваринами; приготування елементарних страв та сервірування столу; догляд за одягом та взуттям).

Пропоновані умови: наявність побутових матеріалів, інструментів та пристосувань; об'єктів (іграшок, книжок тощо). Перегляд та обговорення фільмів (мультфільмів), у яких висвітлюються найпростіші дії щодо самостійності в побуті.

Основоположна роль у трудовому навчанні відводиться формуванню загальної трудової компетентності учнів, яка розглядається як здатність застосовувати на практиці предметно-практичні знання, досвід, суспільні цінності, базові навички комунікації і соціально-побутової адаптації, набуті у процесі трудового навчання.

Добір змісту трудового навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку здійснюється з урахуванням компетентнісного та особистісно орієнтованого підходів, на основі принципів достатності (необхідності) для навчання праці і корекції порушень розвитку у дітей означеної категорії з метою їх підготовки для самостійного життя та доступності для сприймання і засвоєння цією категорією дітей.

Програму розроблено з урахуванням принципів доступності, достатності, послідовності, науковості, системності навчання.

Результати навчання й орієнтовний зміст навчання 3 клас

Орієнтовний зміст навчального матеріалу	Предметно-орієнтовані компетентності
Змістова лінія «Світ технологій»	
<p>Робота з глиною, пластиліном, солоним тістом <i>Техніко-технологічні відомості.</i> Застосування пластичних матеріалів. Засоби праці для роботи з пластичними матеріалами. Стилізовані фігурки тварин, їх пропорції. Просторове розташування деталей на макеті (зліва, справа, посередині, перед, за, біля). Правила безпечної праці та санітарно-гігієнічні вимоги. Організація робочого місця. <i>Трудові операції</i> Ліплення посуду, фігурок тварин. Обробка виробу стекою. Оздоблення виробу кольоровим пластиліном. З'єднання виліплених деталей в одне ціле способом примазування. Висушування виробів з тіста, глини. Визначення просторового розташування предметів на макеті.</p>	<p>Учень/учениця: - має уявлення про використання пластичних матеріалів; - розпізнає тварин на стилізованих фігурках, визначає деталі, частини; - має уявлення про просторове розташування деталей (зліва, справа, посередині, перед, біля); - *має елементарні уявлення про властивості глини та пластиліну, солоного тіста, засоби праці – називає (показує) їх; - *дотримується правил безпечної праці; - з'єднує деталі примазуванням; - *виконує трудові операції вдавлювання, розплющування пластиліну пальцями; - оздоблює виріб з допомогою; - *виконує операції з'єднання окремих деталей способом примазування під контролем вчителя.</p>

<p>Орієнтовні об'єкти виготовлення <i>Предмети різних форм.</i> <i>Стилізовані фігурки птахів та тварин, квітів.</i> <i>Композиції з казок.</i></p>	
<p>Робота з природними матеріалами <i>Техніко-технологічні відомості</i> Властивості природних матеріалів. З'єднання матеріалів за допомогою пластиліну, клею, паличок, ниток. Засоби праці з природними матеріалами. Правила безпечної праці, санітарно-гігієнічні вимоги. <i>Трудові операції</i> З'єднання деталей клеєм, паличками, пластиліном, нитками. Наклеювання природного матеріалу. Закріплення окремих деталей та фігур (пташок, тварин) на підставці.</p>	<p>Учень/учениця: - <i>знає</i> властивості природних матеріалів, способи з'єднання природних матеріалів, засоби праці та правила безпечної праці; - <i>*має уявлення</i> про природні матеріали; - <i>дотримується</i> правил організації робочого місця; - <i>відбирає</i> природні матеріали для виробів; - <i>з'єднує</i> деталі виробів із природного матеріалу за допомогою клею, паличок, пластиліну, ниток.</p>
<p>Орієнтовні об'єкти виготовлення <i>Вироби з природного матеріалу (із шкаралупи горіхів, жолудів, каштанів, насіння та ін.).</i> <i>Панно із різноманітного насіння (соняшника, кавуна, гарбуза, яблук та ін.).</i></p>	

<p>Робота з папером Техніко-технологічні відомості Тематична аплікація: аплікація тварин, меблів, овочів, фруктів та ін. Поняття про частини аплікації, деталі та їх кількість, розмір. Інструменти роботи та обробки паперу. Витинанки силуетні. Початкові відомості про професію картонажника-палітурника. Повторення: правила користування ножицями.</p> <p>Трудові операції Розмічання паперу і картону за шаблоном. Різання ножицями по лінії розмітки. Наклеювання деталей на основу. Склеювання зігнутих під прямим кутом частин виробу. Оригамі. Складання і вирізування з паперу різних фігур, форм тощо.</p>	<p>Учень/учениця: - визначає теми аплікацій (аплікація – тварини, овочі тощо); - називає деталі аплікації, їх розмір, форму, кількість; - має початкові відомості про різні техніки паперового рукоділля; - *має уявлення про одностельні та багатостельні вироби, інструменти для розмічання та обробки паперу; - розмічає папір, картон за шаблоном лінійкою з допомогою; - вирізає деталі по прямих та заокруглених лініях; - наклеює деталі під контролем вчителя; - *розмічає папір і картон з допомогою вчителя.</p>
<p>Орієнтовні об'єкти виготовлення Аплікації: тварини, птахи, фрукти, овочі, меблі (на вибір учителя). Вироби технікою оригамі. Іграшки з паперу і картону. Іграшки плоскі та об'ємні. Ялинові прикраси. Об'ємні вироби з паперу(на вибір).</p>	
<p>Робота з текстильними матеріалами (нитками) Техніко-технологічні відомості Стібки для шиття та вишивання в ручному виконанні. Голка. Техніка безпеки при користування голкою. Повторення: нитки для шиття.</p> <p>Трудові операції Виконання прямих стібків на тканині (картоні) по проколу, по розмітці на папері. Заправлення нитки в голку. Зав'язування вузлика.</p>	<p>Учень/учениця: - розрізняє стібки для шиття з допомогою, - має уявлення про технологію виконання прямих стібків; - виконує прямі стібки по проколу на тканині (картоні) з допомогою вчителя.</p>
<p>Орієнтовні об'єкти виготовлення Зразки прямих стібків на тканині, картоні (контури предметів).</p>	

<p>Сільськогосподарські роботи Техніко-технологічні відомості Осінні квіти. Насіння однолітніх квітів. Період збирання насіння з однолітніх квітів. Правила догляду за кімнатними рослинами (вимоги до тепла, світла, вологи). Створення умов для кімнатних рослин. Сільськогосподарське знаряддя: лопата, граблі. Правила безпечного поводження із знаряддями. Весняні роботи на шкільній ділянці, на городі, в саду – підготовка та пророщування насіння овочів, квітів. Прийоми висівання насіння у ящики, горщики та у відкритий ґрунт. Трудові операції Збирання насіння. Підготовка насіння до зберігання. Роботи у квітнику, на городі, у садку восени. Догляд за кімнатними рослинами. Відбір насіння квітів та овочів. Пророщування насіння. Висівання насіння. Поливання, підкормка.</p>	<p>Учень/учениця: - <i>знає (розрізняє)</i> осінні квіти; - <i>має уявлення</i> про насіння квітів та його збирання; - <i>*дотримується</i> правил догляду за кімнатними рослинами під керівництвом вчителя; - <i>має уявлення</i> про весняні роботи на ділянці, городі, у саду; - <i>збирає</i> насіння з квітів, <i>готує</i> насіння до зберігання, <i>виконує</i> різні роботи у квітнику, на городі (збирає насіння) з допомогою; - <i>має уявлення</i> про зміст осінніх та весняних робіт у саду, пришкільній ділянці; - <i>дотримується</i> безпечної роботи із знаряддям; - <i>*бере посильну участь</i> в осінніх та весняних роботах у саду (під наглядом учителя).</p>
<p>Об'єкти праці Квітник, город, класна кімната. Догляд за рослинами восени та навесні (спостереження та посильна участь).</p>	
<p>Змістова лінія «Світ ремесел та декоративно-ужиткове мистецтва»</p>	
<p>Світ професій. Ознайомлення з традиційними та сучасними ремеслами. Ознайомлення з виробами, виготовленими народними майстрами (відео-фрагменти, мультимедійні презентації, наочні вироби, спостереження під час екскурсії до музеїв з декоративно-ужиткового мистецтва). Створення та оздоблення виробу, застосовуючи технології традиційних ремесел або технік декоративно-ужиткового мистецтва.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>має уявлення про</i> вироби, виготовлені виготовленими народними майстрами; • <i>має уявлення про</i> важливість відродження та збереження традиційних ремесел; • <i>виготовляє та оздоблює</i> виріб із допомогою дорослих, застосовуючи елементи традиційних та сучасних ремесел (використання різних технік для виготовлення та оздоблення виробі); <i>*виготовляє</i> виріб спільно з дорослим, застосовуючи елементи

	традиційних та сучасних ремесел (використання різних технік для виготовлення та оздоблення виробів.
Орієнтовні об'єкти праці: <i>вироби з ниток, тканини, природних матеріалів, комбіновані вироби тощо.</i>	
Змістова лінія «Основи конструювання»	
<p>Техніко-технологічні відомості Поняття про конструювання виробів з окремих деталей. Види конструювання: з використанням конструктора з дерева, пластика, паперу та ін. Способи кріплення деталей. Засоби праці.</p> <p>Трудові операції Добір деталей для виготовлення заданої конструкції за зразком, предметною інструкційною картою. З'єднання деталей.</p>	<p>Учень/учениця: - <i>знає</i> технологію конструювання виробів з окремих деталей; способи кріплення деталей; - <i>*розрізняє</i> деталі конструктора за формою, розміром, фактурою; - <i>добирає</i> деталі за зразком; - <i>*з'єднує</i> деталі, користується засобами праці з допомогою.</p>
Орієнтовні об'єкти праці	
<i>Конструкції із дерев'яних, пластикових, паперових деталей. Із паперу – коробочки, об'ємні фігурки тварин та ін.</i>	
Змістова лінія «Основи побуту»	
<p>Формування знань про організацію особистого побуту. Ознайомлення з основними правилами упорядкування особистих речей. Культура поведінки.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>*виконує</i> найпростіші дії щодо самостійності у побуті (упорядкування особистих речей); • спільно з дорослими виконує вправи щодо упорядкування особистих речей; • ознайомлений та намагається дотримуватись правил соціальної поведінки у громадських місцях та домашньому побуті.
Життєва компетентність	
<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - має уявлення про організацію робочого місця; - має елементарні уявлення про застосування ручних технік обробки матеріалів (паперу, глини, пластиліну, солоного тіста, природного матеріалу, ниток); - здійснює із допомогою та контролем вчителя елементарні технологічні операції у процесі власної предметно-практичної діяльності; - використовує під контролем вчителя техніко-технологічні навички у спільному процесі виготовлення виробів з різних матеріалів; - <i>*сприймає</i> звернене мовлення, 	

- розуміє інструкції у процесі предметно-практичної діяльності;
- *має елементарні уявлення про важливість самообслуговування (дотримання санітарно-гігієнічних правил та норм).

4 клас

Орієнтовний зміст навчального матеріалу	Предметно-орієнтовані компетентності
Змістова лінія «Світ технологій»	
<p>Робота з глиною, пластиліном, солоним тістом Техніко-технологічні відомості Повторення вивченого про застосування пластичних матеріалів. Засоби праці для роботи з пластичними матеріалами. Стилзовані фігурки тварин, овочів, фруктів, їх пропорції. Просторове розташування деталей на макеті (зліва, справа, посередині, перед, за, біля). Правила безпечної праці та санітарно-гігієнічні вимоги. Організація робочого місця. Трудові операції Ліплення посуду, фігурок тварин, овочів, фруктів та ін. Обробка виробу стекою. Оздоблення виробу кольоровим пластиліном. З'єднання виліплених деталей в одне ціле способом примазування. Висушування виробів з тіста, глини. Визначення просторового розташування предметів на макеті.</p>	<p>Учень/учениця: - має уявлення про використання пластичних матеріалів; - розпізнає тварин на стилзованих фігурках, визначає деталі, частини; - має уявлення про просторове розташування деталей (зліва, справа, посередині, перед, біля); - *має елементарні уявлення про властивості глини та пластиліну, солоного тіста, засоби праці – називає (показує) їх; - *дотримується правил безпечної праці; - з'єднує деталі примазуванням; - *виконує трудові операції вдавлювання, розплющування пластиліну пальцями; - оздоблює виріб з допомогою; - *виконує операції з'єднання окремих деталей способом примазування під контролем вчителя.</p>
<p>Орієнтовні об'єкти виготовлення Предмети різних форм. Стилзовані фігурки птахів та тварин, квітів. Композиції з казок.</p>	
<p>Робота з природними матеріалами Техніко-технологічні відомості Властивості природних матеріалів. З'єднання матеріалів за допомогою пластиліну, клею, паличок. Засоби праці з природними</p>	<p>Учень/учениця: - знає властивості природних матеріалів, способи з'єднання природних матеріалів, засоби праці та правила безпечної праці; - *має уявлення про природні</p>

<p>матеріалами. Правила безпечної праці, санітарно-гігієнічні вимоги.</p> <p>Трудові операції</p> <p>З'єднання деталей клеєм, паличками, пластиліном, нитками.</p> <p>Наклеювання природного матеріалу.</p> <p>Закріплення окремих деталей та фігур (пташок, тварин) на підставці.</p>	<p>матеріали;</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>дотримується</i> правил організації робочого місця; - <i>відбирає</i> природні матеріали для виробів; - <i>з'єднує</i> деталі виробів із природного матеріалу за допомогою клею, паличок, пластиліну, ниток.
<p>Орієнтовні об'єкти виготовлення</p> <p><i>Вироби з природного матеріалу (із шкаралупи горіхів, жолудів, каштанів, насіння та ін.).</i></p> <p><i>Панно із різноманітного насіння (соняшника, кавуна, гарбуза, яблук та ін.).</i></p>	
<p>Робота з папером</p> <p>Техніко-технологічні відомості</p> <p>Тематична аплікація: аплікація тварин, меблів, овочів, фруктів та ін.</p> <p>Частини аплікації, деталі та їх кількість, розмір.</p> <p>Інструменти роботи та обробки паперу.</p> <p>Складання паперу навпіл.</p> <p>Симетричне вирізування.</p> <p>Витинанки. Матеріали для виготовлення витинанок.</p> <p>Застосування витинанки.</p> <p>Відомості про професію картонажника-палітурника.</p> <p>Повторення: правила користування ножицями.</p> <p>Трудові операції</p> <p>Розмічання паперу і картону за шаблоном, лінійкою.</p> <p>Різання паперу ножицями по прямих, кривих та заокруглених лініях.</p> <p>Наклеювання деталей на основу.</p> <p>Оригамі.</p> <p>Складання і вирізування з паперу різних фігур, форм тощо.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>визначає</i> теми аплікацій (аплікація – тварини, овочі тощо); - <i>називає</i> деталі аплікації, їх розмір, форму, кількість; - <i>має початкові відомості</i> про різні техніки паперового рукоділля; - <i>*має уявлення</i> про однодетальні та багатодетальні вироби, інструменти для розмічання та обробки паперу; - <i>розмічає</i> папір, картон за шаблоном лінійкою з допомогою; - <i>вирізає</i> деталі по прямих та заокруглених лініях; - <i>наклеює</i> деталі під контролем вчителя; - <i>*розмічає</i> папір і картон з допомогою вчителя;
<p>Орієнтовні об'єкти виготовлення</p> <p><i>Аплікації: тварини, птахи, фрукти, овочі, меблі (на вибір учителя).</i></p> <p><i>Вироби технікою оригамі.</i></p> <p><i>Іграшки з паперу і картону. Іграшки плоскі та об'ємні.</i></p> <p><i>Прикраси до тематичних свят.</i></p> <p><i>Ялинкові прикраси. Об'ємні вироби з паперу(на вибір). Витинанки.</i></p>	

<p>Робота з текстильними матеріалами (нитками) Техніко-технологічні відомості Тасьма, шпагат, нитки. Властивості: колір, товщина. Застосування. Гудзики, їх види, отвори на них. Голка. Техніка безпеки. Стібки в ручному виконання для шиття та вишивання.</p> <p>Трудові операції Намотування ниток на картон. Зв'язування ниток, перев'язування плетіння. Пришивання гудзиків. Виконання прямих та навскісних стібків на тканині (картоні) по проколу, по розмітці на папері.</p>	<p>Учень/учениця: - розрізняє стібки для шиття з допомогою; - має уявлення про технологію виконання прямих стібків; - виконує прямі стібки по проколу на тканині (картоні) з допомогою вчителя.</p>
<p>Орієнтовні об'єкти виготовлення <i>Китички, стилізовані фігурки із ниток. Гудзики, пришиті на цупкому папері.</i> <i>Контури тварин, рослин, виконані прямими та навскісними стібками на картоні (тканині).</i></p>	
<p>Сільськогосподарські роботи Техніко-технологічні відомості Осінні квіти. Насіння однолітніх квітів. Період збирання насіння з однолітніх квітів. Правила догляду за кімнатними рослинами (вимоги до тепла, світла, вологи). Створення умов для кімнатних рослин. Весняні роботи на шкільній ділянці, на городі, в саду – підготовка та пророщування насіння овочів, квітів. Прийоми висівання насіння у ящики, горщики та у відкритий ґрунт.</p> <p>Трудові операції Збирання насіння. Підготовка насіння до зберігання. Роботи у квітнику, на городі, в садку восени. Догляд за кімнатними рослинами. Відбір насіння квітів та овочів. Пророщування насіння. Висівання насіння. Поливання, підкормка.</p>	<p>Учень/учениця: - знає (розрізняє) осінні квіти; - має уявлення про насіння квітів та його збирання; - *<i>дотримується</i> правил догляду за кімнатними рослинами під керівництвом вчителя; - має уявлення про весняні роботи на ділянці, городі, в саду; - збирає насіння з квітів, готує насіння до зберігання, виконує різні роботи у квітнику, на городі (збирає насіння) з допомогою; - має уявлення про зміст осінніх та весняних робіт у саду, пришкільній ділянці; - <i>дотримується</i> безпечної роботи із знаряддям; - *<i>бере</i> посильну участь в осінніх та весняних роботах у саду (під наглядом учителя).</p>

<p>Об'єкти праці <i>Квітник, город, класна кімната, кабінет квітникарства та ін. Догляд за рослинами восени та навесні (спостереження та посильна участь). Висівання насіння у ящики, горщики.</i></p>	
<p>Змістова лінія «Світ ремесел та декоративно-ужиткове мистецтва»</p>	
<p>Світ професій. Ознайомлення з традиційними та сучасними ремеслами. Ознайомлення з професіями швачки, квітникаря, працівника у зеленому господарстві, столяра, картонажника-палітурника, пекаря, кондитера, парикмахера, будівельника, помічника медичного персоналу та ін.</p> <p>Ознайомлення з виробами, виготовленими народними майстрами (відео-фрагменти, мультимедійні презентації, наочні вироби, спостереження під час екскурсії до музеїв з декоративно-ужиткового мистецтва). Створення та оздоблення виробу, застосовуючи технології традиційних ремесел або технік декоративно-ужиткового мистецтва.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • має уявлення про вироби, виготовлені виготовленими народними майстрами; • має уявлення про важливість відродження та збереження традиційних ремесел; • виготовляє та оздоблює виріб із допомогою дорослих, застосовуючи елементи традиційних та сучасних ремесел (використання різних технік для виготовлення та оздоблення виробі <p><i>*виготовляє виріб спільно з дорослим, застосовуючи елементи традиційних та сучасних ремесел (використання різних технік для виготовлення та оздоблення виробів.</i></p>
<p>Орієнтовні об'єкти праці: <i>вироби з ниток, тканини, природних та синтетичних матеріалів, комбіновані вироби тощо.</i></p>	
<p>Змістова лінія «Основи конструювання»</p>	
<p>Техніко-технологічні відомості Види конструювання: з використанням конструктора з дерева, пластика, паперу, картону та ін. Способи кріплення деталей. Засоби праці.</p> <p>Трудові операції Добір деталей для виготовлення заданої конструкції за зразком, предметною інструкційною картою. З'єднання деталей залежно від виду конструювання.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>знає</i> технологію конструювання виробів з окремих деталей; способи кріплення деталей; - <i>*розрізняє</i> деталі конструктора за формою, розміром, фактурою; - <i>добирає</i> деталі за зразком; - <i>*з'єднує</i> деталі, користується засобами праці з допомогою.
<p>Орієнтовні об'єкти праці: <i>Конструкції із дерев'яних, пластикових, паперових деталей. Із паперу – коробочки, об'ємні фігурки тварин та ін.</i></p>	

Змістова лінія «Основи побуту»

<p>Техніко-технологічні відомості Повторення вивченого про організацію особистого побуту. Культура поведінки. Ознайомлення з професіями кухаря, пекаря, кондитера, офіціанта та ін. Культура харчування. Правила поведінки за столом. Столовий посуд різного призначення. Сервірування столу. Правила етикету.</p> <p>Трудові операції Сервірування столу. Приготування бутербродів, канапок, простих страв та напоїв тощо.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • *виконує найпростіші дії щодо самостійності у побуті (упорядкування особистих речей); • спільно з дорослими виконує вправи щодо упорядкування особистих речей; • має уявлення про професії кухаря, офіціанта, пекаря та інших професій, доступних для опанування; • ознайомлений та намагається дотримуватись правил соціальної поведінки у громадських місцях та домашньому побуті; • має уявлення про культуру харчування; • виконує сервірування столу під керівництвом вчителя.; • *має уявлення про призначення посуду; • *виконує спільно з учителем найпростіші дії щодо сервірування столу та приготування бутербродів та напоїв.
<p>Орієнтовні об'єкти праці: Сервірування столу, приготування найпростіших страв, бутербродів, канапок, напоїв тощо.</p>	
<p style="text-align: center;">Життєва компетентність</p> <p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - має уявлення про організацію робочого місця; - має елементарні уявлення про застосування ручних технік обробки матеріалів (паперу, глини, пластиліну, солоного тіста, природного матеріалу, ниток); - *здійснює із допомогою та контролем вчителя елементарні технологічні операції у процесі власної предметно-практичної діяльності; - використовує під контролем вчителя техніко-технологічні навички у спільному процесі виготовлення виробів з різних матеріалів; - *сприймає звернене мовлення; - розуміє інструкції у процесі предметно-практичної діяльності; - *має елементарні уявлення про важливість самообслуговування (дотримання санітарно-гігієнічних правил та норм); - має навички самообслуговування (зав'язувати шнурки, застібати на одязі гудзики, застібки тощо); 	

- має навички сервірування столу, приготування нескладних страв та напоїв;
- має уявлення про різні види професій.

МИСТЕЦЬКА ГАЛУЗЬ

Мистецтво

Пояснювальна записка

Метою навчання мистецтва є художньо-естетичний розвиток школярів, формування в них емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва у процесі сприймання, розуміння та відтворення художніх образів, плекання пошани до культурних цінностей, формування основ загальнокультурної компетентності.

Відповідно до окресленої мети, головними **завданнями** мистецької освітньої галузі (мистецтво) у початковій школі для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку є:

1. Формування початкових знань про мистецтво, його образну мову та основні засоби виразності, особливості взаємозв'язку музичного та візуального мистецтва з синтетичними мистецтвами (хореографія, театр, кіно, цирк, мультиплікація), ознайомлення з роллю мистецтва у житті людей.

2. Розвиток художньо-естетичного сприймання, вміння аналізу художньої мови різних видів мистецтва та оцінювання мистецьких творів.

3. Формування адекватного емоційно-естетичного ставлення до предметів і явищ навколишнього світу й творів мистецтва, вміння зв'язно висловлювати особистісні враження, формування активного інтересу та потреби до різних видів художньо-творчої діяльності.

4. Опанування елементарними практичними вміннями та навичками, набуття початкового досвіду зі створення художніх образів у процесі власної художньо-творчої діяльності.

5. Корекція недоліків пізнавальної діяльності, моторно-рухової сфери, розвиток сенсорних здібностей.

6. Виховання основних моральних якостей особистості, морального ставлення до оточуючого світу, елементарних світоглядних уявлень і ціннісних орієнтацій, пошани до української культури.

Реалізація зазначеної мети та сформульованих завдань здійснюється на основі досягнення особистісно і компетентісно зорієнтованої освітньої (засвоєння елементарних художньо-естетичних знань та оволодіння практичними вміннями і навичками) та корекційно-розвивальної (розвиток і корекція інтелектуальної, емоційно-чуттєвої, сенсорної сфери особистості дитини) цілей та забезпечується відповідними **змістовими лініями**: «Художньо-творча діяльність», «Сприймання та інтерпретація мистецтва», «Комунікація через мистецтво», які розкривають основну місію загальної мистецької освіти.

Змістова лінія «Художньо-творча діяльність» націлює на розвиток художньо-практичних здібностей учнів із порушеннями інтелектуального розвитку через прикладне освоєння основ художньої мови різних видів мистецтва та способів художньо-творчого самовираження, набуття початкового

досвіду посилюючого створення художніх образів у процесі власної елементарної творчості. Ця змістова лінія реалізується через формування умінь застосовувати різні виразні засоби творення художніх образів.

Змістова лінія **«Сприймання та інтерпретація мистецтва»** спрямована на пізнання цінностей, що відображають сигнали художньо-естетичної інформації. Її реалізація передбачає формування у дитини з порушеннями інтелектуального розвитку художньо-естетичного ставлення до мистецтва та дійсності; розвиток вміння цілеспрямовано й цілісно сприймати, відчувати, розуміти й адекватно оцінювати прекрасне в різноманітних його виявах, як-то: мистецтві, природі, суспільних стосунках, вчинках людей; розвиток таких особистісних якостей, як почуття краси, гармонії, здатності емоційно адекватно відкликатися на різноманітні прояви естетичного в оточуючому світі, формування потреби у спогляданні та милуванні.

Реалізація змістової лінії **«Комунікація через мистецтво»** націлена на соціалізацію учнів із порушеннями інтелектуального розвитку через мистецтво, усвідомлення ними свого «Я» (власних творчих здібностей, нахилів, можливостей й досягнень), формування вміння вільно і правильно висловлювати власні думки і враження, спілкуватися з однолітками і дорослими у процесі сприймання та відтворення творів образотворчого мистецтва та об'єктів і явищ оточуючого світу шляхом створення умов для елементарно-пошукової діяльності, її цілеспрямованості і завершеності, прояву ініціативності, позитивних емоцій, елементів уяви та фантазії учнів. Змістова лінія передбачає розвиток в учнів комунікативних умінь через створення ситуацій успіху і радості творчості у процесі образотворчої діяльності, формування уявлень про можливість і способи регулювати свій емоційний стан завдяки розумінню мови образотворчого мистецтва, розвитку навичок його цілісного сприймання та адекватної емоційно-естетичної оцінки, культури почуттів.

Опанування мистецтва учнями з порушеннями інтелектуального розвитку ґрунтується на засадах компетентнісного, ціннісного, особистісно зорієнтованого, діяльнісного, ігрового та інтегративного підходів. В основу програми покладено такі принципи: від простого до складного, від дійсності через мистецтво до життя, єдність пізнавально-репродуктивної та елементів творчої діяльності, розвиток здібностей емоційно-естетичного сприймання художнього образу в мистецтві та житті і посилюючого відтворення його у самостійних роботах з урахуванням вікових та психофізичних особливостей розвитку і практичного досвіду учнів.

Зміст навчального предмету побудовано за моделлю поліцентричної інтеграції мистецьких знань, що передбачає інтегрування домінуючих змістових ліній – музичної та образотворчої, які органічно поєднуються в єдиний тематичний цикл на основі естетико-світоглядної орієнтації. Спільними для цих видів мистецтва є відображення в художніх образах закономірностей людського буття, що зумовлює єдину тематичну структуру програми «Мистецтво», логіку об'єднання навчального матеріалу в цілісні тематичні блоки. Особливості спільних тем, споріднених художньо-мовних аспектів

змісту мистецької галузі зумовлюють процес застосування інтегративних художньо-педагогічних технологій.

Рівень художньо-естетичного розвитку учнів із порушеннями інтелектуального розвитку залежить від ефективності корекційної спрямованості освітнього процесу, що передбачає використання таких засобів навчання, які сприяють удосконаленню вищих психічних функцій, виробленню їх усвідомленості та довільності. Художньо-естетичний розвиток включає відпрацювання й корекцію довільної уваги, образної та логічної пам'яті, інтелектуальної та емоційно-чуттєвої сфери особистості в їх системній єдності, розвиток цілісності, осмисленості й узагальненості сприймання, мовленнєвих навичок, формування елементів творчої уяви та свідомого емоційно-особистісного ставлення до прекрасного, вироблення вмінь адекватно мотивувати оцінку результатів практично-творчої діяльності істотними ознаками тощо. Шляхом систематичного і цілеспрямованого розвитку аналізувати художню мову різних видів мистецтва, адекватно оцінювати зміст і виражальні засоби мистецьких творів, знаходити суттєві ознаки, встановлювати логічні зв'язки, визначати послідовність роботи у процесі практичної діяльності, здійснювати контроль за своєю роботою, відповідно оцінювати її результати поступово відбувається розвиток і корекція інтелектуальних, емоційно-чуттєвих, ціннісних компонентів естетичної свідомості та елементів художньо-творчої діяльності, адже лише планомірне організоване залучення школярів до різноманітної художньо-естетичної діяльності з урахуванням індивідуально-диференційованого підходу здатне оптимально розвинути в них естетичне сприймання, естетичний смак, естетичні почуття й потреби.

Планування інтегрованих уроків мистецтва має відповідати основним дидактичним вимогам із врахуванням художньо-естетичної специфіки предмета та психофізичних недоліків учнів. Заняття з мистецтва передбачають активізацію пізнавальної діяльності, розвиток емоційно-чуттєвої та моторно-рухової сфери школярів, створення на уроці особливої атмосфери творчості і радості, що зобов'язує вчителя обирати найбільш оптимальні шляхи подання навчального матеріалу та творчого структурування уроку. На уроці доцільно використовувати роботу в малих групах, командну та індивідуальну практично-творчу роботу учнів, адже відчуття спільноти сприяє розвитку соціальних навичок, поєднуючи соціальний, емоційний та когнітивний розвиток кожного учня, формуванню загальнолюдських цінностей: милосердя, чуйності, доброзичливості, вихованню поваги до ближнього і бажання бути кращим.

Складаючи календарний план на рік, учитель має творчо підходити до розподілу тем, зважаючи на поступове ускладнення завдань, місцеві кліматичні умови, традиційні для певної місцевості види декоративно-прикладного мистецтва. Учителю надається можливість самостійно обирати варіанти завдань, замінювати їх за своїм бажанням, але з урахуванням навчально-виховних та корекційно-розвиткових цілей, зазначених у програмі.

Система оцінювання навчальних досягнень школярів ґрунтується винятково на створенні ситуації успіху та позитивному ставленні до кожного учня, незалежно від його природних здібностей до художньо-творчої

діяльності. Оцінюється не рівень недоліків, а рівень досягнень учня у порівнянні з його попередніми досягненнями.

**Результати навчання та орієнтовний зміст навчання
3 клас**

Орієнтовний зміст навчального матеріалу	Предметно-орієнтовані компетентності
Змістова лінія «Художньо-творча діяльність»	
<p>Спів (виконання скоромовок і пісень різного емоційного змісту й характеру: співацька постава, дихання, інтонація, фразування, дикція).</p> <p>Створення темброво-ритмічних супроводів до пісень і танців.</p> <p>Пластичне інтонування характеру музики, виконання ритмічно-танцювальних рухів.</p> <p>Музикування на дитячих музичних інструментах. Правила гігієни у користуванні музичними інструментами.</p> <p>Використання різних ліній, їх виражальних можливостей, ознайомлення з контурною лінією, мазком, тоном.</p> <p>Колір як образотворчий засіб. Світлі та темні відтінків основних кольорів.</p> <p>Особливості предметів та об'єктів квадратної, прямокутної, трикутної, округлої, симетричної форми.</p> <p>Будова предметів та об'єктів, їх розміри, пропорції та характерні особливості.</p> <p>Основні та другорядні частини предмета.</p> <p>Простір. Основні просторові орієнтири (ближче, далі, над, під, угорі, унизу, поруч, біля, зліва, справа, посередині, проміж і т. ін.).</p> <p>Рівномірне розташування об'єктів на малюнку, розміщення головного та другорядного.</p> <p>Ритм, симетрія (на елементарному рівні).</p> <p>Орієнтування на площині аркуша паперу, у готовій геометричній формі (смузі, квадраті, колі).</p> <p>Стилізація форми у декоративно-прикладному мистецтві.</p> <p>Дослідження довкілля, виявлення цікавих, незвичайних об'єктів для створення художніх образів.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>орієнтується</i> у завданні, визначає (*за допомогою вчителя) етапи виконання художньо-творчих завдань, контролює власні практичні дії (*робить спроби); - <i>виконує</i> пісні у відповідному настрої і характері (*намагається за допомогою вчителя); - <i>розрізняє</i> характер і темп пісень (*за допомогою вчителя); - <i>знає</i> мелодії і слова більшості пісень (або фрагменти), розуміє і розповідає їх зміст (*за підтримкою вчителя); - <i>намагається</i> відтворити ритм найпростіших вправ, дитячих пісень тощо відповідно до інструкції вчителя; - <i>намагається</i> емоційно виразно і злагоджено співати у дитячому ансамблі; ритмічно і чітко, розбірливо відтворювати слова пісні (*за підтримкою вчителя), дотримуватися правил ансамблевої поведінки; - <i>виконує</i> елементарні ритмічно-танцювальні рухи, <i>відтворює</i> нескладні танцювальні елементи; - <i>дотримується</i> правил елементарного музикування (*за нагадуванням вчителя). - <i>виконує</i> прості площинні живописні та графічні зображення (*на елементарному рівні); - <i>створює</i> композицію за зразком, за уявою (*робить

<p>Створення синтетичного художнього образу. Інсценізація, найпростіші театральні етюди (створення театралізованих образів, зокрема, під час рольового виконання пісні). Елементарне вправління у сценічній поведінці. Добір реквізиту, деталей костюмів. Дослідження довкілля, виявлення цікавих, незвичайних об'єктів для створення художніх образів. Самовираження в художньо-творчій діяльності. Використання мистецтва для поліпшення психоемоційного стану.</p>	<p>спроби);</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>передає</i> (*за допомогою учителя) в малюнку будову зображуваного предмета, форму, пропорції та забарвлення його частин; - <i>обирає</i> кольори залежно від змісту зображення, <i>використовує</i> основні та похідні кольори, темні та світлі відтінки (намагається за допомогою вчителя); - <i>застосовує</i> різні прийоми традиційної та нетрадиційної техніки зображення під час створення виразного образу (предметного, сюжетного, декоративного) (*повторює за вчителем); - <i>дотримується</i> правил користування основними художніми та матеріально-технічними засобами (м'яким олівцем, гумкою, гуашшю, фломастером та ін.); - <i>виконує</i> нескладні ролі (в тому числі, пісні «у ролях»); - <i>грає</i> елементарні театральні етюди (за допомогою вчителя <i>обирає</i> персонажів та <i>перевтілюється</i> в них, зокрема, <i>імітує</i> характерні рухи, ходу, звуки, міміку тощо); - <i>використовує</i> атрибути для підсилення синтетичної виразності (із запропонованих); - <i>розпізнає</i> власні емоції від художньої творчості, <i>обирає</i> види художньо-творчої діяльності відповідно до свого настрою; - <i>дотримується</i> загальноприйнятих правил поведінки в закладах культури та мистецтва.
Змістова лінія «Сприймання та інтерпретація мистецтва»	
Аналіз образів довкілля та порівняння	Учень/учениця:

<p>з їх художнім трактуванням.</p> <p>Знайомство з видами і жанрами мистецтва. Виразні засоби (елементи мови) різних видів мистецтва (музичне, образотворче, хореографія, театр, кіно, цирк, мультиплікація), їх аналіз та інтерпретація.</p> <p>Сприймання творів мистецтва. Обговорення вражень, емоцій, які вони викликали.</p> <p>Визначення засобів виразності твору.</p> <p>Спостереження за довкіллям та його втіленням у художніх образах. Розуміння значення мистецтва у житті людини.</p> <p>Використання творів різних видів мистецтва для отримання задоволення.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>сприймає</i> твори мистецтва і проявляє емоційно-ціннісне ставлення до них у різний спосіб (словами, рухами, мімікою, лініями, кольорами тощо); • <i>аналізує</i> настрій творів мистецтва, (*робить спроби під контролем вчителя); • <i>порівнює</i> візуальні та музичні образи, твори мистецтва та явища довкілля (*за допомогою вчителя); • <i>характеризує</i> основні виразні засоби різних видів мистецтва (*робить спроби за допомогою вчителя); • <i>встановлює</i> найпростіші логічні зв'язки між змістом твору і його виразними засобами, <i>визначає</i> власні емоції від сприймання мистецького твору, <i>добирає</i> слова для характеристики власних вражень, <i>пояснює</i>, що подобається або не подобається у творі (*за допомогою вчителя); • <i>помічає</i> та <i>характеризує</i> красу в довкіллі (*емоційно, словесно, рухами); • <i>бережливо ставиться</i> до творів мистецтва, отримує задоволення від спілкування з ними.
--	--

Змістова лінія «Комунікація через мистецтво»

<p>Презентація та характеристика власних досягнень у художньо-творчій діяльності.</p> <p>Колективне виконання творчого задуму. Оцінювання і самооцінювання у колективній творчості.</p> <p>Проведення шкільних мистецьких заходів.</p> <p>Ознайомлення і упровадження правил художньо-творчої співпраці, взаємодії, комунікації.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>називає</i> свої уподобання у різних видах мистецтва; • <i>презентує</i> результати власної творчості, демонструє власні здобутки з музичного та образотворчого мистецтва тощо (*у межах можливостей за допомогою вчителя); • <i>бере участь</i> у різних видах колективної творчості (шкільних концертах, конкурсах, виставках, фестивалях, інсценізаціях, тижнях мистецтва тощо) із використанням засобів улюбленого виду мистецтва і
--	---

	<p>художньо-творчої діяльності, в обговореннях власних вражень від творів мистецтва тощо (*намагається брати участь);</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>дотримується</i> правил взаємодії у художньо-творчій співпраці.
<p>Життєва компетентність</p> <p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>має уявлення</i> про виражально-зображувальні можливості різних видів мистецтва (без використання мистецької термінологічної лексики), їх спільні та відмінні риси ; - <i>аналізує</i> власні результати художньо-творчої діяльності, відмічає в них позитивні якості й недоліки (*намагається за допомогою вчителя); - <i>встановлює</i> у творах мистецтва найпростіші логічні зв'язки, <i>виявляє</i> емоційно-ціннісне ставлення до них, <i>аналізує</i> настрої (*робить спроби під контролем вчителя); - <i>уважно слухає і спостерігає</i> за характером музичного твору; - <i>дотримується</i> правил співу; виконує найпростіші вокальні й інструментальні імпровізації; <i>намагається</i> виконувати рухові інструкції вчителя (передавати найпростіші музично-ігрові образи) під час інсценування дитячих пісень; - <i>намагається</i> виділяти у музичних творах елементи пісенності, танцювальності й маршовості; - <i>розпізнає</i> мелодію, тембри голосів та музичних інструментів (*за допомогою вчителя); - <i>намагається</i> дотримуватися правил елементарного музикування (*за нагадуванням вчителя); - <i>аналізує</i> основні особливості наочно сприйнятого матеріалу, структуру візерунка, сюжет зображення та намічає послідовність побудови малюнка (*за допомогою вчителя); - <i>композиційно правильно розташовує</i> зображення на аркуші паперу; - <i>складає</i> візерунок із геометричних та рослинних елементів у смузї й квадраті (за зразком); - <i>використовує</i> осьові лінії під час малювання візерунка у квадраті та зображення плоских предметів симетричної форми (*робить спроби); - <i>застосовує</i> темні та світлі відтінки кольору (*за допомогою вчителя); - <i>орієнтується у поняттях</i>: театр, кіно, мультфільм, маска, костюм, декорація; - <i>характеризує</i> деякі особливості національної української культури (музика, архітектура, одяг, декоративно-ужиткове мистецтво, свята та ін.). 	

4 клас

Орієнтовний зміст навчального матеріалу	Предметно-орієнтовані компетентності
Змістова лінія «Художньо-творча діяльність»	
<p>Спів (виконання скоромовок і пісень різного емоційного змісту й характеру: співацька постава, дихання, інтонація, фразування, дикція).</p> <p>Створення темброво-ритмічних супроводів до пісень і танців.</p> <p>Пластичне інтонування характеру музики, виконання ритмічно-танцювальних рухів.</p> <p>Музикування на дитячих музичних інструментах. Правила гігієни у користуванні музичними інструментами.</p> <p>Використання різних ліній, їх виражальних можливостей, ознайомлення з контурною лінією, мазком, тоном.</p> <p>Колір як образотворчий засіб. Світлі та темні відтінків основних кольорів.</p> <p>Особливості предметів та об'єктів квадратної, прямокутної, трикутної, округлої, симетричної форми.</p> <p>Будова предметів та об'єктів, їх розміри, пропорції та характерні особливості.</p> <p>Основні та другорядні частини предмета.</p> <p>Простір. Основні просторові орієнтири (ближче, далі, над, під, угорі, унизу, поруч, біля, зліва, справа, посередині, проміж і т. ін.).</p> <p>Рівномірне розташування об'єктів на малюнку, розміщення головного та другорядного.</p> <p>Ритм, симетрія (на елементарному рівні).</p> <p>Орієнтування на площині аркуша паперу, у готовій геометричній формі (смузі, квадраті, колі).</p> <p>Стилізація форми у декоративно-прикладному мистецтві.</p> <p>Дослідження довкілля, виявлення цікавих, незвичайних об'єктів для створення художніх образів.</p> <p>Створення синтетичного художнього образу. Інсценізація, найпростіші театральні етюди (створення</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>орієнтується</i> у завданні, визначає (*за допомогою вчителя) етапи виконання художньо-творчих завдань, контролює власні практичні дії (*робить спроби); - <i>виконує</i> пісні у відповідному настрої і характері (*намагається за допомогою вчителя); - <i>розрізняє</i> характер і темп пісень (*за допомогою вчителя); - <i>знає</i> мелодії і слова більшості пісень (або фрагменти), розуміє і розповідає їх зміст (*за підтримкою вчителя); - <i>намагається</i> відтворити ритм найпростіших вправ, дитячих пісень тощо відповідно до інструкції вчителя; - <i>намагається</i> емоційно виразно і злагоджено співати у дитячому ансамблі; ритмічно і чітко, розбірливо відтворювати слова пісні (*за підтримкою вчителя), дотримуватися правил ансамблевої поведінки; - <i>виконує</i> елементарні ритмічно-танцювальні рухи, <i>відтворює</i> нескладні танцювальні елементи; - <i>дотримується</i> правил елементарного музикування (*за нагадуванням вчителя); - <i>виконує</i> прості площинні живописні та графічні зображення (*на елементарному рівні); - <i>створює</i> композицію за зразком, за уявою (*робить спроби); - <i>передає</i> (*за допомогою вчителя) в малюнку будову

<p>театралізованих образів, зокрема, під час рольового виконання пісні).</p> <p>Елементарне вправлення у сценічній поведінці.</p> <p>Добір реквізиту, деталей костюмів.</p> <p>Дослідження довкілля, виявлення цікавих, незвичайних об'єктів для створення художніх образів.</p> <p>Самовираження в художньо-творчій діяльності.</p> <p>Використання мистецтва для поліпшення психоемоційного стану.</p>	<p>зображуваного предмета, форму, пропорції та забарвлення його частин;</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>обирає</i> кольори залежно від змісту зображення, <i>використовує</i> основні та похідні кольори, темні та світлі відтінки (намагається за допомогою вчителя); - <i>застосовує</i> різні прийоми традиційної та нетрадиційної техніки зображення під час створення виразного образу (предметного, сюжетного, декоративного) (*повторює за вчителем); - <i>дотримується</i> правил користування основними художніми та матеріально-технічними засобами (м'яким олівцем, гумкою, гуашшю, фломастером та ін.); - <i>виконує</i> нескладні ролі (в тому числі, пісні «у ролях»); - <i>грає</i> елементарні театральні етюди (за допомогою вчителя <i>обирає</i> персонажів та <i>перевтілюється</i> в них, зокрема, <i>імітує</i> характерні рухи, ходу, звуки, міміку тощо); - <i>використовує</i> атрибути для підсилення синтетичної виразності (із запропонованих); - <i>розпізнає</i> власні емоції від художньої творчості, <i>обирає</i> види художньо-творчої діяльності відповідно до свого настрою; - <i>дотримується</i> загальноприйнятих правил поведінки в закладах культури та мистецтва.
Змістова лінія «Сприймання та інтерпретація мистецтва»	
<p>Аналіз образів довкілля та порівняння з їх художнім трактуванням.</p> <p>Знайомство з видами і жанрами мистецтва.</p> <p>Виразні засоби (елементи мови) різних</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>сприймає</i> твори мистецтва і проявляє емоційно-ціннісне ставлення до них у різний спосіб

<p>видів мистецтва (музичне, образотворче, хореографія, театр, кіно, цирк, мультиплікація), їх аналіз та інтерпретація. Сприймання творів мистецтва. Обговорення вражень, емоцій, які вони викликали. Визначення засобів виразності твору. Спостереження за довіллям та його втіленням у художніх образах. Розуміння значення мистецтва у житті людини. Використання творів різних видів мистецтва для отримання задоволення.</p>	<p>(словами, рухами, мімікою, лініями, кольорами тощо);</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>аналізує</i> настрій творів мистецтва, (*робить спроби під контролем вчителя); • <i>порівнює</i> візуальні та музичні образи, твори мистецтва та явища довілля (*за допомогою вчителя); • <i>характеризує</i> основні виразні засоби різних видів мистецтва (*робить спроби за допомогою вчителя); • <i>встановлює</i> найпростіші логічні зв'язки між змістом твору і його виразними засобами, <i>визначає</i> власні емоції від сприймання мистецького твору, <i>добирає</i> слова для характеристики власних вражень, <i>пояснює</i>, що подобається або не подобається у творі (*за допомогою вчителя); • <i>помічає</i> та <i>характеризує</i> красу в довіллі (*емоційно, словесно, рухами); • <i>бережливо ставиться</i> до творів мистецтва, отримує задоволення від спілкування з ними.
---	--

Змістова лінія «Комунікація через мистецтво»

<p>Презентація та характеристика власних досягнень у художньо-творчій діяльності. Колективне виконання творчого задуму. Оцінювання і самооцінювання у колективній творчості. Проведення шкільних мистецьких заходів. Ознайомлення і упровадження правил художньо-творчої співпраці, взаємодії, комунікації.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>називає</i> свої уподобання у різних видах мистецтва; • <i>презентує</i> результати власної творчості, демонструє власні здобутки з музичного та образотворчого мистецтва тощо (*у межах можливостей за допомогою вчителя); • <i>бере участь</i> у різних видах колективної творчості (шкільних концертах, конкурсах, виставках, фестивалях, інсценізаціях, тижнях мистецтва тощо) із використанням засобів улюбленого виду мистецтва і художньо-творчої діяльності, в
---	--

	<p>обговореннях власних вражень від творів мистецтва тощо (*намагається брати участь);</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>дотримується</i> правил взаємодії у художньо-творчій співпраці.
<p>Життєва компетентність</p> <p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>має уявлення</i> про виражально-зображувальні можливості різних видів мистецтва (без використання мистецької термінологічної лексики), їх спільні та відмінні риси ; - <i>аналізує</i> власні результати художньо-творчої діяльності, відмічає в них позитивні якості й недоліки (*намагається за допомогою вчителя); - <i>встановлює</i> у творах мистецтва найпростіші логічні зв'язки, <i>виявляє</i> емоційно-ціннісне ставлення до них, <i>аналізує</i> настрої (*робить спроби під контролем вчителя); - <i>уважно слухає</i> і <i>спостерігає</i> за характером музичного твору; - <i>дотримується</i> правил співу; виконує найпростіші вокальні й інструментальні імпровізації; <i>намагається</i> виконувати рухові інструкції вчителя (передавати найпростіші музично-ігрові образи) під час інсценування дитячих пісень; - <i>намагається</i> виділяти у музичних творах елементи пісенності, танцювальності й маршовості; - <i>розпізнає</i> мелодію, тембри голосів та музичних інструментів (*за допомогою вчителя); - <i>намагається</i> дотримуватися правил елементарного музикування (*за нагадуванням вчителя); - <i>аналізує</i> основні особливості наочно сприйнятого матеріалу, структуру візерунка, сюжет зображення та намічає послідовність побудови малюнка (*за допомогою вчителя); - <i>композиційно правильно розташовує</i> зображення на аркуші паперу; - <i>складає</i> візерунок із геометричних та рослинних елементів у смузі й квадраті (за зразком); - <i>використовує</i> осьові лінії під час малювання візерунка у квадраті та зображення плоских предметів симетричної форми (*робить спроби); - <i>застосовує</i> темні та світлі відтінки кольору (*за допомогою вчителя); - <i>орієнтується у поняттях</i>: театр, кіно, мультфільм, маска, костюм, декорація; - <i>характеризує</i> деякі особливості національної української культури (музика, архітектура, одяг, декоративно-ужиткове мистецтво, свята та ін.). 	

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО

Пояснювальна записка

Метою вивчення образотворчого мистецтва є художньо-естетичний розвиток школярів, формування в них емоційно-ціннісного ставлення до

мистецтва у процесі сприймання, розуміння та відтворення художніх образів, формування основ загальнокультурної компетентності.

Відповідно до окресленої мети, головними завданнями мистецької освітньої галузі (образотворче мистецтво) у початковій школі для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку є:

1. Формування початкових знань про образотворче мистецтво, його основні засоби художньої виразності, образну мову різних видів і жанрів візуального мистецтва, ознайомлення з його роллю у житті людей.

2. Засвоєння основ образотворчого мистецтва й оволодіння елементами художньо-образотворчої грамоти й засобами виразності у процесі художньо-практичної діяльності.

3. Розвиток адекватного емоційно-естетичного ставлення до предметів і явищ навколишнього світу й творів образотворчого мистецтва, вміння зв'язно висловлювати особистісні враження, формування активного інтересу та потреби до художньо-творчої діяльності.

4. Корекція недоліків пізнавальної діяльності, моторно-рухової сфери, розвиток сенсорних здібностей.

5. Виховання основних моральних якостей особистості, морального ставлення до оточуючого світу, пошани до української культури.

Реалізація зазначеної мети та сформульованих завдань здійснюється на основі досягнення особистісно і компетентісно зорієнтованої освітньої (засвоєння елементарних художньо-естетичних знань та оволодіння графічно-практичними вміннями і навичками) та корекційно-розвиткової (розвиток і корекція інтелектуальної, емоційно-чуттєвої, сенсорної сфери особистості дитини) цілей та забезпечується відповідними змістовими лініями: **«Художньо-творча діяльність»**, **«Сприймання та інтерпретація мистецтва»**, **«Комунікація через мистецтво»**, які окреслюють контент досягнення загальних цілей освітньої галузі та розкривають основну місію загальної мистецької освіти.

Змістова лінія **«Художньо-творча діяльність»** націлює на розвиток художньо-практичних здібностей учнів із порушеннями інтелектуального розвитку через прикладне освоєння основ художньої мови різних видів і жанрів образотворчого мистецтва та способів художньо-творчого самовираження, набуття початкового досвіду посиленого створення художніх образів у процесі власної елементарної творчості. Ця змістова лінія реалізується через формування умінь застосовувати різні художні матеріали і техніки у процесі створення художніх образів та естетичного перетворення доквілля.

Змістова лінія **«Сприймання та інтерпретація мистецтва»** спрямована на пізнання цінностей, що відображають сигнали художньо-естетичної інформації. Її реалізація передбачає формування у дитини з порушеннями інтелектуального розвитку художньо-естетичного ставлення до мистецтва та дійсності; розвиток вміння цілеспрямовано й цілісно сприймати, відчувати, розуміти й адекватно оцінювати прекрасне в різноманітних його виявах, як-то: мистецтві, природі, суспільних стосунках, вчинках людей; розвиток таких особистісних якостей, як почуття краси, гармонії, здатності емоційно адекватно

відкликатися на різноманітні прояви естетичного в оточуючому світі, формування потреби у спогляданні та милуванні.

Реалізація змістової лінії **«Комунікація через мистецтво»** націлена на соціалізацію учнів із порушеннями інтелектуального розвитку через мистецтво, усвідомлення ними свого «Я» (власних художньо-образотворчих здібностей, нахилів, можливостей й досягнень), формування вміння вільно і правильно висловлювати власні думки і враження, спілкуватися з однолітками і дорослими у процесі сприймання та відтворення творів образотворчого мистецтва та об'єктів і явищ оточуючого світу шляхом створення умов для елементарно-пошукової діяльності, її цілеспрямованості і завершеності, прояву ініціативності, позитивних емоцій, елементів уяви та фантазії учнів. Змістова лінія передбачає розвиток в учнів комунікативних умінь через створення ситуацій успіху і радості творчості у процесі образотворчої діяльності, формування уявлень про можливість і способи регулювати свій емоційний стан завдяки розумінню мови образотворчого мистецтва, розвитку навичок його цілісного сприймання та адекватної емоційно-естетичної оцінки, культури почуттів.

В основу програми покладено такі принципи: від простого до складного (від елементарної вправи до тематичної композиції); від дійсності через мистецтво до життя; єдність пізнавально-репродуктивної та елементів творчої діяльності; розвиток здібностей емоційного сприймання художнього образу в мистецтві та житті і посиленого відтворення його у самостійних роботах з урахуванням вікових та психофізичних особливостей розвитку і практичного досвіду учнів.

Рівень художньо-естетичного розвитку учнів із порушеннями інтелектуального розвитку залежить від ефективності корекційної спрямованості навчального процесу, що передбачає використання таких засобів навчання, які сприяють удосконаленню вищих психічних функцій, виробленню їх усвідомленості та довільності. Художньо-естетичний розвиток включає відпрацювання й корекцію довільної уваги, образної та логічної пам'яті, інтелектуальної та емоційно-чуттєвої сфери особистості в їх системній єдності, розвиток цілісності, осмисленості й узагальненості сприймання, мовленнєвих навичок, формування елементів творчої уяви та свідомого емоційно-особистісного ставлення до прекрасного, вироблення вмінь адекватно мотивувати оцінку результатів практично-творчої діяльності істотними ознаками тощо. Шляхом систематичного і цілеспрямованого розвитку вмінь розпізнавати і визначати форму, будову, розміри та пропорції окремих частин, забарвлення, просторове розташування предметів у навколишній дійсності й в творах мистецтва, аналізувати, порівнювати предмети і явища, знаходити суттєві ознаки, встановлювати логічні зв'язки, визначати послідовність роботи у процесі практичної діяльності, здійснювати контроль за своєю роботою, адекватно оцінювати її результати поступово відбувається розвиток і корекція інтелектуальних, емоційно-чуттєвих, ціннісних компонентів естетичної свідомості та елементів художньо-творчої діяльності, адже лише планомірне організоване залучення школярів до різноманітної художньо-естетичної

діяльності з урахуванням індивідуально-диференційованого підходу здатне оптимально розвинути в них естетичне сприймання, естетичний смак, естетичні почуття й потреби.

Реалізація компетентнісного підходу в навчанні учнів з інтелектуальними порушеннями передбачає застосування спектра різних форм його організації, загальнодидактичних та спеціальних методів і способів навчальної взаємодії у поєднанні урочної діяльності з позаурочною.

Планування уроків образотворчого мистецтва має відповідати основним дидактичним вимогам із врахуванням художньо-естетичної специфіки предмета та психофізичних недоліків учнів. Заняття з образотворчого мистецтва передбачають активізацію пізнавальної діяльності, розвиток емоційно-чуттєвої та моторно-рухової сфери школярів, створення на уроці особливої атмосфери творчості і радості, що зобов'язує вчителя обирати найбільш оптимальні шляхи подання навчального матеріалу та творчого структурування уроку.

На уроці доцільно використовувати роботу в малих групах, командну та індивідуальну практично-творчу роботу учнів, адже відчуття спільноти сприяє розвитку соціальних навичок, поєднуючи соціальний, емоційний та когнітивний розвиток кожного учня, формуванню загальнолюдських цінностей: милосердя, чуйності, доброзичливості, вихованню поваги до ближнього і бажання бути кращим. Плануючи урок образотворчого мистецтва, вчитель повинен передбачати єдність таких компонентів: навчально-виховні та корекційно-розвиткові завдання; тема або об'єкт роботи; вид роботи (*декоративне малювання, малювання з натури, тематичне малювання, бесіди з образотворчого мистецтва*); матеріально-технічні та інформаційно-комунікативні засоби; основні поняття, які учні повинні засвоїти на певному уроці.

Серед методів навчання мають домінувати практичні вправи, пізнавальні ігри, створення ситуацій зацікавленості, метод синектики та інші, а діапазон навчальної взаємодії школярів має розширюватися поступово: у 1 – 2-х класах – це переважно індивідуальна робота, у 3-4-х класах – робота в парах, у малих групах (3 учні). У класі у навчальному осередку художньо-творчої діяльності необхідно розмістити стенд для змінної виставки учнівських робіт.

Із метою закріплення учнями здобутих у процесі образотворчої діяльності знань, умінь і навичок у позаурочний час можуть організовуватися різноманітні виховні заходи. У випадках, коли програмовий матеріал різних навчальних предметів дозволяє інтегрувати його в межах одного навчального дня, можуть організовуватися так звані «тематичні дні», коли всі уроки за розкладом спрямовують на реалізацію єдиної виховної мети, що знаходить логічне продовження у виховному заході.

Складаючи календарний план на рік, учитель має творчо підходити до розподілу тем, зважаючи на поступове ускладнення завдань, місцеві кліматичні умови, традиційні для певної місцевості види декоративно-прикладного мистецтва. Вчителю надається можливість самостійно обирати варіанти завдань, замінювати їх за своїм бажанням, але з урахуванням навчально-виховних та корекційно-розвиткових цілей, зазначених у програмі.

Система оцінювання навчальних досягнень школярів ґрунтується винятково на створенні ситуації успіху та позитивному ставленні до кожного учня, незалежно від його природних здібностей до образотворчої діяльності. Оцінюється не рівень недоліків, а рівень досягнень учня у порівнянні з його попередніми досягненнями.

**Результати навчання й орієнтовний зміст навчання
3 клас**

Орієнтовний зміст навчального матеріалу	Предметно-орієнтовані компетентності
Змістова лінія «Художньо-творча діяльність»	
<p>Використання різних ліній, їх виражальних можливостей, ознайомлення з контурною лінією, мазком, тоном.</p> <p>Колір як образотворчий засіб. Світлі та темні відтінків основних кольорів: рожевий, голубий, темно-синій, світло-зелений тощо.</p> <p>Особливості предметів та об'єктів квадратної, прямокутної, трикутної, округлої, симетричної форми.</p> <p>Будова предметів та об'єктів, їх розміри, пропорції та характерні особливості.</p> <p>Основні та другорядні частини предмета.</p> <p>Простір. Основні просторові орієнтири (ближче, далі, над, під, угорі, унизу, поруч, біля, зліва, справа, посередині, проміж і т.ін.).</p> <p>Рівномірне розташування об'єктів на малюнку, розміщення головного та другорядного. Ритм, симетрія (на елементарному рівні).</p> <p>Орієнтування на площині аркуша паперу, у готовій геометричній формі (смузі, квадраті, колі).</p> <p>Стилізація форми у декоративно-прикладному мистецтві.</p> <p>Дослідження доквілля, виявлення цікавих, незвичайних об'єктів для створення художніх образів.</p> <p>Використання образотворчого мистецтва для поліпшення психоемоційного стану.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - виконує прості площинні живописні та графічні зображення (*на елементарному рівні); - створює композицію за зразком, за уявою (*робить спроби); - відповідно задуму, <i>обирає</i> положення аркуша паперу залежно від форми і розмірів зображуваних об'єктів; - <i>використовує</i> всю площину аркуша; - <i>розташовує</i> головне та другорядне в певному порядку (*під контролем вчителя); - <i>співвідносить</i> розміри зображення з розміром площини аркуша паперу; - <i>передає</i> (*за допомогою учителя) в малюнку будову зображуваного предмета, форму, пропорції та забарвлення його частин; - <i>обирає</i> кольори залежно від змісту зображення; - <i>використовує</i> основні та похідні кольори, темні та світлі відтінки (намагається за допомогою вчителя); - <i>орієнтується</i> у завданні, визначає (*за допомогою вчителя) етапи виконання художньо-образотворчих завдань, контролює власні практичні дії (*робить спроби);

	<ul style="list-style-type: none"> - <i>застосовує</i> різні прийоми традиційної та нетрадиційної техніки зображення під час створення виразного образу (предметного, сюжетного, декоративного) (*повторює за вчителем); <i>дотримується правил</i> користування основними художніми та матеріально-технічними засобами (м'яким олівцем, гумкою, гуашшю, фломастером та ін.).
Змістова лінія «Сприймання та інтерпретація мистецтва»	
<p>Аналіз образів довкілля та порівняння з їх художнім трактуванням.</p> <p>Знайомство з видами і жанрами образотворчого мистецтва, їх аналіз та інтерпретація.</p> <p>Сприймання творів образотворчого мистецтва. Обговорення вражень, емоцій, які вони викликали.</p> <p>Визначення засобів виразності твору.</p> <p>Порівняння природних форм, образів довкілля з їх декоративним трактуванням.</p> <p>Використання творів образотворчого мистецтва для отримання задоволення.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>сприймає</i> твори образотворчого мистецтва і проявляє емоційно-ціннісне ставлення до них у різний спосіб (словами, рухами, мімікою, лініями, кольорами тощо); - <i>порівнює</i> візуальні образи, твори мистецтва та явища довкілля (за допомогою вчителя); - <i>характеризує</i> основні особливості зображуваних предметів та об'єктів; - <i>визначає</i> колорит (теплий, холодний) творів мистецтва та учнівських робіт; - <i>встановлює</i> найпростіші логічні зв'язки між зображеними явищами й об'єктами (*за допомогою вчителя); - <i>помічає</i> та <i>характеризує</i> красу в довкіллі (*емоційно, словесно, рухами); - <i>аналізує</i> твори мистецтва, що змінюють або передають його/її настрій (*робить спроби під контролем вчителя); <p><i>бережливо ставиться</i> до творів мистецтва, отримує задоволення від спілкування з ними.</p>
Змістова лінія «Комунікація через мистецтво»	
Презентація та характеристика власних	Учень/учениця:

<p>досягнень в образотворчій діяльності. Колективне виконання творчого задуму (створення колективних художніх композицій тощо). Проведення шкільних мистецьких виставок. Ознайомлення і упровадження правил художньо-творчої співпраці, взаємодії, комунікації.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>називає</i> свої уподобання у візуальному мистецтві; • <i>презентує</i> результати власної творчості, демонструє власні роботи з образотворчого мистецтва тощо (*у межах можливостей за допомогою вчителя); • <i>бере участь</i> у різних колективних видах образотворчої, декоративно-прикладної або художньо-конструкторської діяльності, у шкільних мистецьких виставках, в обговореннях власних вражень від творів образотворчого мистецтва тощо (*намагається брати участь); <i>дотримується</i> правил взаємодії у художньо-творчій співпраці.
--	--

Життєва компетентність

Учень/учениця:

- *аналізує* основні особливості наочно сприйнятого матеріалу, структуру візерунка, сюжет зображення та намічає послідовність побудови малюнка (*за допомогою вчителя);
- *порівнює* декілька предметів за формою, розміром, забарвленням, розташуванням у просторі;
- *орієнтується* на площині аркуша паперу, у готовій геометричній формі (смугі, квадраті, колі);
- композиційно правильно *розташовує* зображення на аркуші паперу;
- *від руки зображує* предмети квадратної, прямокутної, круглої та трикутної форми, передаючи їх характерні особливості;
- *складає* візерунок із геометричних та рослинних елементів у смугі й квадраті (за зразком);
- *використовує* осьові лінії під час малювання візерунка у квадраті та зображення плоских предметів симетричної форми;
- *застосовує* темні та світлі відтінки кольору;
- *аналізує* власні роботи, відмічає в них позитивні якості й недоліки (намагається за допомогою вчителя);
- *встановлює* в ілюстраціях та репродукціях творів образотворчого мистецтва найпростіші логічні зв'язки між зображеними явищами й об'єктами;
- *визначає* основний виражальний засіб художніх творів;
- *висловлює* емоційно-особистісне ставлення до творів візуального мистецтва, образотворчої діяльності та її результатів, використання різних художніх матеріалів й інструментів, традиційних та інноваційних образотворчих способів і технік, до співпраці з вчителем й однолітками;
- *характеризує* деякі особливості національної української культури

(архітектура, одяг, декоративно-ужиткове мистецтво, свята та ін.).

4 клас

Орієнтовний зміст навчального матеріалу	Предметно-орієнтовані компетентності
Змістова лінія «Художньо-творча діяльність»	
<p>Використання різних ліній, їх виражальних можливостей. Ознайомлення з контурною лінією, мазком, тоном із застосуванням традиційних технік малювання (олівцями, аквареллю, гуашшю, фломастерами, крейдою). Колір як образотворчий засіб. Світлі та темні відтінки основних кольорів: рожевий, голубий, темно-синій, світло-зелений тощо.</p> <p>Особливості предметів та об'єктів квадратної, прямокутної, трикутної, округлої, симетричної форми.</p> <p>Будова предметів та об'єктів, їх розміри, пропорції та характерні особливості. Основні та другорядні частини предмета.</p> <p>Простір. Основні просторові орієнтири (ближче, далі, над, під, угорі, унизу, поруч, біля, зліва, справа, посередині, проміж і т.ін.).</p> <p>Рівномірне розташування об'єктів на малюнку, розміщення головного та другорядного. Ритм, симетрія (на елементарному рівні).</p> <p>Орієнтування на площині аркуша паперу, у готовій геометричній формі (смугі, квадраті, колі).</p> <p>Стилізація форми у декоративно-прикладному мистецтві.</p> <p>Дослідження доквілля, виявлення цікавих, незвичайних об'єктів для створення художніх образів.</p> <p>Використання арт-терапевтичних технік малювання для поліпшення психоемоційного стану (наприклад, кольоротерапії).</p> <p>Експериментування у малюванні нетрадиційними техніками (кляксографія;</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - виконує прості площинні живописні та графічні зображення (*на елементарному рівні); - створює композицію за зразком, за уявою (*робить спроби); - відповідно задуму, <i>обирає</i> положення аркуша паперу залежно від форми і розмірів зображуваних об'єктів; - <i>використовує</i> всю площину аркуша; - <i>розташовує</i> головне та другорядне в певному порядку (*під контролем вчителя); - <i>співвідносить</i> розміри зображення з розміром площини аркуша паперу; - <i>передає</i> (*за допомогою учителя) в малюнку будову зображуваного предмета, форму, пропорції та забарвлення його частин; - <i>обирає</i> кольори залежно від змісту зображення; - <i>використовує</i> основні та похідні кольори, темні та світлі відтінки (намагається за допомогою вчителя); - <i>орієнтується</i> у завданні, визначає (*за допомогою вчителя) етапи виконання художньо-образотворчих завдань, контролює власні практичні дії (*робить спроби); - <i>застосовує</i> різні прийоми традиційних та нетрадиційних технік зображення під час

<p>малювання пальчиками та/або долонями; малювання поролоном; набрискування; малювання на вологому папері та ін.).</p>	<p>створення виразного образу (предметного, сюжетного, декоративного) (*повторює за вчителем); <i>дотримується правил</i> користування основними художніми та матеріально- технічними засобами (м'яким олівцем, гумкою, гуашшю, фломастером та ін.).</p>
<p>Змістова лінія «Сприймання та інтерпретація мистецтва»</p>	
<p>Аналіз образів довкілля та порівняння з їх художнім трактуванням. Знайомство з видами і жанрами образотворчого мистецтва, їх аналіз та інтерпретація. Сприймання творів образотворчого мистецтва. Обговорення вражень, емоцій, які вони викликали. Визначення засобів виразності твору. Порівняння природних форм, образів довкілля з їх декоративним трактуванням. Використання творів образотворчого мистецтва для отримання задоволення.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>сприймає</i> твори образотворчого мистецтва і проявляє емоційно-ціннісне ставлення до них у різний спосіб (словами, рухами, мімікою, лініями, кольорами тощо); - <i>порівнює</i> візуальні образи, твори мистецтва та явища довкілля (за допомогою вчителя); - <i>характеризує</i> основні особливості зображуваних предметів та об'єктів; - <i>визначає</i> колорит (теплий, холодний) творів мистецтва та учнівських робіт; - <i>встановлює</i> найпростіші логічні зв'язки між зображеними явищами й об'єктами (*за допомогою вчителя); - <i>помічає</i> та <i>характеризує</i> красу в довкіллі (*емоційно, словесно, рухами); - <i>аналізує</i> твори мистецтва, що змінюють або передають його/її настрій (*робить спроби під контролем вчителя); <i>бережливо ставиться</i> до творів мистецтва, отримує задоволення від спілкування з ними.
<p>Змістова лінія «Комунікація через мистецтво»</p>	
<p>Презентація та характеристика власних досягнень в образотворчій діяльності. Колективне виконання творчого задуму</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>називає</i> свої уподобання у візуальному мистецтві;

<p>(створення колективних художніх композицій тощо). Проведення шкільних мистецьких виставок. Ознайомлення і упровадження правил художньо-творчої співпраці, взаємодії, комунікації.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>презентує</i> результати власної творчості, демонструє власні роботи з образотворчого мистецтва тощо (*у межах можливостей за допомогою вчителя); • <i>бере участь</i> у різних колективних видах образотворчої, декоративно-прикладної або художньо-конструкторської діяльності, у шкільних мистецьких виставках, в обговореннях власних вражень від творів образотворчого мистецтва тощо (*намагається брати участь); <i>дотримується</i> правил взаємодії у художньо-творчій співпраці.
--	--

Життєва компетентність

Учень/учениця:

- *аналізує* основні особливості наочно сприйнятого матеріалу, структуру візерунка, сюжет зображення та намічає послідовність побудови малюнка (*за допомогою вчителя);
- *порівнює* декілька предметів за формою, розміром, забарвленням, розташуванням у просторі;
- *орієнтується* на площині аркуша паперу, у готовій геометричній формі (смугі, квадраті, колі);
- композиційно правильно *розташовує* зображення на аркуші паперу;
- *від руки зображує* предмети квадратної, прямокутної, круглої та трикутної форми, передаючи їх характерні особливості різними техніками (традиційними та/або нетрадиційними);
- *складає* візерунок із геометричних та рослинних елементів у смугі й квадраті (за зразком);
- *використовує* осьові лінії під час малювання візерунка у квадраті та зображення плоских предметів симетричної форми;
- *застосовує* темні та світлі відтінки кольору;
- *аналізує* власні роботи, відмічає в них позитивні якості й недоліки (намагається за допомогою вчителя);
- *встановлює* в ілюстраціях та репродукціях творів образотворчого мистецтва найпростіші логічні зв'язки між зображеними явищами й об'єктами;
- *визначає* основний виражальний засіб художніх творів;
- *висловлює* емоційно-особистісне ставлення до творів візуального мистецтва, образотворчої діяльності та її результатів, використання різних художніх матеріалів й інструментів, традиційних та нетрадиційних технік, до співпраці з вчителем й однолітками;
- *характеризує* деякі особливості національної української культури (архітектура, одяг, декоративно-ужиткове мистецтво, свята та ін.).

Музика

Пояснювальна записка

Метою музичної освіти в початковій школі є формування і розвиток в учнів комплексу ключових, предметних та міжпредметних компетентностей у процесі опанування музичними цінностями та способами музичної діяльності шляхом здобуття власного естетичного досвіду й ціннісного ставлення до мистецтва, а також формування елементарної музичної освіченості та культури як важливої і невід'ємної частини їхньої духовності у процесі сприймання та інтерпретації кращих зразків української та світової культури.

Завдання спрямовані на формування базових освітніх компетентностей та загальний естетичний розвиток учнів:

- розвиток чуттєво-емоційного сприйняття навколишнього світу скрізь призму музичного мистецтва, прилучення учнів до животворного джерела людських почуттів і переживань, втілених в музиці;
- збагачення емоційно-естетичного досвіду учнів, підведення їх до розуміння художньо-образної суті мистецтва в його найпростішому впровадженні;
- сприяння розвитку образного мислення, уяви, загальних та музичних здібностей учнів;
- виховання ціннісного ставлення до музичного мистецтва, введення учнів у світ добра й краси, що є у музичних творах, засвоєння ними знань про особливості художньо-образної мови музичного мистецтва.

Корекційна спрямованість музично-естетичного навчання полягає у наступному:

- корекція недоліків пізнавальної діяльності учнів шляхом систематичного, цілеспрямованого розвитку умінь слухати і визначати джерела музичних звуків, музичні інструменти, типи, жанри і форми музики;
- розвиток різних функцій мовлення дитини в процесі опанування виконавської і творчої діяльності;
- виправлення недоліків моторно-рухової сфери в процесі музикування та виконання в русі;
- розвиток емоційно-естетичного ставлення дітей до творів музичного мистецтва в процесі їх сприймання, розуміння та відтворення;
- виховання основних моральних та комунікативних якостей особистості, зокрема формування основ національної свідомості.

Змістове наповнення програми передбачає формування в учнів ціннісно-орієнтаційних, навчально-пізнавальних, творчо-діяльнісних компетентностей, що досягається через сприймання та інтерпретацію творів народного і професійного музичного мистецтва.

В основу програми у 3-му класі покладені грані музики:

Змістова лінія «Основні музичні жанри» передбачає: конкретизацію музично-слухових уявлень; розвиток умінь сприймати, розпізнавати твори дитячої опери; збагачення словникового запасу на основі розширення знань та уявлень про дитячу оперу; конкретизація знань про застосування народної пісні у творах композиторів; розвиток слухової уваги в процесі впізнавання народної

пісні; розвиток: слухової уваги, зосередженості; пам'яті й мислення на основі вивчення ролі мелодії та супроводу; формування позитивних якостей особистості (уважність, емоційність, музичність тощо).

Змістова лінія «Пісенність, танцювальність, маршовитість» передбачає: розвиток сприймання музики на основі вивчення основних властивостей музики; уміння сприймати і розпізнавати основні властивості музики; формуванню усвідомлення суттєвих ознак пісні, танцю і маршу; емоційних реакцій у процесі слухання музики; зацікавленості до процесу слухання музики; збагачення словникового запасу на основі розширення кола знань та уявлень про музику; розвиток: довільної уваги, пам'яті та мислення на основі вивчення основних властивостей музики; музичного сприймання на основі слухання творів маршового характеру; емоційного відгуку на твори маршового характеру; розвиток: сприймання музики на основі вивчення творів української народної музики і творів композиторів-класиків; формування: емоційних реакцій у процесі слухання музики; збагачення словникового запасу на основі розширення кола знань та уявлень про музику.

В основу програми покладені змістові лінії музики: «Розвиток музики» та «Музика мого народу», що інтегрують змістові лінії попередніх років навчання, зокрема: 1 клас - «Музика в школі», «Про що розповідає музика»; 2 клас - «Музика навколо нас», «Типи музики»; 3 клас - «Основні музичні жанри», «Пісенність, танцювальність, маршовитість».

Теми програми мають не тільки навчальний, але й музично-естетичний характер і відкривають можливість досягнення цілісності та єдності навчального процесу не лише в межах одного уроку, але й протягом семестру, навчального року. Зміст і послідовність тем визначаються необхідністю розвитку в учнів здатності до співпереживання тих почуттів і станів, що виражає музика; до осягнення художньо-образної суті музичного мистецтва у найпростіших виявах, засвоєння елементів музичної мови, можливості усвідомлення поєднання музики з життям, набуттям ними практичного досвіду. Уміннями сприймати, аналізувати і виконувати музику учні оволодівають у тісному зв'язку із засвоєнням конкретної теми.

Змістова лінія «Розвиток музики» передбачає: формування уявлень про музику як мистецтво, що знаходиться в процесі розвитку; розвиток сприймання музики на основі спостереження за розвитком музичного мистецтва; формування: зосередженості в процесі слухового сприймання музики; усвідомлення почуттів, настроїв, думок людини в процесі сприймання музичного твору; мовленнєвої активності в процесі висловлення власного ставлення до музичного твору; формування: уявлень про способи розвитку музики; уміння порівнювати різні способи розвитку музики в процесі визначення виконавця; динаміки, жанру, ладу, мелодії, темп, тембру тощо.

Змістова лінія «Музика мого народу» передбачає: розвиток слухової уваги, активізація готовності до слухання-сприймання музики; уміння пояснити роль музики в житті людини; уявлень про джерела й традиції української народної музичної творчості; музичного відгуку на українську музику; уміння за суттєвими ознаками визначати українську народну музику; формування:

узагальнення і усвідомлення суттєвих ознак певного поняття; збагачення словникового запасу на основі вивчення музичних термінів; розвиток емоційно-образної сфери; стимулювання захопленості та зацікавленості в процесі театралізації дитячих музичних розваг; виховання невимушеності; розвиток творчої активності.

**Результати навчання і орієнтовний зміст навчання
3 клас**

Орієнтовний зміст навчального матеріалу	Предметно орієнтовані компетентності
Змістова лінія «Основні музичні жанри»	
Засоби музичної виразності.	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • має уявлення про виражальні засоби музики: мелодія, супровід, темп, динамічні відтінки (*без засвоєння термінології); • слухає і намагається розрізнити засоби музичної виразності (*за допомогою вчителя).
Виражальні та зображувальні можливості музики.	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • має уявлення про виражально-зображувальні можливості музики(*без засвоєння термінології); • уважно слухає і спостерігає за характером музичного твору; • слухає і намагається визначити, що саме виражає прослуханий музичний твір (настрій людини або її почуття, рухи людини або явища навколишнього світу (*за допомогою вчителя).
Дитяча опера.	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • має уявлення про певний жанр музики (*без засвоєння термінології); • визначає засоби музичної виразності твору (*під керівництвом вчителя); • впізнає твори жанру дитячої опери, що звучали в класі (*за допомогою вчителя).
Народна пісня у творах композиторів.	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • має уявлення про використання народної пісні у

	<p>творах композиторів (*без засвоєння термінології); <i>слухає і впізнає</i> знайому народну пісню (*за допомогою вчителя).</p>
<p>Роль мелодії та супроводу в музичному творі.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>має уявлення</i> про роль та значення мелодії і супроводу в музичному творі (*без засвоєння термінології); • <i>спостерігає</i> за мелодією/супроводом в музичному творі (*за допомогою вчителя); • <i>розрізняє</i> мелодію та супровід в музичному творі (*за допомогою вчителя).
<p>Пісенність, танцювальність і маршовість в інструментальних творах</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>має уявлення</i> про інструментальну музику (*без засвоєння термінології); • <i>спостерігає</i> за характером музичного твору (*за допомогою вчителя); • <i>впізнає і називає</i> знайому пісню, танець чи марш в інструментальному творі (*за допомогою вчителя).
<p>Виконавська і творча діяльність Виконання пісень різного емоційного змісту і характеру.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>намагається</i> співати виразно округлим та протяжним звуком; • <i>намагається</i> виконувати пісні у відповідному настрої і характері; • <i>розрізняє</i> характер і темп пісень (*за допомогою вчителя); • <i>знає</i> мелодії і слова більшості пісень (або фрагменти), розуміє і розповідає їх зміст (*за підтримкою вчителя); • <i>намагається</i> емоційно виразно і злагоджено співати у дитячому ансамблі; ритмічно і чітко, розбірливо відтворювати слова пісні (*за підтримкою вчителя); • <i>намагається</i> дотримуватися правил співу та поведінки в

	<p>музичному класі (*за нагадуванням вчителя); <i>намагається</i> дотримуватися правил ансамблевого співу і ансамблевої поведінки в процесі вивчення та колективного виконання пісень (*за підтримкою вчителя).</p>
<p>Пластичне інтонування характеру музики, виконання ритмічно-танцювальних рухів.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>розуміє</i> зміст завдань та інструкції вчителя та <i>намагається</i> їх виконувати (*за підтримкою вчителя); • <i>намагається</i> пластичними рухами показати характер музичного твору (*за допомогою вчителя); • <i>намагається</i> виконувати ритмічно-танцювальні рухи (*за допомогою вчителя); • <i>знає</i> назви елементарних музично-ритмічних рухів, що вивчались протягом року (*за підтримкою вчителя); <p><i>відповідає рухами</i> (енергійними, танцювальними, спокійними) на характер музики (маршової, танцювальної, спокійної) (*за підтримкою вчителя).</p>
<p>Інценування пісні-гри.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>намагається</i> самостійно орієнтуватися у процесі виконання інценування пісні-гри; • <i>намагається</i> виконувати рухові інструкції вчителя (передавати найпростіші музично-ігрові образи) під час інценування дитячих пісень; • <i>намагається</i> використовувати відповідну міміку (*за нагадуванням вчителя).
<p>Змістова лінія «Пісенність, танцювальність, маршовість»</p>	
<p>Пісенність як особливість музики, проникнутої співучістю, мелодійністю, але не обов'язково</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>має уявлення</i> про пісенність як особливість музики, не обов'язково призначеної для співу;

<p>призначеної для співу.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>називає</i> музичні твори, що звучали у класі та їх авторів (*за допомогою вчителя); • <i>вирізняє</i> пісенну музику серед інших (*за допомогою вчителя).
<p>Танцювальність як особливість музики, пронизаної танцювальними ритмами, але не обов'язково призначеної для танців.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>має уявлення</i> про танцювальність як особливість музики, не обов'язково призначеної для танців; • <i>називає</i> музичні твори, що звучали у класі та їх авторів (*за допомогою вчителя); • <i>вирізняє</i> танцювальну музику серед інших (*за допомогою вчителя).
<p>Маршовість як особливість музики, прийнятої маршовими ритмами, під яку не обов'язково крокувати.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>має уявлення</i> про маршовість як особливість музики, під яку не обов'язково крокувати; • <i>називає</i> музичні твори, що звучали у класі, та їх авторів (*за допомогою вчителя); - <i>вирізняє</i> маршову музику серед інших (*за допомогою вчителя).
<p>Мова і музика.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>має уявлення</i> про спільні та відмінні риси між мовою і музикою; • <i>намагається</i> розуміти, щоб записати мову треба знати алфавіт, а щоб записати музику – ноти (*за допомогою вчителя).
<p>Елементи музичної мови: мелодія, тембр.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>має уявлення</i> про вплив тембру на яскравість інтонації (*без засвоєння термінології); • <i>розпізнає</i> мелодію, тембри голосів та музичних інструментів (*за допомогою вчителя).
<p>Казка у музиці.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>має уявлення</i> про використання казкових образів у музиці;

	<ul style="list-style-type: none"> • <i>впізнає</i> знайомі казкові герої в музичному творі (*за допомогою вчителя).
<p>Виконавська і творча діяльність. Виконання скоромовок та пісень різного емоційного змісту і характеру.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>намагається</i> виразно виконує скоромовки / пісні; - <i>передає</i> настрій і характері пісні; - <i>намагається</i> виділяти у творах елементи пісенності, танцювальності й маршовості; - <i>намагається</i> ритмічно і розбірливо відтворювати слова скоромовки/пісні; - <i>намагається</i> співати емоційно, виразно і злагоджено у дитячому ансамблі; - <i>намагається</i> дотримуватися правил ансамблевого співу і поведінки в процесі вивчення та колективного виконання пісень (*за нагадуванням вчителя).
<p>Створення темброво-ритмічних супроводів до пісень і танців.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>намагається</i> відтворити простий ритмічний супровід плесканням, вистукуванням, тупотінням тощо; - <i>намагається</i> розрізнити тембр голосу жіночий/чоловічий; - <i>намагається</i> узгоджувати ритмічний супровід із словами пісень; - <i>намагається</i> узгоджувати власні ритмічні дії з колективом.
<p>Пластичне інтонування і виконання ритмічно-танцювальних рухів.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>намагається</i> передати пластичними рухами характер музичного твору; - <i>намагається</i> виконувати ритмічно-танцювальні рухи; - <i>називає</i> елементарні музично-ритмічні рухи, що вивчались протягом року (*за допомогою вчителя); - <i>відповідає</i> рухами

	(енергійними, танцювальними, спокійними) на характер музики.
Музикування на дитячих музичних інструментах.	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>намагається</i> відтворити ритм найпростіших вправ, дитячих пісень тощо відповідно до інструкції вчителя; - <i>намагається</i> використовувати найпростіші навички гри в ансамблі; - <i>намагається</i> дотримуватися правил елементарного музикування (*за нагадуванням вчителя).
<p>Орієнтовний матеріал для сприймання: Українські народні пісні, «Гойда-гойда, гой»; «Ой, єсть в лісі калина», Я.Степовий; «Щебетала пташечка», Я.Степовий; українські веснянки і заклички; «Йди, йди дощику»; «Як діждемо літа»; «Ой, на горі жито»; «Журавель»; українські народні танці, «Гречаники»; «Мамин день», І.Арсеєва; «Мама співає», О.Тилічєєва; «Звучи, рідна мово!», А.Демиденко, О.Семенова; «Київ квітучий», Д.Давидюк, І.Кириліна; П.Чайковський, балет «Лускунчик», «Вальс квітів», «Іспанський танець», «Марш»; М.Лисенко, опера «Коза-дереза»; М.Римський-Корсаков, опера «Казка про царя Салтана», «Політ джмеля»; К.Стеценко, опера «Лисичка, Котик і Півник»; Д.Кабалевський, «Зайчик дратує ведмедика»; К.Дебюсі, ноктюрн «Хмари»; С.Прокоф'єв, «Казки старої бабусі» І.Беркович, Варіації на тему укр. нар. пісні «По дорозі жук, жук».</p> <p>Орієнтовний матеріал для виконання: Українські народні пісні, «Подоляночка»; «Ой, єсть в лісі калина», Я.Степовий; «Щебетала пташечка», Я.Степовий; «Засмучений зайчик», Я.Степовий; українські веснянки і заклички; «Галя по садочку ходила»; «Рідна мова», Ю.Косинський, Л. Бутуханова; «Сьогодні в мамі свято», А.Філіпенко, Т.Волгіна; «Києве мій», І.Шамо, Д.Луценко;</p>	

«Добрий день», Т.Майданович, Л.Бутуханова.

Матеріал для музикування та виконання в русі:

Українські народні пісні, «Іди, іди дощику»; «Журавель»; «Сонечко»; «Вийди, вийди, Іванку»; «Скок, скок, поскок»; «Кіт Опанас»; «Голубка»;

«Куй, куй, ковалі», В.Верховинець;

«Сонечко», В.Верховинець;

«По малину в сад підем», А.Філіпенко, Т.Волгіна.

Учитель може додавати або самотійно добирати інші музичні твори для сприймання, виконання та музикування з урахуванням сучасних напрацювань тощо.

Життєва компетентність

Учень /учениця:

- слухає і намагається розрізнити засоби музичної виразності;
- має уявлення про виражально-зображувальні можливості музики без засвоєння термінології ;
- уважно слухає і спостерігає за характером музичного твору;
- намагається виконувати рухові інструкції вчителя (передавати найпростіші музично-ігрові образи) під час інсценування дитячих пісень;
- намагається використовувати відповідну міміку за нагадуванням вчителя;
- намагається виділяти у творах елементи пісенності, танцювальності й маршовості;
- має уявлення про спільні та відмінні риси між мовою і музикою;
- намагається розуміти, щоб записати мову треба знати алфавіт, а щоб записати музику – ноти за допомогою вчителя;
- має уявлення про вплив тембру на яскравість інтонації без засвоєння термінології;
- розпізнає мелодію, тембри голосів та музичних інструментів за допомогою вчителя.

4 клас

Орієнтовний зміст навчального матеріалу	Предметно-орієнтовані компетентності
Змістова лінія «Розвиток музики»	
Музика як мистецтво, що не існує без розвитку.	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • має уявлення про музику як мистецтво, яке постійно розвивається; • намагається спостерігати за зміною настрою і характеру музики; • називає музичні твори, що звучали у класі та їх авторів (*за допомогою вчителя).
	<p>Учень/учениця:</p>

<p>Розвиток музики як процес відображення почуттів, настроїв, думок людини.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • має уявлення про прийоми розвитку музики (*без засвоєння термінології); • намагається порівнювати почуття, настрої, думки людини виражені в музичному творі; • називає музичні твори, що відображають почуття, настрої, думки людини; (*за допомогою вчителя).
<p>Виконавський розвиток.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • має уявлення про виконавський розвиток музики (*без засвоєння термінології); - намагається оцінити виконання музичного твору (*за допомогою вчителя).
<p>Сюжетний розвиток.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • має уявлення про сюжетний розвиток (*без засвоєння термінології); • намагається спостерігати за сюжетом музичного твору; • висловлює власне ставлення до сюжету музичних творів.
<p>Інтонаційно-мелодичний розвиток.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • має уявлення про інтонаційно-мелодичний розвиток (*без засвоєння термінології); • намагається спостерігати за розвитком музичного твору; називає музичні твори, що звучали у класі (*за допомогою вчителя).
<p>Жанровий розвиток.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • має уявлення про жанровий розвиток музики (*без засвоєння термінології); - намагається визначати жанри музики: опера, балет, симфонія (*за допомогою вчителя).
<p>Музична форма. Одночастинна форма як вираження одного характеру чи настрою.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • має уявлення про одночастинну музичну форму (*без засвоєння термінології); • намагається визначити форму

	<p>музичного твору (*за допомогою вчителя);</p> <ul style="list-style-type: none"> • намагається називати музичні твори, що звучали у класі та їх авторів (*за допомогою вчителя).
<p>Дво- і тричастинна форми як вираження двох різних станів, настроїв, характерів, їх структура.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • має уявлення про дво- і тричастинну форми (*без засвоєння термінології); • намагається розрізнити настрій і характер окремих частин музичного твору (*за допомогою вчителя); • намагається називати музичні твори, що звучали у класі та їх авторів (*за допомогою вчителя).
<p>Варіаційна форма як вираження поступового, послідовного розвитку, зміни одного характеру, настрою.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • має уявлення про форму варіації, де одна тема набуває поступового розвитку, зміни характеру і настрою (*без засвоєння термінології); • намагається вирізнити головну тему музичного твору (*за допомогою вчителя); • намагається порівнювати твори різної форми (*за допомогою вчителя).
<p>Виконавська і творча діяльність. Виконання пісень різного змісту і характеру.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - намагається виразно виконувати пісні; - намагається передати настрій і характері пісні; • намагається виділяти у творах елементи пісенності, танцювальності й маршовості; - намагається ритмічно і розбірливо відтворювати слова пісні; - намагається співати емоційно, виразно і злагоджено у дитячому ансамблі; - намагається дотримуватися правил співу і поведінки в процесі вивчення та колективного виконання пісень (*за нагадуванням учителя).
	<p>Учень/учениця:</p>

<p>Пластичне інтонування і виконання ритмічно-танцювальних рухів.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - намагається передавати пластичними рухами характер музичного твору; - намагається виконувати ритмічно-танцювальні рухи; - намагається називати елементарні музично-ритмічні рухи, що вивчались протягом року (*за допомогою вчителя); - намагається відповідати рухами (енергійними, танцювальними, спокійними) на характер музики.
<p>Створення темброво-ритмічних супроводів до пісень і танців.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - намагається відтворити простий ритмічний супровід плесканням, вистукуванням, тупотінням тощо; - намагається розрізнити тембр голосу жіночий/чоловічий; - намагається узгоджувати ритмічний супровід із словами пісень; - намагається узгоджувати власні ритмічні дії з колективом.
<p>Інсценування пісень.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - намагається виконувати роль у пісні; - намагається передати настрої і характер пісні (*за допомогою вчителя).
<p>Змістова лінія «Музика мого народу»</p>	
<p>Роль музики в житті народу.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • має уявлення про роль музики в житті народу (*без засвоєння термінології); • називає музичні твори, що звучали у класі (*за допомогою вчителя); • намагається висловити власне ставлення до змісту музичних творів (*за допомогою вчителя).
<p>Зв'язок музики з життям і побутом людини.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • має уявлення про зв'язок музики з життям народу (*без

	<p>засвоєння термінології);</p> <ul style="list-style-type: none"> • називає музичні твори, що звучали у класі (*за допомогою вчителя); • намагається висловити власне ставлення до змісту музичних творів (*за допомогою вчителя).
Джерела і традиції української народної музичної творчості.	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • має уявлення про джерела і традиції української народної музичної творчості (*без засвоєння термінології); • називає музичні твори, що звучали у класі (*за допомогою вчителя); • намагається висловити власне ставлення до змісту музичних творів (*за допомогою вчителя).
Колискова пісня.	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • має уявлення про колискові пісні (*без засвоєння термінології); • називає музичні твори, що звучали у класі (*за допомогою вчителя); • намагається висловити власне ставлення до музичних творів (*за допомогою вчителя).
Дитячий фольклор (дражнили, лічилки, забавлянки).	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • має уявлення про дитячий фольклор (*без засвоєння термінології); • називає музичні твори, що звучали у класі; • намагається висловити власне ставлення до музичних творів (*за допомогою вчителя).
Календарно-обрядові пісні.	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • має уявлення про календарно-обрядові пісні (*без засвоєння термінології); • називає музичні твори, що звучали у класі; • намагається висловити власне ставлення до музичних творів (*за

<p>Виконавська і творча діяльність.</p> <p>Виконання пісень різного змісту і характеру.</p>	<p>допомогою вчителя).</p> <p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - намагається виразно виконувати пісні; - намагається передати настрої і характері пісні; - намагається ритмічно і розбірливо відтворити слова пісні; - намагається співати емоційно, виразно і злагоджено у дитячому ансамблі; • намагається дотримуватися правил співу і поведінки в процесі вивчення та колективного виконання пісень; • намагається оцінити власний спів та спів однокласників (*за підтримки вчителя).
<p>Пластичне інтонування і виконання ритмічно-танцювальних рухів.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - намагається передати пластичними рухами характер музичного твору; - намагається виконувати ритмічно-танцювальні рухи; - намагається називати елементарні музично-ритмічні рухи, що вивчались протягом року; - намагається відповідати рухами (енергійними, танцювальними, спокійними) на характер музики.
<p>Створення темброво-ритмічних супроводів до пісень і танців.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - намагається відтворити простий ритмічний супровід плесканням, вистукуванням, тупотінням тощо; - намагається розрізнити тембр голосу жіночий / чоловічий; - намагається узгоджувати ритмічний супровід із словами пісень (*за підтримки вчителя); - намагається узгоджувати власні ритмічні дії з колективом (*за підтримки вчителя).

Орієнтовний матеріал для сприймання:

Українські народні пісні, «Ой, весна-красна»

«Верховино, світку ти наш»; «Ягілочка»

Українські народні танці, «Метелиця»;

Е.Гріг, «Навесні»; «Пісня Сольвейг»;

Г.Майборода, «Гуцульська рапсодія»;

Р.Щедрін, балет «Горбоконик», «Купання в котлах»;

М.Лисенко, опера «Зима і весна», хор «А вже весна»;

Р.Щедрін, балет «Горбоконик», уривки «Ніч», «Золоті рибки», «Цар Горох»;

І.Беркович, Варіації на тему укр.нар.пісні «По дорозі жук, жук»;

М.Ризоль, Варіації на тему укр.нар.пісні «Ой, на горі жито»;

В.Моцарт, «Рондо в турецькому стилі»;

Ф.Шопен, Прелюдія № 7; Прелюдія № 20.

Орієнтовний матеріал для виконання:

Українські народні пісні, «Коло млину калину»; «Пташок викликаю»;

«Грицю, Грицю, до роботи»; «Ягілочка»; «Ой на горі жито»;

«Щебетала пташечка»; «Подоляночка»;

«Узяла лисичка скрипку», А.Філіпенко;

«Подарунок мамі», М.Катричко;

«Писанка», Т.Димань.

Матеріал для музикування та виконання в русі:

Пісні-ігри, «Котик-мишка»;

«Сива шапка», «У вишневому садочку», «Шум», В.Верховинець;

Хороводи, «Розлилися води»; «Й озеро велике є»;

«Святковий хоровод», А.Павлюк;

українська веснянка «Вийди, вийди, Іванку»;

українські троїсті музики (на вибір учителя);

українські народні пісні, «По дорозі жук, жук»; «Король по городу ходить»; «Каша»;

«Бігла кізка топитися»; «Мости»;

«Ой на горі льон», Я.Степовий.

Учитель може додавати або самостійно добирати інші музичні твори для сприймання, виконання та музикування з урахуванням сучасних напрацювань тощо.

Життєва компетентність**Учень /учениця:**

- має уявлення про музику як мистецтво, яке постійно розвивається;
- намагається спостерігати за зміною настрою і характеру музики;
- має уявлення про виконавський розвиток музики (без засвоєння термінології);
- намагається спостерігати за сюжетом музичного твору;
- має уявлення про колискові пісні;
- називає музичні твори, що звучали у класі (за допомогою вчителя);

- намагається виразно виконувати пісні;
- намагається передати настрій і характері пісні;
- намагається ритмічно та розбірливо відтворити слова пісні;
- називає музичні твори, що звучали у класі;
- намагається висловити власне ставлення до музичних творів (за допомогою вчителя);
- має уявлення про джерела й традиції української народної музичної творчості.

ФІЗКУЛЬТУРНА ГАЛУЗЬ

Фізична культура

Пояснювальна записка

Здоров'яформуюча та здоров'язберігаюча функції фізичної культури дітей із порушеннями інтелектуального розвитку на сучасному етапі розвитку українського суспільства набувають великого значення у зв'язку з зростанням захворюваності, погіршенням фізичного розвитку та фізичної підготованості школярів. І важливим завданням навчально-виховного процесу є забезпечення формування здоров'язбережувальної компетентності школярів із порушенням інтелектуального розвитку, як вагомого аспекту оптимізації їх навчальної і практичної діяльності, подальшої соціальної адаптації.

Для забезпечення всебічного розвитку дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами суттєве значення має здоровий спосіб життя та його складники, особливо – оптимальний режим організованої фізкультурної рухової активності, який сприяє формуванню здоров'я, підвищенню адаптаційного потенціалу учня. У зв'язку з цим набуває актуальності питання оптимізації навчання школярів з інтелектуальними порушеннями, що відповідає умовам впровадження концепції Нової української школи.

Основною метою навчального предмету «Фізична культура» є: формування умінь і навичок здорового способу життя, гармонізація психофізичного розвитку та корекція його порушень, всебічний розвиток особистості, забезпечення оптимальної адаптації учнів до фізичних і соціальних умов довкілля.

Мета реалізується вирішенням наступних взаємопов'язаних *завдань*:

- зміцнення здоров'я, сприяння гармонійному психофізичному розвитку учнів;
- розвиток функціональності та компенсаторних можливостей аналізаторів і міжаналізаторних зв'язків;
- попередження та корекція вад психофізичного розвитку, вторинних порушень;
- формування достатнього рівня практичних умінь і навичок;
- розвиток рухових якостей (витривалості, гнучкості, спритності, сили, швидкості), розвиток відчуття темпу та ритму;
- мовленнєвий розвиток, збагачення та конкретизація активного та пасивного словника;

- формування основ знань про особисту гігієну, здоровий спосіб життя, фізичне вдосконалення, як невід'ємні складові загальної культури людини;
- формування потреби до занять фізичною культурою і спортом, здорового способу життя;
- формування позитивної соціальної поведінки учнів: виховання морально-вольових якостей, комунікативних навичок, культури спілкування; формування адекватної самооцінки тощо.

Засобами фізичної культури є фізичні вправи (основний засіб), гігієнічні та природні чинники:

- фізичні вправи: гімнастичні, елементарні спортивно-прикладні вправи та ігри;
- гігієнічні чинники: дотримання режиму сну та харчування, гігієни тіла, рухової активності та відпочинку тощо;
- природні чинники: сонячне опромінення в процесі фізичного виховання та сонячні ванни як чинник загартування; аерація під час занять та повітряні ванни як чинник загартування; загальні та часткові обливання, обтирання, купання.

Специфіка навчального предмету «Фізична культура» початкової ланки освіти дітей із порушеннями інтелектуального розвитку зумовлена особливостями психофізичного розвитку дітей, викликаними враженням центральної нервової системи, різними ступенями інтелектуальної недостатності (як легким, так і помірним). Процес навчання ускладнюється наявністю крім основних, інших вад: порушення опорно-рухового апарату, зниження зору, порушення мови та мовлення, наявність психопатоподібних станів тощо. Такі поєднання ведуть до ще більш вираженої своєрідності психофізичного розвитку учнів. Потрібно відзначити, що контингент спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку неоднорідний за віком, станом здоров'я, особливостями психофізичного розвитку, наявністю та якістю дошкільної підготовки та здатністю до навчання. У представленій програмі орієнтовні досягнення учнів з порушеннями інтелектуального розвитку помірного ступеня виділені зірочкою (*).

Все це зумовлює необхідність здійснення індивідуального та диференційованого навчання. Корекційно-розвиткова спрямованість освітнього процесу визначається наявністю індивідуальних психофізичних порушень учнів. У процесі провадження освітньої діяльності педагог має орієнтуватись на стан здоров'я конкретного учня, беручи до уваги висновки медичних оглядів. Варто зауважити значення лікарсько-педагогічного спостереження, індивідуального контролю та регулювання фізичного та психоемоційного навантаження дітей, згідно їх індивідуальним можливостям, що набуває особливого значення при роботі з учнями підготовчої і спеціальної медичних груп.

Саме тому необхідним є забезпечення *педагогічного контролю* в процесі фізичного виховання: з метою перевірки правильності та рівня засвоєння знань,

умінь і навичок учнів; контролю адекватності фізичного навантаження індивідуальним можливостям учнів. Потрібно відзначити важливість постійного вдосконалення та контролю правильності техніки виконання фізичних вправ та не допущення стресового фізичного навантаження на дітей під час занять з фізичної культури.

При вирішенні завдання корекції порушень психофізичного розвитку дітей даної категорії особливу увагу звертають на розвиток координаційних здібностей, здатності до цілеспрямованих дій, обсягу та стійкості уваги, мисленневих операцій, на мовленнєвий розвиток. Для корекції психоемоційного стану учнів важливим є застосування елементів музикотерапії та кольоротерапії. З метою зменшення рівня навантаження та стомлюваності учнів; підвищенню рівня сприйняття ними навчального матеріалу, розумової та фізичної працездатності; вдосконаленню рухових умінь; розвитку рухових якостей та вихованню комунікативних навичок доцільно збільшення часу на проведення коригуючих і розвиваючих ігор, що включають елементи загальнорозвиваючих, коригуючих і спортивно-прикладних вправ.

Вагоме місце в змісті програми належить мовленнєвому розвитку школярів: збагаченню та конкретизації активного та пасивного словника, розвитку комунікативних умінь, що є основою для набуття учнями досвіду спілкування та формування позитивних особистісних якостей. У контексті ідеї соціалізації дітей з легким, а особливо – з помірним ступенем інтелектуальних порушень, особлива роль надається розвитку як вербальної, так і невербальної їх комунікації. Головне при цьому – задіяти всі існуючі можливості для спілкування.

Оцінювання навчальних досягнень з фізичної культури школярів спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку визначає ступінь формування їх здоров'язбережувальної компетентності, здійснюється вербально та передбачає врахування особистих здобутків дітей протягом чверті / навчального року. При оцінюванні навчальних досягнень з фізичної культури потрібно відзначити важливість індивідуального та диференційованого підходу, індивідуального контролю та регулювання фізичного та психоемоційного навантаження, дотримання індивідуальних лікарських протипоказань.

Учні, віднесені за станом здоров'я до підготовчої групи, виконують програму основної, за винятком індивідуально протипоказаних вправ. Учні, віднесені за станом здоров'я до спеціальної медичної групи, займаються за спеціальною програмою лікувальної фізичної культури та мають два додаткових заняття. Оцінювання навчальних досягнень цих учнів здійснюється за параметрами «зараховано» чи «не зараховано».

Щодо змістових ліній представленої типової освітньої програми, що визначають навчальну діяльність, це – «Рухова діяльність», «Ігрова та змагальна діяльність», «Комунікативна діяльність».

Змістова лінія «Рухова діяльність» визначає належний рівень оволодіння учнями знаннями, уміннями і навичками на уроках, фізкультурно-оздоровчих заходах у режимі дня та в процесі проведення фізкультурно-

масових заходів. При цьому особлива увага надається підвищенню мотивації рухової діяльності, формуванню навичок рухової діяльності, розвитку фізичних якостей, профілактиці та корекції порушень психофізичного розвитку та дозуванню фізичних навантажень молодших школярів.

Змістова лінія «Ігрова та змагальна діяльність» передбачає формування у школярів знань, умінь і навичок, необхідних для участі в рухливих іграх різного рівня інтенсивності, естафетах і змаганнях. Особливо важливим є виховання у учнів активності; здатності до оцінювання та контролю власних дій, здатності до оцінювання та контролю дій інших гравців; здатності до співпраці з педагогами та іншими учнями.

Змістова лінія «Комунікативна діяльність» передбачає сприяння гармонізації, корекцію комунікативного розвитку, що сприяє подальшій соціальній адаптації та інтеграції в українське суспільство школярів. Важливим є розвиток здатності до сприймання зверненого мовлення вчителя та однокласників, знань і навичок способів взаємодії з оточуючими й окремими людьми та подіями в процесі занять; формування навички спілкування з іншими учнями та вчителем; навички узгодження своїх дій з діями товаришів і вчителя; навички контролю своєї поведінки.

Орієнтовний зміст і результати навчання

3 клас

Орієнтовний зміст навчального матеріалу	Предметно-орієнтовані компетентності
Змістова лінія «Рухова діяльність»	
<p>Руховий режим дня учня 3-го класу. Застосування засобів фізичного виховання (фізичних вправ, гігієнічних та природних чинників) з метою зміцнення здоров'я учнів, підвищення їх працездатності, формування правильної постави.</p> <p>*Значення фізичних вправ для здоров'я дитини.</p> <p>*Руховий режим дня учня.</p> <p>*Ранкова гігієнічна гімнастика та її значення у режимі дня учня.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - виявляє інтерес та звичку до занять фізичною культурою (за вказівкою вчителя); - має уявлення про руховий режим дня учня 3-го класу (за допомогою чи при підказці вчителя); - дотримується правил підготовки до занять, правил поведінки та гігієни на уроках фізичної культури (за вказівкою вчителя); - має елементарне уявлення про застосування засобів фізичного виховання (фізичних вправ, гігієнічних та природних чинників) з метою зміцнення здоров'я учнів, підвищення їх працездатності, формування правильної постави (за допомогою чи при підказці вчителя); <p>*здійснює підготовку до уроку фізичного виховання (за допомогою</p>

	<p>чи при підказці вчителя); <i>*має</i> елементарне уявлення про руховий режим дня учня 3-го класу; значення фізичних вправ для здоров'я дитини; ранкову гігієнічну гімнастику та її значення у режимі дня учня (за допомогою вчителя).</p>
<p>Сприйняття зверненого мовлення вчителя та практичного матеріалу.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Сприймає</i> звернене мовлення вчителя (за підказкою чи за вказівкою вчителя); • <i>використовує</i> засвоєний словник в межах знайомого мовленнєвого матеріалу (за підказкою вчителя); • <i>відповідає</i> на запитання в межах знайомого мовленнєвого матеріалу (за допомогою чи за підказкою вчителя); <p><i>*сприймає</i> звернене мовлення вчителя (за допомогою вчителя); <i>*використовує</i> засвоєний словник в межах зрозумілого мовленнєвого матеріалу, застосовуючи доступну форму (усне, жестове) мовлення (за допомогою вчителя).</p>
<p>Терміни з предмету фізична культура.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Сприймає</i> терміни з предмету фізична культура (за допомогою чи за підказкою вчителя); <p><i>*сприймає</i> елементарні терміни з предмету фізична культура (за допомогою вчителя).</p>
<p>Дихальні вправи.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Розрізняє</i> основні часові та просторові характеристики рухових дій (при підказці вчителя); • <i>здійснює</i> діафрагмальне дихання у спокої (за допомогою чи наслідуючи вчителя); • <i>виконує</i> динамічні дихальні вправи (наслідуючи вчителя); <p><i>*розрізняє</i> основні часові та просторові характеристики рухових дій (за допомогою вчителя); <i>*виконує</i> динамічні дихальні вправи (за допомогою вчителя).</p>

<p>Вправи на розтягування.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Називає</i> основні частини тіла, задіяні при виконанні фізичної вправи; основні просторові характеристики рухової дії (за допомогою чи за підказкою вчителя); - <i>виконує</i> максимальні нахили тулуба до правої та лівої стопи (з рухами рук у тому ж напрямку) (наслідуючи чи за показом учителя); - <i>виконує</i> рухи руками за великою амплітудою з предметами (за показом чи наслідуючи вчителя); - <i>вміє</i> узгоджувати дихання з виконанням вправ (наслідуючи чи за показом учителя); *<i>вміє</i> узгоджувати дихання з фазами рухів (за допомогою вчителя); *<i>виконує</i> махи руками з предметами та без них (за допомогою чи наслідуючи учителя).
<p>Вправи на розслаблення.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Має</i> уявлення про окремі гімнастичні вправи (за допомогою чи при підказці вчителя); - <i>виконує</i> вібрації та струси руками, ногами у в.п. стоячи, сидячи та лежачи (за допомогою чи за показом вчителя); - <i>виконує</i> посилене стискання пальців рук (і ніг) з наступним їх розслабленням і струсами (за допомогою чи наслідуючи вчителя); *<i>виконує</i> легкий струс однієї ноги при опорі на другу (почергово) (за допомогою вчителя).
<p>Вправи для розвитку координаційних здібностей.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Здійснює</i> вис стоячи, вис присівши; максимальні нахили тулуба до правої та лівої стопи (з рухами рук у тому ж напрямку) (за показом учителя); - <i>виконує</i> переكات убік з упору присівши на колінах в групуванні та прогнувшись; переكات назад з упору присівши; переكات уперед з упору присівши (за допомогою чи наслідуючи учителя);

	<ul style="list-style-type: none"> - виконує напівшпагат з різними положеннями рук, шпагат правою та лівою ногою (за допомогою вчителя); - виконує стійку на лопатках перекатом назад з упора присівши (наслідуючи чи за показом учителя); - виконує присідання та вставання з мішечком з піском (300 г) чи з іншим предметом на голові (наслідуючи чи за показом учителя); - вміє узгоджувати дихання з виконанням вправ (наслідуючи чи за показом учителя); *виконує упор стоячи на колінах; легкий струс однієї ноги при опорі на другу (почергово) (за допомогою чи наслідуючи вчителя); *виконує ходьбу обмеженою площиною (по «коридору» на підлозі); вправи для розвитку гнучкості (наприклад, «Лук», «Чоло-коліно») (за допомогою учителя); *вміє узгоджувати дихання з фазами рухів (за допомогою вчителя).
Стройові вправи.	<ul style="list-style-type: none"> - Використовує спортивну термінологію (за допомогою вчителя); - сприймає та виконує команди вчителя (за допомогою чи при підказці вчителя); - відповідає на короткі запитання за темою уроку (за допомогою чи при підказці вчителя); - знає своє місце в строю (за вказівкою вчителя); - виконує ходьбу по діагоналі, за орієнтирами, протиходом, розмикання та змикання приставним кроком (за допомогою чи наслідуючи вчителя); - виконує повороти на місці праворуч, ліворуч (стрибком та переходом), повороти за орієнтирами (за допомогою чи наслідуючи вчителя);

	<ul style="list-style-type: none"> - <i>дотримується</i> послідовності виконання вправ (за допомогою чи за показом учителя); - <i>вміє</i> узгоджувати дихання з фазами рухових дій (наслідуючи чи за показом учителя); *<i>здійснює</i> рівняння в шерензі та колоні (за допомогою вчителя); *<i>знає</i> своє місце в строю (за допомогою чи за вказівкою вчителя); *<i>вміє</i> узгоджувати дихання з фазами рухових дій (за допомогою вчителя); *<i>сприймає</i> та <i>виконує</i> команди вчителя (за допомогою вчителя).
Ритмопластичні вправи.	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Сприймає</i> використане наочне приладдя (кіно-, відеозапис, світлосигналізацію, фотографії, плакати, картки, таблички, тощо) (за допомогою чи при підказці вчителя); - <i>розрізняє</i> основні динамічні та просторові ознаки рухових дій; основні якісні ознаки використаних на уроці предметів (за допомогою чи при підказці вчителя); - <i>називає</i> задіяні при виконанні вправ основні частини тіла та предмети (за допомогою чи при підказці вчителя); - <i>виконує</i> приставний крок та крок галопу з різними положеннями рук, перемінний крок, танцювальний крок на кінчиках пальців (за допомогою чи за показом учителя); - <i>виконує</i> рухи руками за великою амплітудою з предметами (різнокольоровими гімнастичними стрічками, гімнастичними булавами, прапорцями, м'ячами тощо) та без них під музично-ритмічний супровід (з використанням п'єс з яскраво вираженим ритмічним малюнком і темпом) (наслідуючи чи за показом учителя); - <i>співпрацює</i> в парі, в групі (за допомогою чи при підказці вчителя);

	<ul style="list-style-type: none"> - <i>емоційно</i> реагує на виконання ритмопластичних вправ (під контролем учителя); - <i>вміє</i> узгоджувати дихання з виконанням вправи (за допомогою чи при підказці вчителя); *<i>сприймає</i> використане наочне приладдя (кіно-, відеозапис, світлосигналізацію, фотографії, плакати, таблички тощо) (за допомогою вчителя); *<i>розрізняє</i> основні динамічні та просторові ознаки рухових дій; основні якісні ознаки використаних на уроці предметів (за допомогою вчителя); *<i>виконує</i> ходьбу з зупинками в кінці музично-ритмічної фрази (за допомогою чи наслідуючи вчителя); *<i>виконує</i> махи руками з предметами (різнокольоровими іграшками, м'ячами, гімнастичними стрічками тощо) та без них під музично-ритмічний супровід з яскраво вираженим ритмічним малюнком (за допомогою чи наслідуючи вчителя).
<p>Вправи з використанням гімнастичних предметів і приладів.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Має</i> уявлення про тілобудову людини (при підказці вчителя); - <i>вміє</i> проводити елементарний аналіз своїх дій та дій інших учнів (за допомогою вчителя); - <i>використовує</i> спортивну термінологію (за допомогою вчителя); - <i>сприймає</i> та <i>повторює</i> за вчителем слова-ознаки конкретного предмета чи дії (за вказівкою вчителя); - <i>виконує</i> присідання та вставання з мішечком з піском (300 г) чи з іншим предметом на голові (за допомогою чи наслідуючи вчителя); - <i>здійснює</i> зміну положення та виконання елементів гімнастичних та спортивно-прикладних вправ з

	<p>предметами (різнокольоровими гімнастичними стрічками, іграшками, м'ячами тощо) (за допомогою чи за показом учителя);</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>виконує</i> ходьбу гімнастичною лавою з мішечком з піском (предметом) на голові; кидання вгору та ловля малого м'яча однією рукою; котіння та кидання м'яча між ногами (потягнувшись попередньо вгору); ходьбу гімнастичною лавою з предметом (предметами) в руках (за показом чи наслідуючи вчителя); - <i>виконує</i> елементи баскетболу, волейболу, футболу (за допомогою чи наслідуючи вчителя); <p><i>*вміє</i> узгоджувати свої дії з діями інших учнів (за допомогою вчителя).</p> <p><i>*виконує</i> котіння та кидання м'яча між ногами; вставання в обруч на коліна, підняття обруча вгору (за допомогою чи наслідуючи вчителя).</p>
Кистьова та пальчикова гімнастика.	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Розрізняє</i> основні частини тіла, задіяні при проведенні виконанні вправи (при підказці вчителя); - <i>називає</i> пальці кисті (за допомогою чи при підказці вчителя); - <i>вміє</i> узгоджувати дихання з виконанням вправи (за показом чи при підказці вчителя); - <i>виконує</i> відведення та приведення пальців на двох руках одночасно (з зоровим контролем та без нього) (за допомогою чи наслідуючи вчителя); - <i>виконує</i> мудру «Зуб дракона» (за допомогою вчителя); <p><i>*розрізняє</i> основні частини тіла, задіяні при проведенні конкретної рухової дії (за допомогою вчителя);</p> <p><i>*виконує</i> відведення та приведення пальців однієї руки (правої, лівої) (за допомогою чи наслідуючи учителя);</p> <p><i>*вміє</i> узгоджувати дихання з виконанням фізичної вправи (за</p>

Імітаційні вправи	<p>допомогою вчителя).</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Розрізняє</i> пози тварин та зображення, продемонстровані за допомогою наочних посібників (кіно-, відеозапис, фотографії, плакати, таблички тощо) (за допомогою чи за підказкою вчителя); - <i>називає</i> зображення знайомих тварин і предметів, продемонстровані за допомогою наочних посібників; основні їх якісні характеристики; просторові характеристики переміщення (за допомогою чи при підказці вчителя); - <i>має</i> уявлення про позитивні та негативні емоції (при підказці вчителя); - <i>розрізняє</i> основні частини тіла, задіяні при проведенні фізичної вправи (при підказці вчителя); - <i>використовує</i> здобуті рухові навички (ходьба, стрибки, повзання тощо) для імітації окремих тварин, предметів, особливостей діяльності людини: імітацію рухів курки (курчати / півня), чаплі, лиса; рухів вітряка; гри на піаніно; повітряної кульки (за допомогою чи за показом учителя); - <i>виявляє</i> адекватну емоційну реакцію при проведенні імітаційних вправ (під контролем учителя); <p><i>*сприймає</i> використане наочне приладдя (кіно-, відеозапис, світлосигналізацію, фотографії, плакати, таблички тощо) (за допомогою вчителя);</p> <p><i>*має</i> елементарне уявлення про позитивні та негативні емоції (за допомогою вчителя);</p> <p><i>*розрізняє</i> основні частини тіла, задіяні при проведенні фізичної вправи (за допомогою вчителя);</p> <p><i>*здійснює</i> імітацію рухів пса (за</p>
-------------------	--

<p>Спортивно-прикладні вправи.</p>	<p>допомогою учителя).</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Має</i> уявлення про значення легкоатлетичних вправ для здоров'я людини; про відновлення після виконання вправи (за допомогою чи за підказкою учителя); - <i>дотримується</i> правил поведінки, гігієни та техніки безпеки під час занять легкою атлетикою (за допомогою чи за підказкою учителя); - <i>розрізняє та називає</i> основні просторові характеристики рухових дій та задіяні в них основні частини тіла (за допомогою чи за підказкою учителя); - <i>виконує</i> ходьбу: по діагоналі, за орієнтирами, протиходом; приставним кроком (з різними положеннями рук), по гімнастичній лаві з предметом (предметами) в руках; по гімнастичній лаві з мішечком з піском (предметом) на голові; по рейці гімнастичної лави; підлогою за мітками (наслідуючи чи за показом учителя); - <i>виконує</i> біг: на короткі дистанції з різних в.п.; на швидкість (10, 30 м); на місці з високим підніманням стегна; широким кроком через покладені предмети; зі зміною напрямку за командою (сигналом) вчителя; в «коридорчику» (40-50 см); повільний на дистанцію 300 м (наслідуючи чи за показом учителя); - <i>виконує</i> елементи баскетболу, волейболу, футболу (наслідуючи чи за показом учителя); - <i>здійснює</i> стрибки: у довжину з місця поштовхом обох ніг на дальність; у довжину з місця поштовхом обох ніг на точність; у довжину з розбігу через перешкоду (h=40 см); з навівприсіду; на двох ногах з поворотами праворуч \ ліворуч; у висоту з прямого розбігу; у
------------------------------------	---

глибину ($h=70$ см) із м'яким приземленням; через коротку скакалку на місці на одній нозі з переміщенням вперед (за допомогою чи за показом учителя);

- *виконує* метання: м'яча через мотузку, підвішену на $h=2-3$ м; кидання та ловля малого м'яча однією рукою; м'яча ($d=15-20$ см) однією рукою (чергуючи руки) на дальність; метання мішечків з піском ($m=300$ г) правою та лівою руками в горизонтальну ціль; метання малого м'яча в стінку (на дальність відскоку). Елементи баскетболу (ведення м'яча (сидячи на лаві, стоячи), ловля м'яча однією рукою); елементи волейболу (нижня пряма подача) (наслідуючи чи за показом учителя);
- *виконує* лазіння: перелізання через перешкоду з опорною ногою (наприклад, гімнастичну лаву); довільне лазіння на гімнастичній стінці праворуч/ ліворуч (ноги на 1-3-ій рейці);
- *виконує* повзання: по гімнастичному мату (праворуч/ліворуч); по гімнастичній лаві різнойменним способом/ однойменним способом; по гімнастичному мату з підповзанням під перешкодами ($h=40 - 45$ см.) (за допомогою чи наслідуючи вчителя);
- *вміє* узгоджувати свої дії з діями іншого учня, групи (за допомогою чи за підказкою вчителя);
- *вміє* узгоджувати дихання з виконанням вправ (наслідуючи чи за показом учителя);

*має елементарне уявлення про правильну поставу; про старт і фініш (за допомогою вчителя);

*виконує ходьбу: в напівприсіді; з високим підніманням стегна; обмеженою площиною (за допомогою

	<p>чи наслідуючи учителя);</p> <p><i>*виконує</i> біг: навздогін (за допомогою чи за показом учителя);</p> <p><i>*виконує</i> стрибки: багатоскоки; в довжину з місця (за допомогою вчителя);</p> <p><i>*виконує</i> метання: підкидання та ловля великого м'яча (обома руками) (за допомогою чи наслідуючи учителя);</p> <p><i>*виконує</i> лазіння: перелізання через перешкоду з опорною ногою (наприклад, гімнастичну лаву); довільне лазіння на гімнастичній стінці праворуч/ліворуч (ноги на 1-3-ій рейці) (за допомогою чи наслідуючи вчителя);</p> <p><i>*здійснює</i> повзання: по гімнастичному мату, оминаючи перешкоди (за допомогою чи наслідуючи вчителя);</p> <p><i>*вміє</i> узгоджувати дихання з виконанням вправ (за допомогою чи наслідуючи вчителя).</p>
Рухливі ігри.	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Має уявлення</i> про правила та зміст розучених ігор; про позитивні та негативні емоції (за допомогою чи за вказівкою вчителя); - <i>дотримується</i> правил поведінки та безпеки при проведенні ігор (під контролем учителя); - <i>називає</i> основні частини тіла та предмети, задіяні при проведенні рухливої гри (за допомогою чи при підказці вчителя); - <i>виконує</i> ходьбу, біг, стрибки, лазіння та повзання в ігрових ситуаціях (за показом учителя); - <i>вміє</i> грати в 6-7 рухливих ігор (за допомогою чи під контролем учителя); - <i>дотримується</i> послідовності виконання рухових дій (за допомогою чи за показом учителя); - <i>вміє</i> узгоджувати фази дихання з

	<p>виконанням рухів (за показом чи за підказкою вчителя);</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>адекватно</i> емоційно реагує на ігрові ситуації (під контролем учителя); - <i>адекватно</i> спілкується (запитує, просить тощо) з іншими дітьми під час проведення гри (за допомогою чи при підказці вчителя); - <i>вміє</i> узгоджувати свої дії з діями інших учнів (за допомогою чи при підказці вчителя); <p>*<i>має</i> елементарне уявлення про правила та зміст розучених ігор (за допомогою вчителя);</p> <p>*<i>розрізняє</i> основні частини тіла, задіяні при проведенні гри (за допомогою вчителя);</p> <p>*<i>дотримується</i> правил поведінки та безпеки при проведенні ігор (під контролем учителя);</p> <p>*<i>має</i> елементарне уявлення про позитивні та негативні емоції (за допомогою вчителя);</p> <p>*<i>вміє</i> грати в 3-4 рухливі гри (за допомогою вчителя);</p> <p>*<i>вміє</i> узгоджувати свої дії з діями інших учнів (за допомогою чи при підказці вчителя).</p>
Змістова лінія «Ігрова та змагальна діяльність»	
<p>Рухливі ігри, естафети, змагання. Українські народні ігри.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Має</i> уявлення про правила поведінки та гігієни при проведенні рухливих ігор; правила безпеки при виконанні рухових дій; зміст розучених ігор (за допомогою чи за підказкою вчителя); • <i>бере участь</i> у рухливих іграх, естафетах і змаганнях різного рівня тренувального навантаження (відповідно до індивідуальних психофізичних можливостей) (за допомогою чи під контролем учителя); • <i>бере участь</i> у різних змаганнях,

	<p>фестивалях народних розваг і ігор, фізкультурних святах, Днях здоров'я та фізичної культури тощо</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>дотримується</i> правил поведінки, гігієни та техніки безпеки (за допомогою чи за вказівкою вчителя); • <i>вміє</i> узгоджувати свої дії з діями інших гравців (за допомогою чи наслідуючи вчителя); • <i>вміє</i> узгоджувати дихання з фазами рухів (за допомогою чи наслідуючи вчителя); • <i>емоційно</i> реагує на процес і результат рухливої гри (під контролем учителя); <p><i>*має уявлення</i> про хід гри, її початок і закінчення; правила та зміст розучених ігор (за допомогою вчителя);</p> <p><i>*має уявлення</i> про правила поведінки та гігієни при проведенні рухливих ігор і змагань; правила безпеки при виконанні рухових дій (за допомогою вчителя);</p> <p><i>*розрізняє</i> основні частини тіла, задіяні при проведенні гри (за допомогою вчителя);</p> <p><i>*бере участь</i> у фестивалі народних розваг і ігор, фізкультурних святах, Днях здоров'я та фізичної культури тощо (за допомогою вчителя);</p> <p><i>*старається</i> узгоджувати свої дії з діями інших учнів (за допомогою вчителя);</p> <p><i>*вміє</i> узгоджувати дихання з фазами рухів (за допомогою вчителя).</p>
Змістова лінія «Комунікативна діяльність»	
<p>Уроки фізичної культури, фізкультурно-оздоровчі заходи в режимі дня, фізкультурно-масові заходи.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>Сприймає</i> звернене мовлення вчителя та однокласників (за підказкою чи за вказівкою вчителя); – <i>має уявлення</i> про способи взаємодії з оточуючими й окремими людьми та подіями (за допомогою чи

	<p>за підказкою вчителя);</p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>спілкується</i> (питає, відповідає, передає потрібні предмети тощо) з іншими учнями та вчителем в процесі підготовки до уроку чи рухової дії (відповідно до індивідуальних психофізичних можливостей); • <i>використовує</i> засвоєний словник в межах зрозумілого мовленнєвого матеріалу, застосовуючи його в процесі уроку (за допомогою чи за підказкою вчителя); – <i>намагається узгоджувати</i> свої дії з діями товаришів і вчителя (з допомогою чи під контролем учителя); <i>*використовує</i> засвоєний словник в межах зрозумілого мовленнєвого матеріалу, застосовуючи доступну форму (усне, жестове) мовлення (за допомогою вчителя); <i>*намагається узгоджувати</i> свої дії з діями інших учнів (за допомогою вчителя); <i>*дотримується</i> правил поведінки, гігієни та техніки безпеки на заняттях (за допомогою вчителя).
--	---

Життєва компетентність

Учень/учениця:

- *виявляє* інтерес до занять фізичною культурою (за підказкою чи за вказівкою вчителя);
- *має* уявлення про окремі фізичні вправи, розучені на уроці (за підказкою вчителя);
- *має* уявлення про правильну поставу та її значення для здоров'я людини; загартування та попередження переохолодження (за підказкою вчителя);
- *має* уявлення про ранкову гімнастику, її значення для здоров'я людини (за вказівкою чи під контролем учителя);
- *має* уявлення про основні просторові та часові характеристики переміщення; тілобудову (основні частини тіла людини); про основні емоції та почуття; дружбу та взаємодопомогу (за підказкою вчителя);
- *дотримується* вимог до спортивної форми та взуття (за вказівкою чи під контролем учителя);
- *сприймає* звернене мовлення вчителя, зосереджуючи увагу на органах

- артикуляції та жестах учителя (за допомогою чи за вказівкою вчителя);
- *сприймає* текст (слова, фрази) на табличках тощо; *читає* таблички (за допомогою чи при підказці вчителя);
  - *відповідає* на короткі запитання в межах знайомого мовленнєвого матеріалу (за допомогою чи за підказкою вчителя);
  - *розуміє* зміст сприйнятого знайомого мовленнєвого матеріалу (за допомогою чи за вказівкою вчителя);
  - *використовує* основну спортивну термінологію (за допомогою чи за підказкою вчителя);
  - *називає* основні частини тіла, задіяні при виконанні вправи; основні просторові, часові та динамічні характеристики виконаної рухової дії (за допомогою чи за підказкою вчителя);
  - *здаден спілкуватись* (запитувати, відповідати, просити тощо) з іншими учнями та вчителем в процесі уроку (відповідно до індивідуальних психофізичних можливостей);
  - *здаден розрізняти* зображення окремих емоційних станів (за допомогою чи при підказці вчителя);
  - *здаден розрізняти* використані предмети за розміром, формою, кольором (за допомогою чи за підказкою вчителя);
  - *вміє узгоджувати* фази дихання з виконанням вправи (за допомогою чи наслідуючи вчителя);
  - *виконує* елементи фізичних вправ і окремі фізичні вправи (за допомогою чи за показом учителя);
  - *здаден виконувати* прості поєднання фізичних вправ (за допомогою чи за показом учителя);
  - *здаден дотримуватись* послідовності виконання вправ (за допомогою чи під контролем учителя);
  - *здаден проводить* елементарний аналіз своїх дій та дій інших учнів (за допомогою вчителя);
  - *вміє використовувати* здобуті рухові навички (ходьбу, стрибки, повзання тощо) для заданої імітації (за допомогою чи під контролем учителя);
  - *здаден використовувати* приклад, підказку тощо як допомогу при виконанні завдання вчителя (за допомогою чи під контролем учителя);
  - *здаден прикладати* зусилля для покращення результату своїх дій (за допомогою вчителя).
- *здійснює підготовку до уроку фізичної культури (за допомогою учителя);
  - *дотримується основних правил поведінки, гігієни та безпеки на уроці фізичної культури (за допомогою вчителя);
  - **здаден орієнтуватись* в спортивному залі, в роздягальні та на спортивному майданчику (за допомогою учителя);
  - **здаден розрізняти* предмети, використані на уроці фізкультури (за допомогою вчителя);
  - **має елементарне уявлення* про загартування та попередження переохолодження; про руховий режим дня учня, значення ранкової гігієнічної

гімнастики (за допомогою вчителя);

*має елементарне уявлення про окремі гімнастичні та спортивно-прикладні вправи; старт і фініш (за допомогою вчителя);

*має елементарне уявлення про основні частини тіла, задіяні при виконанні вправи; про основні часові та просторові характеристики виконаної рухової дії; про тілобудову людини (за допомогою вчителя);

*сприймає звернене мовлення вчителя (за допомогою вчителя);

*сприймає використане наочне приладдя (кіно-, відеозапис, світлосигналізацію, фотографії, плакати, таблички тощо) (за допомогою вчителя);

*виконує команди та розпорядження вчителя (за допомогою вчителя);

*здає використовувати засвоєний словник в межах зрозумілого мовленнєвого матеріалу, застосовуючи в процесі уроку доступну форму (усне, жестове) мовлення (за допомогою вчителя);

*здає виконувати фізичні вправи, задані вчителем (за допомогою чи наслідуючи вчителя);

*здає узгоджувати свої дії з діями інших учнів (за допомогою вчителя);

*здає використовувати здобуті рухові навички (ходьбу, стрибки, повзання тощо) в практичній діяльності (за допомогою учителя);

*здає узгоджувати дихання з виконанням фізичної вправи (за допомогою чи наслідуючи вчителя).

4-клас

Орієнтовний зміст навчального матеріалу	Предметно-орієнтовані компетентності
Змістова лінія «Рухова діяльність»	
<p>Руховий режим дня учня 4-го класу. Правильна постава, її значення для здоров'я людини. Загальні відомості про профілактику порушень постави. *Здоров'я. *Необхідність піклування про власне здоров'я.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>має</i> уявлення про руховий режим дня учня 4-го класу; правильну поставу, її значення для здоров'я людини; профілактику порушень постави (при підказці вчителя); - <i>виявляє</i> інтерес до занять фізичною культурою (під контролем учителя); - <i>здійснює</i> підготовку до уроку фізичного виховання (під контролем учителя); - <i>дотримується</i> правил безпеки, поведінки та гігієни при проведенні уроків фізичної культури (при підказці чи за нагадуванням учителя); - <i>орієнтується</i> в спортивному залі (під контролем учителя); - <i>*має</i> елементарне уявлення про

	<p>здоров'я, необхідність піклування про власне здоров'я (за допомогою вчителя);</p> <ul style="list-style-type: none"> - *<i>дотримується</i> правил безпеки, поведінки та гігієни при проведенні уроків фізичної культури (за допомогою вчителя); - *<i>здійснює</i> підготовку до уроку фізичного виховання (за допомогою чи за вказівкою вчителя).
<p>Сприйняття зверненого мовлення вчителя та практичного матеріалу.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Сприймає</i> звернене мовлення вчителя (за вказівкою вчителя); - <i>використовує</i> засвоєний словник у межах знайомого мовленнєвого матеріалу (за підказкою чи за вказівкою вчителя); - <i>відповідає</i> на запитання в межах знайомого мовленнєвого матеріалу (за допомогою чи за підказкою вчителя); - *<i>сприймає</i> звернене мовлення вчителя (за допомогою вчителя); - *<i>використовує</i> засвоєний словник у межах зрозумілого мовленнєвого матеріалу, застосовуючи доступну форму (усне, жестове) мовлення (за допомогою вчителя).
<p>Терміни з предмету фізична культура.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Сприймає</i> надану вчителем інформацію і терміни з предмету фізична культура (за допомогою чи за підказкою вчителя); - *<i>сприймає</i> надану вчителем інформацію і елементарні терміни з предмету фізична культура (за допомогою вчителя).

<p>ГІМНАСТИЧНІ ВПРАВИ Дихальні вправи.</p>	<p><i>Розрізняє</i> основні часові та просторові характеристики рухових дій (під контролем чи при підказці вчителя);</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>виконує</i> динамічні дихальні вправи (наслідуючи чи за показом учителя); - <i>здійснює</i> повне дихання у спокої (за допомогою чи наслідуючи вчителя); - <i>*розрізняє</i> основні часові та просторові характеристики рухових дій (за допомогою вчителя); - <i>*виконує</i> послідовне посилення екскурсії грудної клітки чи діафрагми; динамічні дихальні вправи (за допомогою чи наслідуючи учителя); - <i>*виконує</i> динамічні дихальні вправи (за допомогою вчителя).
<p>Вправи на розтягування.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Називає</i> основні частини тіла, задіяні при виконанні вправи (при підказці вчителя); - <i>виконує</i> махи ногами (вперед, назад, вбік) у в.п. сидячи, лежачи, стоячи біля опори; прогинання тулуба з в.п. лежачи на животі (наслідуючи чи за показом вчителя); - <i>вміє</i> узгоджувати дихання з виконанням вправ (наслідуючи чи за нагадуванням учителя); - <i>*виконує</i> повороти тулуба праворуч і ліворуч з нахилом у той же бік (за допомогою чи наслідуючи учителя); - <i>*виконує</i> випад вперед, назад, праворуч, ліворуч (за допомогою учителя).
<p>Елементарні акробатичні вправи.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Сприймає</i> звернене мовлення вчителя (за допомогою чи при підказці вчителя); - <i>відповідає</i> на поставлені вчителем короткі запитання в межах знайомого мовленнєвого матеріалу (за допомогою чи при підказці вчителя); - <i>виконує</i> перекид уперед з упору присівши (за допомогою чи за показом вчителя);

	<ul style="list-style-type: none"> - виконує виси: лежачи, стоячи позаду, присівши позаду, на прямих руках (за допомогою чи за показом вчителя); - виконує високу рівновагу, рівновагу (на прямій нозі, руки в сторони) (за допомогою чи під контролем учителя); - *виконує групування лежачи на спині (за допомогою вчителя).
Вправи на розслаблення.	<ul style="list-style-type: none"> - Має уявлення про окремі гімнастичні вправи (при підказці вчителя); - називає основні частини тіла, задіяні при виконанні вправи; основні просторово-часові та якісні ознаки рухової дії (за допомогою чи при підказці вчителя); - виконує вправу «Поза візника» (за допомогою чи за показом учителя); - дотримується послідовності виконання вправ (при підказці чи за нагадуванням учителя); - *виконує перетягування та гойдання в парах (у в.п. сидячи) (за допомогою вчителя); - *виконує посилене стискання пальців рук з наступним їх розслабленням і струсами (за допомогою вчителя).
Вправи для розвитку координаційних здібностей.	<ul style="list-style-type: none"> - Називає основні просторові, часові та якісні ознаки рухових дій та використаних предметів (за допомогою чи при підказці вчителя); - виконує виси: лежачи, стоячи позаду, присівши позаду, на прямих руках (за допомогою чи за показом вчителя); - здійснює махи ногами (вперед, назад, вбік) у в.п. сидячи, лежачи, стоячи біля опори (за допомогою чи за показом вчителя); - виконує підтягування у висі лежачи; перекид уперед з упору присівши (за допомогою чи за показом

	<p>учителя);</p> <ul style="list-style-type: none"> - виконує дзеркальне повторення нескладних рухів за вчителем (за допомогою чи при підказці вчителя); - виконує високу рівновагу, рівновага (на прямій нозі, руки в сторони) (за допомогою чи під контролем учителя); - дотримується послідовності виконання вправ (при підказці чи за нагадуванням учителя); - *виконує повороти тулуба праворуч і ліворуч з нахилом у той же бік; групування лежачи на спині; захват і підкидання стопами предметів (наприклад, кеглі, м'яча, кубика) у в.п. - сидячи, ноги витягнуті на підлозі (за допомогою вчителя); - *дотримується послідовності виконання вправ (за допомогою вчителя).
Стройові вправи.	<ul style="list-style-type: none"> - Відповідає на запитання за темою уроку (за допомогою чи при підказці вчителя); - використовує спортивну термінологію (за допомогою чи за підказкою вчителя); - називає основні просторові, часові та динамічні ознаки рухової дії (за підказкою вчителя); - виконує команди вчителя: «На прапор – рівняйся!», «Правою \ лівою, вільно!», «Стрибком праворуч \ ліворуч!», «Прямо!», «Відставити!» (під контролем чи за підказкою вчителя); - знає своє місце в строю (при підказці вчителя); - здійснює ходьбу з поворотом за орієнтирами, ходьбу «змійкою» (наслідуючи чи за показом учителя); - виконує перешикування з колони (шеренги) по одному в колону (шеренгу) по два і навпаки (за розподілом) (за показом чи наслідуючи

	<p>вчителя);</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>вміє</i> узгоджувати свої дії з діями інших учнів (за допомогою чи при підказці вчителя); - <i>вміє</i> узгоджувати дихання з виконанням вправи (за нагадуванням учителя); - <i>*сприймає та виконує</i> команди вчителя: «<i>На місці, кроком руш!</i>» (за допомогою вчителя); - <i>*використовує</i> засвоєний словник в межах зрозумілого мовленнєвого матеріалу, застосовуючи доступну форму (усне, жестове) мовлення (за допомогою вчителя); - <i>*відповідає</i> на короткі запитання вчителя за темою уроку (за допомогою вчителя); - <i>*виконує</i> приставний крок (за допомогою чи наслідуючи вчителя); - <i>*старається</i> узгоджувати свої дії з діями інших учнів (за допомогою вчителя).
Ритмопластичні вправи.	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Сприймає</i> використане наочне приладдя (кіно-, відеозапис, світлосигналізацію тощо) (за вказівкою вчителя); - <i>називає</i> основні ознаки використаного предмета чи виконаної дії (за допомогою чи при підказці вчителя); - <i>виконує</i> крок з притопом, танцювальні рухи в парах (чи в групі); зміну положення та виконання елементів загальнорозвиваючих та спортивно-прикладних вправ з предметами (різнокольоровими гімнастичними стрічками, гімнастичними булавами, прапорцями, м'ячами тощо) та без них під музично-ритмічний супровід (наслідуючи чи за показом учителя); - <i>дотримується</i> ритму і темпу рухів відповідно музично-ритмічному супроводу (наслідуючи чи за показом

	<p>учителя);</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>емоційно</i> реагує на танцювальні ситуації (під контролем учителя); - <i>вміє</i> порівнювати рухи інших учнів (за допомогою вчителя); - <i>вміє</i> узгоджувати свої дії в парі, в групі (за допомогою чи під контролем учителя); - <i>*сприймає</i> звернене мовлення вчителя (за допомогою чи за підказкою вчителя); - <i>*розрізняє</i> основні динамічні та просторові ознаки рухових дій; основні якісні ознаки використаних на уроці предметів (за допомогою вчителя); - <i>*виконує</i> приставний крок (вперед, вбік, назад) (за допомогою чи наслідуючи вчителя); - <i>*старається дотримуватись</i> ритму і темпу рухів відповідно музично-ритмічному супроводу (за допомогою вчителя).
<p>Вправи з використанням гімнастичних предметів і приладів.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Називає</i> використані предмети та їх основні ознаки (за допомогою чи при підказці вчителя); - <i>сприймає</i> таблички, піктограми (при підказці вчителя); - <i>адекватно</i> реагує на зауваження та рекомендації вчителя (під контролем учителя); - <i>виконує</i> вправи з гімнастичною палицею (за допомогою чи за показом вчителя); - <i>здійснює</i> перекочування набивного м'яча (1 кг) в парах; передавання набивного м'яча зліва направо \ справа наліво, стоячи в колі; виконання вправ з гімнастичною палицею; махи ногами через обруч; перекочування малого м'яча за орієнтирами (наслідуючи чи за показом учителя); - <i>виконує</i> елементи баскетболу, волейболу, футболу (за допомогою чи наслідуючи вчителя);

	<ul style="list-style-type: none"> - <i>спілкується</i> (питає, відповідає тощо) з іншими учнями та вчителем у процесі виконання вправ (за допомогою чи при підказці вчителя); - <i>вміє</i> узгоджувати свої дії з діями інших учнів (за допомогою чи при підказці вчителя); - <i>*адекватно</i> реагує на зауваження та рекомендації вчителя (за допомогою та під контролем учителя); - <i>*використовує</i> засвоєний словник в межах зрозумілого мовленнєвого матеріалу, застосовуючи доступну форму (усне, жестове) мовлення (за допомогою вчителя); - <i>*відповідає</i> (усно, жестово) на короткі запитання за темою уроку (за допомогою вчителя); - <i>*виконує</i> котіння, передачу та перекидання м'яча в парах; котіння та кидання м'яча між ногами (потягнувшись попередньо вгору) (за допомогою вчителя).
Кистьова та пальчикова гімнастика.	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Відповідає</i> на запитання за темою уроку (при підказці вчителя); - <i>виконує</i> почергове постукування пальцями обох рук (послідовно обома руками), «щиглі» (за допомогою чи наслідуючи вчителя); - <i>виконує</i> мудри «Життя»; «Шапка Шак'я-Муні» (за допомогою вчителя); - <i>вміє</i> узгоджувати дихання з виконанням вправи (при підказці чи за нагадуванням учителя). - <i>*виконує</i> сильне стискання в кулаки розведених пальців витягнутих вперед рук, затримку в цьому положенні на 2-3 секунди з наступним розслабленням і струшуванням (за допомогою чи наслідуючи вчителя); - <i>*виконує</i> вправу «щиглі» (за допомогою чи наслідуючи вчителя).
Імітаційні вправи.	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Сприймає</i> використане наочне приладдя (кіно -, відеозапис, фотографії, плакати, таблички тощо)

	<p>(за вказівкою вчителя);</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>називає</i> суттєві ознаки зображених тварин і предметів, просторові характеристики рухових дій (за допомогою чи при підказці вчителя); - <i>використовує</i> здобуті рухові навички (ходьбу, стрибки, повзання тощо) для імітації ворони, чаплі; рухів лижника, дроворуба (за допомогою чи наслідуючи вчителя); - <i>вміє</i> порівнювати та аналізувати свої рухи та рухи інших учнів (за допомогою чи при підказці вчителя); - <i>виявляє</i> адекватну емоційну реакцію при виконанні імітаційних вправ (за нагадуванням чи під контролем учителя); - <i>*використовує</i> засвоєний словник в межах зрозумілого мовленнєвого матеріалу, застосовуючи доступну форму (усне, жестове) мовлення (за допомогою вчителя); - <i>*відповідає</i> (усно, жестово) на короткі запитання за темою уроку (за допомогою вчителя); - <i>*здійснює</i> імітацію рухів курки (півня), польоту птахів (за допомогою учителя).
<p>Спортивно-прикладні вправи.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Має</i> елементарне поняття про травматизм і способи його запобігання (за допомогою чи при підказці вчителя); - <i>має</i> уявлення про значення легкоатлетичних вправ для попередження порушень постави; здоров'я та здоровий спосіб життя (за допомогою чи при підказці вчителя); - <i>називає</i> основні динамічні та просторово-часові ознаки рухових дій, основні ознаки задіяних при виконанні вправ частин тіла та предметів (за допомогою чи при підказці вчителя); - <i>використовує</i> основну спортивну термінологію (за допомогою чи за

	<p>підказкою вчителя);</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>виконує</i> ходьбу: з поворотом за орієнтирами, «змійкою»; кроком з притопом (наслідуючи чи за показом учителя); - <i>здійснює</i> ходьбу: з поворотом за орієнтирами, «змійкою»; кроком з притопом; спиною вперед по прямій лінії (маленькими кроками); по похилій площині (встановленій під кутом до 30°) без опори (наслідуючи чи за показом учителя); - <i>здійснює</i> різні види бігу з дотриманням правильної постави: зі зміною напрямку за сигналом; обминаючи перешкоди; з високим підніманням стегна; слабо пересіченою місцевістю; з прискоренням; «човниковий біг» 4 x 10 м (наслідуючи чи за показом учителя); - <i>виконує</i> стрибки: у довжину з місця поштовхом обох ніг на точність; у довжину з розбігу через перешкоду (h=40 см); з обертанням скакалки вперед; з повного присіду (за допомогою чи наслідуючи вчителя); - <i>виконує</i> елементи баскетболу та волейболу (за допомогою чи наслідуючи вчителя); - <i>виконує</i> метання: малого м'яча на дальність з розбігу; на дальність по «коридору» 10м.; малого м'яча з місця в ціль (наприклад, щит d 1x1 м), розташовану на h=3 м, з поступовим збільшенням відстані до 10 м (за допомогою чи за показом учителя); - <i>здійснює</i> лазіння: по гімнастичній лаві (встановленій під кутом до 30°) з переходом на гімнастичну стінку (різними способами, вивченими в попередніх класах, напрям – вгору); вис на гімнастичному канаті (за допомогою вчителя); - <i>виконує</i> повзання: по гімнастичному мату з переповзання
--	--

	<p>через перешкоди; по-пластунському (за допомогою чи наслідуючи вчителя);</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>адекватно</i> спілкується з іншими учнями та вчителем у процесі виконання вправ (за допомогою чи під контролем учителя); - <i>вміє</i> узгоджувати дихання з виконанням вправ (за підказкою чи за нагадуванням учителя); - <i>*виконує</i> ходьбу: приставним кроком (вперед, вбік, назад); обминаючи перешкоди (за допомогою чи наслідуючи вчителя); - <i>*виконує</i> біг з подоланням опору; «човниковий біг» 4 x 9 м (за допомогою чи наслідуючи вчителя); - <i>*виконує</i> стрибки: в довжину з розбігу; через коротку скакалку на двох ногах на місці (за допомогою чи наслідуючи вчителя); - <i>*виконує</i> метання: метання малого м'яча однією рукою (чергуючи руки) вільним способом у горизонтальну ціль (за допомогою вчителя); - <i>*виконує</i> повзання по гімнастичній лаві довільне (за допомогою вчителя); - <i>*виконує</i> лазіння: пролізання через гімнастичний обруч (обручі) (за допомогою вчителя).
Рухливі ігри.	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Має</i> елементарне поняття про правила та зміст розучених ігор (за нагадуванням учителя); - <i>має</i> уявлення про народні обряди, традиції, українські народні ігри (за допомогою чи за підказкою вчителя); - <i>виконує</i> правила поведінки при проведенні ігор (за нагадуванням учителя); - <i>дотримується</i> техніки безпеки при проведенні рухливих ігор (за підказкою чи за нагадуванням учителя); - <i>відповідає</i> на поставлені запитання в межах знайомого

	<p>мовленнєвого матеріалу (за підказкою вчителя);</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>виконує</i> ходьбу, біг, стрибки, лазіння та повзання в ігрових ситуаціях (за показом учителя); - <i>емоційно</i> реагує на ігрові ситуації; - <i>вміє</i> грати у 8 рухливих ігор (за допомогою чи під контролем учителя); - <i>адекватно</i> спілкується з іншими дітьми під час проведення гри (за допомогою чи під контролем учителя); - <i>здійснює</i> взаємодію з іншими дітьми під час проведення гри (за допомогою чи під контролем учителя); - <i>*має елементарне уявлення</i> про взаємини школярів; дружбу та взаємодопомогу (за допомогою чи при підказці вчителя); - <i>*дотримується</i> техніки безпеки при проведенні ігор (за допомогою вчителя); - <i>*використовує</i> засвоєний словник в межах зрозумілого мовленнєвого матеріалу, застосовуючи доступну форму (усне, жестове) мовлення (за допомогою вчителя); - <i>*відповідає</i> (усно, жестово) на короткі запитання вчителя за темою уроку (за допомогою вчителя); - <i>*вміє</i> узгоджувати дихання з виконанням фізичних вправ (за допомогою вчителя); - <i>*вміє</i> грати в 4 рухливі гри (за допомогою вчителя).
Змістова лінія «Ігрова та змагальна діяльність»	
<p>Рухливі ігри, естафети, змагання. Українські народні ігри.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>має</i> уявлення про правила поведінки та гігієни при проведенні рухливих ігор; правила безпеки при виконанні рухових дій; зміст розучених ігор (за вказівкою чи за підказкою вчителя); - <i>дотримується</i> правил поведінки, гігієни та техніки безпеки (за вказівкою чи за підказкою вчителя);

	<ul style="list-style-type: none"> - <i>прикладає</i> зусилля для покращення результату своїх дій (за допомогою вчителя); - <i>вміє</i> узгоджувати свої дії з діями інших гравців (за допомогою чи за вказівкою вчителя); - <i>бере участь</i> у рухливих іграх, естафетах і змаганнях різного рівня тренувального навантаження (відповідно до індивідуальних психофізичних можливостей) (за допомогою чи під контролем учителя); - <i>бере участь</i> у різних змаганнях, фестивалях народних розваг і ігор, фізкультурних святах, Днях здоров'я та фізичної культури тощо (за допомогою чи під контролем учителя); - <i>вміє узгоджувати</i> дихання з фазами рухів (за вказівкою чи наслідуючи вчителя); - <i>емоційно</i> реагує на процес і результат рухливої гри (під контролем учителя); - <i>*має уявлення</i> про хід гри, її початок і закінчення; правила та зміст розучених ігор (за допомогою вчителя); - <i>*має уявлення</i> про правила поведінки та гігієни при проведенні рухливих ігор і змагань; правила безпеки при виконанні рухових дій (за допомогою вчителя); - <i>*розрізняє</i> основні частини тіла, задіяні при проведенні гри (за допомогою вчителя); - <i>*бере участь</i> у фестивалі народних розваг і ігор, фізкультурних святах, Днях здоров'я та фізичної культури тощо (за допомогою вчителя); - <i>*вміє узгоджувати</i> дихання з фазами рухів (за допомогою вчителя); - <i>*старається узгоджувати</i> свої дії з діями інших учнів (за допомогою вчителя).
Змістова лінія «Комунікативна діяльність»	
	Учень/учениця:

<p>Уроки фізичної культури, фізкультурно-оздоровчі заходи в режимі дня, фізкультурно-масові заходи.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - <i>сприймає</i> звернене мовлення вчителя та однокласників (за підказкою чи за вказівкою вчителя); - <i>має уявлення</i> про способи взаємодії з оточуючими й окремими людьми та подіями (за допомогою чи за підказкою вчителя); - <i>спілкується</i> (питає, відповідає, передає потрібні предмети тощо) з іншими учнями та вчителем в процесі підготовки до уроку чи рухової дії (відповідно до індивідуальних психофізичних можливостей) (за допомогою чи за підказкою вчителя); - <i>використовує</i> засвоєний словник в межах зрозумілого мовленнєвого матеріалу, застосовуючи його в процесі уроку (за допомогою чи за підказкою вчителя); - <i>здійснює</i> аналіз своїх дій та дій інших учнів (за допомогою чи за підказкою вчителя); - <i>здійснює</i> взаємодію з іншими учнями під час виконання завдань учителя (за допомогою чи під контролем учителя); - <i>*використовує</i> засвоєний словник у межах зрозумілого мовленнєвого матеріалу, застосовуючи доступну форму (усне, жестове) мовлення (за допомогою вчителя); - <i>* старається здійснювати</i> взаємодію з іншими учнями під час виконання завдань учителя (за допомогою вчителя); - <i>*дотримується</i> правил поведінки, гігієни та техніки безпеки на заняттях (за допомогою вчителя).
---	--

Життєва компетентність

Учень/учениця:

- *виявляє* інтерес до занять фізичною культурою (за вказівкою вчителя);
- *має уявлення* про окремі фізичні вправи, розучені на уроці (за вказівкою чи за підказкою вчителя);
- *має уявлення* про правильну поставу та її значення для здоров'я людини; загартування та попередження переохолодження (за підказкою вчителя);

- *має уявлення* про ранкову гімнастику, її значення для здоров'я людини (за вказівкою чи під контролем учителя);
- *має уявлення* про основні просторові та часові характеристики переміщення; тілобудову (основні частини тіла людини); про основні емоції та почуття; дружбу та взаємодопомогу (за підказкою вчителя);
- *дотримується* вимог до спортивної форми та взуття (за вказівкою чи під контролем учителя);
- *сприймає* звернене мовлення вчителя, зосереджуючи увагу на органах артикуляції та жестах учителя (за допомогою чи за вказівкою вчителя);
- *сприймає* текст (слова, фрази) на табличках тощо; *читає* таблички (за допомогою чи при підказці вчителя);
- *відповідає* на короткі запитання в межах знайомого мовленнєвого матеріалу (за допомогою чи за підказкою вчителя);
- *розуміє* зміст сприйнятого знайомого мовленнєвого матеріалу (за допомогою чи за вказівкою вчителя);
- *використовує* основну спортивну термінологію (за допомогою чи за підказкою вчителя);
- *називає* основні частини тіла, задіяні при виконанні вправи; основні просторові, часові та динамічні характеристики виконаної рухової дії (за допомогою чи за підказкою вчителя);
- *здатний спілкуватись* (запитувати, відповідати, просити тощо) з іншими учнями та вчителем в процесі уроку (відповідно до індивідуальних психофізичних можливостей);
- *здатний розрізняти* зображення окремих емоційних станів (за допомогою чи при підказці вчителя);
- *здатний розрізняти* використані предмети за розміром, формою, кольором (за допомогою чи за підказкою вчителя);
- *вміє узгоджувати* фази дихання з виконанням вправи (за допомогою чи наслідуючи вчителя);
- *виконує* елементи фізичних вправ і окремі фізичні вправи (за допомогою чи за показом учителя);
- *здатний виконувати* прості поєднання фізичних вправ (за допомогою чи за показом учителя);
- *здатний дотримуватись* послідовності виконання вправ (за допомогою чи під контролем учителя);
- *здатний проводити* елементарний аналіз своїх дій та дій інших учнів (за вправи, задані вчителем (за допомогою чи наслідуючи вчителя); допомогою вчителя);
- *вміє використовувати* здобуті рухові навички (ходьбу, стрибки, повзання тощо) для заданої імітації (за допомогою чи під контролем учителя);
- *здатний використовувати* приклад, підказку тощо як допомогу при виконанні завдання вчителя (за допомогою чи під контролем учителя);
- *здатний прикладати* зусилля для покращення результату своїх дій (за допомогою вчителя);
- *здійснює* підготовку до уроку фізичної культури (за допомогою учителя);

- *здатний орієнтуватись* в спортивному залі, в роздягальні та на спортивному майданчику (за допомогою учителя);
- *здатний розрізняти* предмети, використані на уроці фізкультури (за допомогою вчителя);
- **вміє орієнтуватись* в спортивному залі, в роздягальні та на спортивному майданчику (за допомогою учителя);
- **дотримується* основних правил поведінки, гігієни та безпеки на уроці фізичної культури (за допомогою вчителя);
- **має елементарне уявлення* про загартування та попередження переохолодження; про руховий режим дня учня, значення ранкової гігієнічної гімнастики (за допомогою вчителя);
- **має елементарне уявлення* про основні частини тіла, задіяні при виконанні вправи; про основні часові та просторові характеристики виконаної рухової дії; про тілобудову людини (за допомогою вчителя);
- **має елементарне уявлення* про окремі гімнастичні та спортивно-прикладні вправи; старт і фініш (за допомогою вчителя);
- **має елементарне уявлення* про взаємини школярів; дружбу та взаємодопомогу (за допомогою чи при підказці вчителя);
- **має елементарне уявлення* про правильну поставу, її значення для здоров'я людини; профілактику порушень постави (за допомогою вчителя);
- **сприймає* звернене мовлення вчителя (за допомогою вчителя);
- **сприймає* використане наочне приладдя (кіно-, відеозапис, світлосигналізацію, фотографії, плакати, таблички тощо) (за допомогою вчителя);
- **виконує* команди та розпорядження вчителя (за допомогою вчителя);
- *здатний використовувати* засвоєний словник в межах зрозумілого мовленнєвого матеріалу, застосовуючи в процесі уроку доступну форму (усне, жестове) мовлення (за допомогою вчителя);
- **здатний виконувати* фізичні
- **старасться узгоджувати* свої дії з діями інших учнів (за допомогою вчителя);
- *здатний використовувати* здобуті рухові навички (ходьбу, стрибки, повзання тощо) в практичній діяльності (за допомогою учителя);
- **вміє узгоджувати* дихання з фазами рухів (за допомогою вчителя).

Генеральний директор
 директорату дошкільної, шкільної,
 позашкільної та інклюзивної освіти

Олег ЄРЕСЬКО